

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
KAMU HUKUKU PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**CEZA MUHALEMESİ HUKUKUNDA
UZLAŞMA**

Candide ŞENTÜRK

Danışman
Doç. Dr. Mustafa Ruhan ERDEM

2009

Yemin Metni

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum "Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaşma" adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

.../.../.....

Adı SOYADI

İmza

YÜKSEK LİSANS TEZ SINAV TUTANAĞI

Öğrencinin

Adı ve Soyadı : Candide ŞENTÜRK
Anabilim Dalı : Kamu Hukuku
Programı : Kamu Hukuku
Tez Konusu : Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaşma
Sınav Tarihi ve Saati :

Yukarıda kimlik bilgileri belirtilen öğrenci Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün tarih ve sayılı toplantısında oluşturulan jürimiz tarafından Lisansüstü Yönetmeliği'nin 18. maddesi gereğince yüksek lisans tez sınavına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini dakikalık süre içinde savunmasından sonra jüri üyelerince gerek tez konusu gerekse tezin dayanağı olan Anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin,

BAŞARILI OLDUĞUNA	<input type="radio"/>	OY BİRLİĞİ	<input type="radio"/>
DÜZELTİLMESİNE	<input type="radio"/>	OY ÇOKLUĞU	<input type="radio"/>
REDDİNE	<input type="radio"/>		

ile karar verilmiştir.

Jüri teşkil edilmediği için sınav yapılamamıştır. ****
Öğrenci sınava gelmemiştir. **

- * Bu halde adaya 3 ay süre verilir.
** Bu halde adayın kaydı silinir.
*** Bu halde sınav için yeni bir tarih belirlenir.

Tez burs, ödül veya teşvik programlarına (Tüba, Fulbright vb.) aday olabilir.	<input type="radio"/>	Evet
Tez mevcut hali ile basılabilir.	<input type="radio"/>	
Tez gözden geçirildikten sonra basılabilir.	<input type="radio"/>	
Tezin basımı gerekliliği yoktur.	<input type="radio"/>	

JÜRİ ÜYELERİ

İMZA

.....	<input type="checkbox"/> Başarılı	<input type="checkbox"/> Düzeltme	<input type="checkbox"/> Red
.....	<input type="checkbox"/> Başarılı	<input type="checkbox"/> Düzeltme	<input type="checkbox"/> Red
.....	<input type="checkbox"/> Başarılı	<input type="checkbox"/> Düzeltme	<input type="checkbox"/> Red

ÖZET
Yüksek Lisans Tezi
Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaşma
Candide Şentürk

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Kamu Hukuku Anabilim Dalı
Kamu Hukuku Programı

Kanun koyucu mahkemelerin iş yükünü göz önüne alarak, gelişen ve değişen hukuk yaklaşımlarından uzak kalmamak adına, önemsiz görünen bazı uyuşmazlıkların mahkemelere intikal etmeden hakkaniyetin yerine gelmesi, sosyal barışın tesisi için uzlaşma kurumunun 5237 sayılı TCK ile hayatımıza girmesini sağlamıştır.

5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun (CMK) 253. maddesinde düzenlenen uzlaşma kurumu temelde; şikayete bağlı suçlarda fail ve mağdurun uzlaşması ile uyuşmazlığın sona erdirilmesi esasına dayanmaktadır.

Suçun yol açtığı zararın giderilmesi bakımından fail ile mağdurun uzlaştırmacı aracılığı ile anlaşmaları durumunda suçla ilgili olarak başlatılan soruşturma takipsizlik kararı ile sonuçlanacaktır. Kuvuşturma aşamasında ise uzlaşma sonucunda mahkeme düşme kararı verecektir.

Kurumun, hukuk dünyamıza girişinin 3. yılında olsak da iş bu kurum hâlâ aydınlık yüzünü layığı ile gösterememiştir. Bu nedenle tezimizde, çok iyi bilinmeyen 5560 sayılı Kanunla büyük yenilik ve değişikliğe uğramış kurumun hukukumuzda başarılı biçimde uygulanabilmesi için, kimi tartışmalı noktalarda fikirlerimizi beyan ederek bu konuda katkıda bulunmaya çalışacağız.

Uzlaşma kurumu üçüncü yılını doldurmasına karşın bir iki eserden fazla kaynak bulunmamaktadır. Bu bakımdan da kurumun uygulanmasında halen tereddütler mevcuttur.

Çalışmamız dört bölümden oluşmaktadır. Çalışmamızın birinci bölümünde, uzlaşma kavramı, uzlaşmanın hukuki niteliği, tarihsel gelişimi mukayeseli hukukta uzlaşma, uzlaşma ve ceza hukuku ilkeleri üzerinde durulmuştur. İkinci bölüde, uzlaşmanın koşulları anlatılmıştır. Üçüncü bölümde, uzlaşma muhakemesi (yöntemleri) başlığı altında, soruşturma, kovuşturma ve kanun yolu muhakemesinde uzlaşma anlatılmıştır. Dördüncü ve son bölümde ise, uzlaşmanın sonuçları ifade edilmiştir.

Tezin içeriğinde tartışmalı noktalarda yaptığımız açıklamaların, bu konuda detaylı çalışmalara ve uygulamaya katkıda bulunmak adına küçük-mütevazi girişimlerden ibaret olduğunu belirterek iş bu çalışmanın uzlaşma kurumunun Türkiye’de yerleşmesine katkıda bulunmasını dileriz.

Anahtar Kelimeler: Uzlaşma, fail-mağdur uzlaşması, Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaşma, Uyuşmazlığın Uzlaşma Yoluyla Giderilmesi.

ABSTRACT

Master Thesis

The Conciliation in The Criminal Procedure Law

Candide Şentürk

Dokuz Eylül University

Institute of Social Sciences

Department of Public Law

Public Law Program

The Turkish Legislator, for the purpose of not to diverge from improving and changing law approaches- has provided the conciliation concept take part in our lives, considering the courts' workloads, to perform equity and to institute social peace before transiation of inconsiderable controversies to the courts, by TCK (Turkish Criminal Law) numbered 5237.

The conciliation concept, which has been regulated at the Article 253 f Code Of Criminal Procedure, is based on the principle of the conciliation of perpetrator with aggrieved person fort he crimes depanded upon complaint.

The inquiry fort he crime would be concluded via quashed indictment as regarding the effacement of the loss (damnum) which is performed conciliation by the concilator between perpetrator and aggrieved person.

That concept could not show its bright face despite being in effect for three years in Turkish Law. Fort his reason, we will contribute in that subject by declaring our opinions about controversial matters related with the concept which has been improved and had major changes by the Law numbered 5560, that is not well known as well.

Despite being in third year in our lives, there is not much written sources which are elucidating the subject of the conciliation concept with its details

except a few studies. On the occasion of this situation, there are lots of hesitations about application of this concept.

Our study is composed of four parts. The concept, legal character of conciliation, the conciliation in the comparative law, the conciliation and the criminal law principles are mentioned at the first chapter. At the second chapter, the rules of the conciliation had been described. And at the third chapter, the topics the conciliation of investigation, final investigation, process of law procedure had been defined under the “methods of conciliation” headline. At the fourth and final section of our study, the results of conciliation had been expressed .

We request acceptance of this study, by mentioning that our declarations about the controversial matters are consist of modest enterprises and to contribute for the detailed studies about the subject.

Key Words: The conciliation, The conciliation between perpetrator and aggrieved person, The Conciliation in The Criminal Procedure Law, To settle a controversy by the conciliation

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ.....	ii
TUTANAK.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER.....	viii
KISALTMALAR	xiii
GİRİŞ	xiv

BİRİNCİ BÖLÜM

UZLAŞMA KAVRAMI, HUKUKSAL NİTELİK, UZLAŞMANIN TARİHSEL GELİŞİMİ, MUKAYESELİ HUKUKTA UZLAŞMA, UZLAŞMA VE CEZA MUHAKEMESİ HUKUKU İLKELERİ

I. KAVRAM VE HUKUKSAL NİTELİK	1
A- Kavram	1
B- Hukuksal Nitelik	3
II. TARİHSEL GELİŞİM.....	4
III. MUKAYESELİ HUKUKTA UZLAŞMA.....	9
A. Alman Hukukunda.....	9
B. Fransız Hukukunda.....	12
C. İtalyan Hukukunda.....	13
D. Amerikan Hukukunda	14
IV. UZLAŞMA VE CEZA MUHAKEMESİ HUKUKU İLKELERİ.....	16
A. Genel Olarak.....	16
B. Adil Yargılanma Hakkı ve Uzlaşma.....	17
C. Hak Arama Hürriyeti ve Uzlaşma.....	18
D. Adalet ilkesi ve Uzlaşma.....	19
E. Aleniyet İlkesi ve Uzlaşma.....	19
F. Eşitlik İlkesi ve Uzlaşma.....	20
G. Bağımsız ve Tarafsız Hakim İlkesi ve Uzlaşma.....	21

H. Masumluk Karinesi ve Uzlaşma.....	21
I. Makul Sürede Yargılanma Hakkı ve Uzlaşma.....	22
J. Silahların Eşitliği İlkesi ve Uzlaşma.....	22
K. Kamu Davasının Mecburiliği İlkesi ve Uzlaşma.....	23
L. Re'sen Araştırma İlkesi ve Uzlaşma.....	24
M. Maddi Gerçeğin Araştırılması İlkesi ve Uzlaşma.....	24

İKİNCİ BÖLÜM

UZLAŞMANIN KOŞULLARI

I. UZLAŞMANIN KOŞULLARI.....	26
A. Suçun Uzlaşma Kapsamında Bulunması.....	26
1. Uzlaşmaya Tâbi Suçlar.....	27
a. Şikayete Tâbi Suçlar.....	27
b. Şikayete Tâbi Olup Olmadığına Bakılmaksızın Türk Ceza Kanunu'nda Yer Alan Suçlar.....	28
c. Etkin Pişmanlık Hükümlerine Yer Verilen Suçlar İle Cinsel Dokunulmazlığa Karşı Suçlar.....	29
2. Özel Kanunlardaki Durumlar.....	29
3. Değerlendirme.....	31
B. Muhakeme ve Cezalandırma Şartlarının Varlığı.....	31
C. Mağdurun Gerçek Kişi veya Tüzel Kişi Olması.....	32
D. Şikayete Tâbi Suçlar Bakımından Şikayet Koşulu.....	33
1. Şikayet Hakkı ve Yetkisi.....	33
a. Küçükler Bakımından Şikayet Yetkisi.....	34
b. Küçükle Kanuni Temsilcisinin Menfaatinin Çatışması.....	36
2. Şikayet Hakkının Kullanılış Biçimi.....	37
3. Şikayetten Feragat ve Vazgeçme.....	37
E. Uzlaşmanın Yetkili Kimse Tarafından Yapılması	39
1. Uzlaşma Hakkı ve Yetkisi	39
aa. Genel Olarak	39
bb. Mağdur veya Suçtan Zarar Görenin Küçük Olması	

Halinde.....	39
aaa. Şikayete Tâbi Suçlar Bakımından	39
bbb. Re’sen Soruşturulan ve Kovuşturulan Suçlar Bakımından	40
cc. Mağdur veya Suçtan Zarar Görenin Reşit Olması Halinde	41
aaa. Şikayete Tâbi Suçlar Bakımından	41
bbb. Re’sen Soruşturulan ve Kovuşturulan Suçlar Bakımından	41
dd. Mağdur veya Suçtan Zarar Görenin Ölmesi Halinde	41
2. Değerlendirme	43
F. Zararın Giderilmesi Bakımından Anlaşmaya Varılması	43
G. Uzlaşmanın Hâkim veya Cumhuriyet Savcısı Tarafından Tespit Edilmesi	46
H. Zararın Uzlaşmaya Uygun Olarak Giderilmesi	46

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

UZLAŞMA MUHAKEMESİ (YÖNTEMİ)

I. SORUŞTURMA EVRESİNDE UZLAŞMA	48
A. Uzlaşma Teklifi	48
1. Uzlaşma Teklifinin Usul ve Esasları	48
2. Küçüklere ve Kısıtlılara Uzlaşma Teklifi	49
3. Cumhuriyet Savcısının Uzlaşma Teklifi	51
4. Teklifin Tebligat veya İstinabe Yoluyla Yapılması	52
5. Kolluğun Uzlaşma Teklifi	52
6. Uzlaşma Teklifinde Karar Verilmesi	53
B. Cumhuriyet Savcısının Uzlaştırmayı Gerçekleştirmesi	54
C. Uzlaştırmacı Vasıtasıyla Uzlaşma	56
1. Uzlaştırmacının Atanması.....	56
a. Uzlaştırmacı Olabilecek Kimseler	56

b. Uzlaştırmacının Görevi	58
2. Uzlaştırmacının Göreve Başlaması ve Müzakereleri Yürütmesi.....	59
3. Müzakerelerin Uzlaşmayla Sonuçlanması	60
4. Müzakerelerde Uzlaşmanın Sağlanamaması.....	61
D. Uzlaştırma Süresi	62
E. Uzlaştırmacının Rapor Sunması.....	62
F. Zamanaşımı	63
G. Soruşturma Aşamasında Uzlaşmanın Sonuçları.....	64
II. KOVUŞTURMA EVRESİNDE UZLAŞTIRMA	65
A. Uzlaştırma Usulü	65
1. Uzlaştırmanın Hâkim Tarafından Yapılması	65
2. Tarafların Uzlaşarak Mahkemeye Başvurmaları.....	67
B. İddianamenin İadesi Nedeni Olarak Uzlaştırma	68
C. Mahkemede Uzlaştırmaya Başvurulabilecek Haller.....	69
1. Suçun Uzlaşmaya Tabi Olduğunun Mahkemede Anlaşılması	69
a. Suçun Nitelik Değiştirmesi Nedeniyle Uzlaştırma Uygulaması	69
b. Suçun Uzlaşmaya tâbi Olduğunun İlk Kez Kovuşturma Evresinde Anlaşılması	69
2. Soruşturma Evresinde Taraflara Ulaşılamadığı İçin Uzlaştırma Teklifinin Yapılamamış Olması.....	70
3. Dava Açıldıktan Sonra Kanun Değişikliği Nedeniyle Suçun Uzlaşma Kapsamına Girmesi	70
4. Kovuşturma Aşamasında Uzlaşmanın Sonuçları	71
a. Uzlaşmanın Gerçekleşmesi	71
b. Uzlaşmanın Gerçekleşmemesi	71
III. KANUN YOLU MUHAKEMESİNDE UZLAŞMA	72

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
UZLAŞMANIN SONUÇLARI

I. CEZA İLİŞKİSİNİN SONA ERMESİ.....	75
II. TAZMİNAT TALEP EDİLEMESİ.....	76
III. DİĞER SONUÇLARI	76
SONUÇ	78
BİBLİYOGRAFYA	81

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ADR	: Alternative Dispute Resolution (Alternatif Uyuşmazlık Çözümü)
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
Anı	: Anayasa
bkz.	: bakınız
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
dn.	: dipnot
HFD.	: Hukuk Fakóltesi Dergisi
İBK	: İçtihadı Birleştirme Kararı
İst.	: İstanbul
m.	: madde
no.	: numara
p.	: paragraf
s.	: sayfa
S.	: Sayı
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TMK	: Türk Medeni Kanunu

GİRİŞ

Uzlaşma, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu (TCK) ve 5271 sayılı CMK ile hayatımıza 2005 yılında girmiştir. Bu müessesen temelleri ilk olarak Amerika’da atılmış olup (mediation) mahkemeler önünde birikmiş davaları ve iş yükünü azaltmayı amaçlayan bu müessese aynı zamanda mağduriyetin kısa süre içerisinde giderilmesini sağlayan, toplumsal huzur ve asayişini sağlayıcı bir unsurdur.

Uzlaşma kurumu Amerika’da başlamakla beraber zamanla Avrupa Konseyi tarafından benimsenmiş ve 15 Eylül 1999 tarih, R(99)19 sayılı tavsiye kararı ile Avrupa Birliği(AB) standartları arasında sayılmaya başlamıştır. AB’nin kazanımları arasında “uyuşmazlığın saptırılması” olarak adlandırılmaktadır¹.

CMK’da 5560 sayılı Kanunla (06/12/2006T.) yapılan değişiklik sonrası uzlaştırılma girişiminde bulunulması gereken suçlar sayılmıştır. Bu kurumun uygulanabilirliğinin önündeki engeller 5560 sayılı Kanun ile büyük oranda giderilmiş olup Uygulama Yönetmeliği ile ayrıntılar açıklanmıştır.

Uzlaşma kurumu her ne kadar soruşturma aşamasında çeşitli nedenlerle (tebligat yapılması vs.) süreci uzatır görünse de gerçekte adli işleyiş bakımından büyük yararlar sağlamaktadır. Şöyle ki; mağdur uzun dava süreci sonunda adaletin sağlanmasını beklemek yerine sürecin içine katılmakta ve suçla ihlal edilmiş hakkından dolayı tatmin edilmekte ve devlet uzun yargılama aşamasındaki kırtasiyecilik ve iş yükünden kurtulmaktadır.

Uzlaşma sürecinin başlatılabilmesi, failin suçu kabullenmesine bağlı olup uzlaşmanın olumlu sonuçlanması durumunda, failin suçluluğu konusunda mahkemece bir fikre sahip olunması kaçınılmazdır. Bu bakımdan da uzlaşma kurumu ceza hukuku için önemini ve hassasiyetini göstermektedir.

¹ **Kunter Nurullah/Yenisey Feridun**, Muhakeme Hukuku Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, 13. Bası, İst.2005, s. 388 p.(50.5).

Çağdaş hukuk sistemlerinin vazgeçilmezi haline gelmiş bu kurum ile daha adil bir hukuk düzenine ulaşılacak, iş yükü önemli oranda azaltılıp adli sistem rahatlatılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

UZLAŞMA KAVRAMI, HUKUKSAL NİTELİK, UZLAŞMANIN TARİHSEL GELİŞİMİ, MUKAYESELİ HUKUKTA UZLAŞMA, UZLAŞMA VE CEZA MUHAKEMESİ HUKUKU İLKELERİ

I. KAVRAM VE HUKUKSAL NİTELİK

A. Kavram

En basit şekliyle uzlaşma, mağdur, savunma ve iddianın belirli menfaatler karşılığında anlaşarak muhakemeyi sona erdirmeleridir². Uzlaşmanın uygulanma şekli ve metodu CMK'nın 253. maddesinde ayrıntıları ile düzenlenmiş bulunmaktadır. Maddede uzlaştırmada uzlaştırıcının özellikleri ayrıntılı şekilde vurgulanmış olup kurumun adının “uzlaşma” mı yoksa “uzlaştırma” mı olması gerektiği konusunda bu bakımdan farklı görüşler mevcuttur³.

Kanımızca kurumdan beklenen fayda, fail ile mağdurun uzlaştırmacı vasıtası ile uzlaşması olduğundan uzlaştırma, uzlaşma bakımından geri planda kalmaktadır. Bu bakımdan kurumun “uzlaşma” başlığı altında düzenlenmesi yerindedir.

² **Yenisey Feridun**, Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaşma, İstanbul 2007, s.6; **Centel Nur/Zafer Hamide**, Ceza Muhakemesi Hukuku, 6. bası, İstanbul Kasım 2008, s.449; **Zafer Hamide**, Türk Ceza Hukuku'nda Fail-Mağdur Uzlaşması, Maltepe Üniversitesi HFD, 2006/2 Maltepe Üniversitesi Yayınları, İst. 2006, s.19 vd.; **Zafer Hamide**, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Özelleşme Eğilimi: Uzlaşma”, Prof. Dr. Ergun Önen'e Armağan, İst. 2003, s.728; **Özbek Veli Özer**, CMK İzmir Şerhi, Yeni CMK'nın Anlamı, İzmir 2005, (Kısaltma: CMK), s.993. ; **Özbek Veli Özer**, Yeni Türk Ceza Kanununun Anlamı-İzmir Şerhi, Ankara 2005, (Kısaltma: YTCK), s.638; **Özbek Mustafa**, Ceza Muhakemesi Kanununda Uzlaştırma (Kısaltma: Uzlaştırma) Ankara Üniversitesi HFD, C.54, S.3, Ankara 2005, s.290 vd.; İstanbul Barosu Bülteni, “Kolcuoğlu: Uzlaşma Kurumunun Altyapısı Tam Oluşmadı”, Yıl:3 S:25, Aralık 2005, s.1; **Hafizoğulları Zeki**, “5237 sayılı Türk Ceza Kanununda Davanın ve Cezanın Düşürülmesi”, Ankara Barosu Dergisi, 2006/3, s.32; **Yıldırım Zeynep**, “Türk Ceza Hukukunda Uzlaşma”, Legal Hukuk Dergisi, Şubat 2007, s.461; **Albayrak Mustafa**, “Son Yasal Düzenlemeler Işığında Uzlaşma Kurumu Üzerine Düşünceler”, Terazi Aylık Hukuk Dergisi, Yıl 2, S.10, Haziran 2007, s.132; **Ersoy Uğur**, “Ceza Hukukunda Uzlaşma”, Hukuk Gündemi, S.2, Ağustos 2005, s.64-65.

³ **Gökcan Hasan Tahsin/Kaymaz Seydi**, Uzlaşma ve Önödeme, Ankara 2007, s.46; **Özbek M.**, Uzlaştırma, s.294-295.

Ceza Muhakemesi Kanununa Göre Uzlaştırmanın Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik'in 4. maddesinde uzlaşma; "uyuşmazlığın taraflarının anlaşılmalari veya anlaşmaları" olarak tanımlanmıştır.

Uzlaşma, yargılamaya ilişkin bir uyuşmazlık hakkında fail ile mağdurun işbirliği yapması suretiyle mağduriyetin giderilerek belli bir sonca varılması olarak da ifade edilebilir. Ancak uzlaşmanın kanun metninden çok daha geniş bir anlama sahip olduğu genel olarak kabul görmektedir⁴. Nitekim mağduriyetin giderilmesi için çeşitli aşamalarda savcı, kolluk, uzlaştırmacı, fail, mağdur devreye girmektedir. CMK'da düzenlenmiş olan uzlaşma kurumu, mağdur-fail arasındaki uyuşmazlık çözüm sürecine tarafsız üçüncü kişinin (neutral third party) katılımını öngörmektedir.

Muhakeme dışı, muhakeme içi sistem bakımından uzlaşmayı değerlendirecek olursak:

- Muhakeme içi sistem (Klasik Ceza Muhakemesi Sistemi): Bu sistemde, uyuşmazlığın çözümünde yargılama hukuku kuralları uygulanmakta fakat, failin mağduriyeti gidermesi durumunda davanın/cezanın ertelenmesi, cezada indirim yapılması gibi durumlar söz konusu olmaktadır⁵.
- Muhakeme dışı sistem (Diversion): Fail-mağdur uzlaşmasını ifade etmektedir. Bu sistemde fail ile mağdur uzlaşarak uyuşmazlık sonlandırılır. Günümüz Ceza Muhakemesi Hukukunda faili cezalandırmak yerine fail-mağdur arasındaki ihtilafi ceza muhakemesi dışında karşılıklı anlaşarak çözmek geleneksel ceza muhakemesine önemli bir alternatiftir. Fail mağdur uzlaşması birbirini izleyen iki aşamadan oluşur:-suçun işlenmesiyle fail-mağdur arasında meydana gelen ihtilafi ortadan kaldırmak,- mağduriyeti gidermek. Bu yönleme göre, fail ile mağdur mümkün olan en kısa sürede, soruşturmanın sona ermesinden sonra ve fakat kovuşturmanın başlamasından önce tarafsız bir aracının⁶ huzurunda iradi

⁴ **Gökcan/Kaymaz**, s.47.; **Şahin Cumhuri**, CMK Uygulamasının Bir Yılı, Hukuki Perspektif Dergisi, 2006, s.222 vd.

⁵ **Gökcan/Kaymaz**, s.48; **ÖzbekV**, s.638-639; **Özbek M.**, Uzlaştırma, s.293.

⁶ Günümüz ceza muhakemesi hukukunda aracılık kişisel özellikler gerektirmektedir. Tarafsızlık,

olarak bir araya gelirler suçun sebep ve sonuçlarını müzakere ederler ve uzlaşırlar⁷. Bu yöntem ile uyuşmazlığın çözümü bir anlamda özelleştirilmiştir⁸. Uzlaşmanın sağlanmış olması durumunda, taraflar mahkemeye mağduriyetin giderilmesi hususunda bir tür öneri sunarlar. Mahkeme, mağduriyetin giderilmesi edimine ya tek başına bir yaptırım olarak ya da başka uygun gördüğü diğer bir ceza ile tamamlanmış bir yaptırım olarak hükmeder. Uzlaşma sonucunda en sık karşılaşılan sonuç, maddi zararın tazminidir. Ancak uzlaşma sonucunda elde edilebilecek tek sonuç bununla sınırlı değildir. Kamuya faydalı bir müessese için çalışma, özür dileme gibi çözümlerle de karşılaşılmaktadır⁹.

B. Hukuksal Nitelik

Fail-mağdur uzlaşmasında taraflar olayla bağlantısı olmayan bir üçüncü kişi önünde iradelerine uygun olarak ceza uyuşmazlığını gidermektedirler. Uzlaşma kurumunda, önödemededen farklı olarak mağdur, şüpheli veya sanıkla uzlaşarak ceza muhakemesinin ilerlemesine engel olmaktadır. Bu yönüyle uzlaşmaya muhakeme engeli de denilebilir. Nitekim uzlaşma halinde soruşturma safhasında bulunuluyor ise Cumhuriyet Savcılığınca kovuşturmayaya yer olmadığına karar verilmekte iken kovuşturma aşamasında davanın düşürülmesine karar verilmektedir. Uzlaşmada mağdurun zararının giderilmesi halinde şikayetten vazgeçilmesi söz konusu olmaktadır. Bu şekilde failin cezalandırılma olanağı ortadan kaldırıldığından uzlaşma ceza ilişkisini düşüren bir hal olarak da nitelenebilmektedir. Bu bakımdan uzlaşma hem ceza hukuku kurumu hem de yargılama hukuku kurumu olarak görünmektedir¹⁰. Ancak Zafer'e göre, yargılamaya ilişkin Kanunlar failin lehine veya aleyhine olduğuna bakılmaksızın

İnsan psikolojisinden anlama, olaylara objektif bakabilme, ikna edicilik bu özelliklerin başında sayılmaktadır.

⁷ Fail-mağdur uzlaşması barışmanın bir türüdür. Ancak uzlaşma, fail ile mağdurun durumu psikolojik olarak kabulünden daha çok uzlaşma için tarafların aktif katılımını gerektirir. Dolayısı ile fail-mağdur uzlaşması failin bir edimini zorunlu kılar.

⁸ **Gökcan/Kaymaz**, s.47; **Özbek V.Ö.**, Açıklamalı YTCK, s. 638.

⁹ **Özbek V.Ö.**, YTCK, s.640-641, **Özbek M.**, Uzlaştırma, s.293, 314.

¹⁰ **Yenisey**, s.5; **Centel/Zafer**, s.450-451; **Zafer**, s.124; **Şahin Cumhuriyet**, "CMK Uygulamasının Bir Yılı", Hukuki Perspektifler Dergisi, S. 07, Temmuz 2006, s.2; **Gökcan/Kaymaz**, s.50; **Ildır Gülgün**, Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, Ankara 2003, s.165.

uygulama alanı bulacağından uzlaşma bir muhakeme işlemidir ve muhakemenin akışını etkilemektedir¹¹. Uzlaşma kurumu, alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinden biridir¹². Bizce de uzlaşma, ceza muhakemesi hukukuna ilişkin özelliklerin ağır bastığı bir kurumdur. Uzlaşmada amaçlananlardan biri de kamu davası açılmadan soruşturma aşamasında, uyuşmazlığın çözümlenmesidir. Bu bakımdan şikayete tabi suçlar bakımından, Cumhuriyet Savcısının uzlaşma yoluna başvurması zorunlu olup aksi hal CMK'nın 174. maddesi gereğince iddianamenin iadesini gerektiren bir nedendir. Uzlaşmanın sağlanması halimde Savcının soruşturmaya devam ederek kamu davası açma imkanı yoktur. Bu nedenle, uzlaşma soruşturmanın bir şartı ise de soruşturmanın yürütülmesine engel bir hal değildir. Uzlaşma kovuşturma aşaması başlamadan evvel uygulanması gereken ve bu nedenle kovuşturma aşamasını engelleyebilen bir kurumdur. Bu nitelikleri itibarıyla uzlaşma, ceza muhakemesi kurumlarındandır. Ancak uzlaşma kurumunun hukuki niteliği sadece ceza muhakemesi kurumu olması ile sınırlı değildir. 5560 sayılı Kanun ile TCK'nın 73/8. maddesinin yürürlükten kaldırılması sonrasında uzlaşma kurumu tümüyle CMK bünyesinde varlığını devam ettirmiştir. Uzlaşma, birey ile devlet arasındaki ceza ilişkisinin sona ermesini sağladığından maddi ceza hukuku karakterini haizdir. Bu nedenle uzlaşma karma nitelikte bir hukuki yapıya sahiptir.

II. TARİHSEL GELİŞİM

Uzlaşma kurumu tarihsel açıdan, özel hukuk ve idare hukukundaki gelişmeler ile ceza hukukundaki gelişmeler olmak üzere iki farklı yol izlemiştir.

Uyuşmazlıkların çözümü bakımından tüm ülkelerde benzer metotlar uygulanmaktadır. Tüm toplumlarda uygulanan ilk yöntemlerden biri mahkeme dışı yöntemlerdir. Mahkeme dışı yöntemlerle uyuşmazlık, usul hukuku bakımından daha kısa sürede çözümlenmektedir.

¹¹ Centel/Zafer, s.451; Zafer, s.125.

¹² Gökcan/Kaymaz, s.49.

Mahkeme dışı yöntemler, ilk olarak Amerika Birleşik Devletleri'nde 1940 yılından itibaren toplu iş sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıklarda arabulucuların devreye girmesiyle başlamıştır. 1960'lı yıllara değin arabuluculuk aile hukukuna ilişkin uyuşmazlıklar ile bazı cürümlerde boy göstermiştir. 1960 yılı sonlarında "alternatif uyuşmazlık çözümü" (Alternative Dispute Resolution) ABD'de kavram olarak gelişmeye başlamıştır. Texas ve New York'ta 1980 yılından itibaren çok tercihli mahkeme teşkilatları kurulmaya başlanmıştır¹³.

Dünya barışı için ülkeler arası çıkan uyuşmazlıklar barışçı yollarla çözümlenmeye çalışılmıştır. Nitekim Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 33. maddesi, 1982 tarihli "Uyuşmazlıkların Barışçı Çözümü Hakkında Manila Bildirgesi" ve Avrupa Konseyi'nin R99/19 Sayılı Tavsiye Kararında belirtildiği gibi üye ülkelerin iç hukuklarını uzlaşma yapacak biçimde değiştirmeleri genel düzenlemeler olarak görülmektedir¹⁴.

1990 yılında ise alternatif uyuşmazlık çözümü İdari Uyuşmazlık Çözüm Kanunu le kanunlaşmış, 1998 yılında ise Alternative Dispute Resolution(ADR) Act kabul edilerek her bir federal bölge mahkemesine kendi programlarını uygulama yetkisi vermiştir¹⁵. ADR özellikle Anglo-Amerikan Hukuk Sisteminde ABD'de doğmuş ve gelişmiştir. Zamanla Avrupa ülkelerinde gelişmeler başlamıştır. Avrupa Konseyi 14/05/1981 tarihli oturumunda "Adalet Ulaşmayı Kolaylaştırma Tedbirleri" adlı tavsiye kararı almıştır. Nitekim AİHS'nin 6. maddesi dikkate alınarak Bakanlar Komitesi tarafından, mahkemelerde yargılamanın uzun süreli olması, yargılama giderlerinin

¹³ **Gökcan/Kaymaz**, s.54; **Özbay İbrahim**, "Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri", Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi, C.X, S.3-4, Erzincan 2006, s.462.

¹⁴ **Yenisey**, s.42; **Kunter/Yenisey**, s.388; **Gökcan/Kaymaz**, s.54; **Özbek M.**, Uzlaştırma, s.290.

¹⁵ **Gökcan/Kaymaz**, s.54; **Özbay**, s.493. ABD'de ADR'ye (Alternative Dispute Resolution), hız veren en önemli etken,1990 tarihli Medeni Yargı Reform Kanunu'dur (28 USC, § 471-482.) Söz konusu Kanun, medeni yargıdaki gecikme ve masrafların azaltılması amacıyla bütün federal bölge mahkemelerinin özel bir bölge planı geliştirmelerini gerekli kılmasının yanında, ADR'yi dava yönetim ilkelerinden bir olarak tavsiye etmiştir. Detaylı bilgi için bkz; **Yenisey**, s.94.

yüksek oluşu gibi nedenlerle yargılama usulünde basitleştirme çalışmaları yapılmasına karar verilmiştir¹⁶.

Mahkeme dışı çözüm yolları genel olarak daha kısa sürede ve tarafların iradelerine uygun olarak sonuçlandırıldığından daha tatmin edicidir. Ceza Hukuku, ülkede yaşayanların özgürlük ve güvencelerinin temini niteliğindedir. Dolayısı ile ceza hukuku hem cezalandırmayı hem de suçlunun topluma yeniden uyum sağlamasını temin edici nitelik arz etmek durumundadır. Mağdurun haklarının korunması ve mağduriyetin giderilmesi (viktimoloji) özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında gelişen yeni yaklaşımlar ve yeni yöntemler ile mümkün olmuştur¹⁷. Mağdur ile ilgili endişeler failerin tekrar topluma uyumlu bir birey haline getirilmesini amaçlayan görüşlerin, suçtan doğan zararın tazmini düşüncesiyle bir araya getirilmesi sonucunda ceza hukuku alanına bir tür arabuluculuk gelişmiştir. Bu programlar özellikle Kuzey Amerika, Birleşik Krallık ve Avrupa'nın birçok yerinde oluşturulmuştur¹⁸. Ceza Hukuku anlayışında ve mağdurun korunması konusundaki gelişmeler sonucunda fail ile mağdur ve yargılama makamları işbirliği yaparak uzlaşma ve diğer alternatif uyuşmazlık çözüm yolları hukuk sistemlerine girmiştir. Alternatif Uyuşmazlık Çözüm yollarında genel olarak mağdurun suçtan dolayı uğradığı zararların giderilmesi üzerinde durulmuştur.

Uzlaşma kurumunun temelinde onarıcı-denkleştirici adalet sistemi yatmaktadır. Klasik Ceza Adaleti Sistemi, kanun hükmünü ihlal eden suçlunun, mağdurla birlikte Devletin kural ve düzeni bozması dolayısıyla suçlunun yargılanarak cezalandırılması ve cezanın çektirilmesi sonrasında yeniden topluma kazandırılması için uygun yöntemlerin kullanılması esasına dayanmaktadır¹⁹.

¹⁶ **Gökcan/Kaymaz**, s.55; **Özbek M.**,Uzlaştırma, s.290; **Özbek Mustafa**, “Dünya Çapındaki Adalet Ulaşım Hareketinin Ortaya Çıkardığı Gelişmeler ve Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2002, S.2, (Kısaltma: Alternatif Uyuşmazlık Çözümü) s.149.

¹⁷ **Yenisey**, s.95; **Özbek Veli Özer**, Ceza Hukukunda Suçtan Doğan Mağduriyetin Giderilmesi (Kısaltma: Suçtan Doğan Mağduriyet), Seçkin Yayınevi, Ankara, s.34 vd; **Gökcan/Kaymaz**, s.57.

¹⁸ **Yenisey**, s.95; **Gökcan/Kaymaz**, s.59.

¹⁹ **Demirbaş Timur**, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 2. Bası, Ankara 2005, s.66 vd.; **Özbek V.Ö.**, YTCK, s.639 vd.; **Zehr-Mika**, 1998, 49 nakleden: **Yılmaz Ömer**, “Onarıcı Adalet Sistemi: Birey-Toplum-Devlet İlişkilerinde Yeni Bir Mücadele Alanı” (Suç Mağdurları, Editör: Halil İbrahim Bahar), Ankara

Onarıcı adalet programları tazminata yönelik müzakereler, mağdur-fail uzlaşması/arabuluculuğu, küçük suçlu projeleri, topluluk kurulları veya mahkemeleri olarak sayılabilir²⁰. Mağdur- Fail Uzlaşma Programı ise ilk olarak Kanada’da 1974 yılına bir mahkeme tarafından uygulanmış olup²¹ fail-mağdur uzlaşması sivil toplum kuruluşlarının yardımı ile sistemli uzlaşma programı halinde ABD’de uygulanmaya devam olunmuştur.

Medeni hukuk ve idare hukukunda uzun zamandır uygulanmakta olan, feragat, sulh, hakem ve tahkim yöntemleri alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerindedir. TMK’nın 195/2. maddesi uyarınca eşler arasındaki uyuşmazlığın aile mahkemelerince uzlaştırma yöntemiyle çözülmesi kabul edilmiştir. HUMK’un 213. maddesinde; taraflar arasındaki uyuşmazlığı“sulh” yoluyla çözmesi konusunda hâkime yetki verilmiştir. Bunun dışında, hukuk davalarında, mahkeme dışında tarafların sulh olmaları ve bunu tutanağa yazdırmaları mümkündür (HUMK m.151/son). 5521 sayılı İş Mahkemeleri Kanununun 7. maddesi uyarınca, ilk oturumda mahkeme tarafları sulha davet eder. Taraflar uzlaşamazlarsa yargılamaya başlanır. 2822 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanununda arabuluculuk kurumu kabul edilmiştir (m.21-23, 69). Benzeri bir düzenleme, Patent Haklarının Korunması Hakkında 551 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 104. maddesin de yer almaktadır. İcra İflas Kanununun 309/m-ü maddesinde düzenlenen “semaye şirketleri ve kooperatiflerin uzlaşma yoluyla yeniden yapılandırılması” başlığı altında bir düzenleme yapılmıştır. Benzer olarak Avukatlık Kanununun 35/A maddesinde, avukatların müvekkilleriyle karşı yan arasındaki uyuşmazlığı uzlaştırma yoluyla gidermek için girişimde bulunabileceği belirtilmektedir.

2006, s.295; **Gökcan/Kaymaz**, s.57; **Özbek M.**, Uzlaştırma, s.290-291; **Yıldırım**, s.460.

²⁰ **Özbek Mustafa**, “Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulunun Ceza Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Konulu Tavsiye Kararı”, DEÜHFD, 2005, (Kısaltma: Tavsiye Kararı), s.127-140; **Yılmaz Zekeriya**, Notlu-Gerekçeli-Genel Açıklamalı Yeni TCK, Ankara 2004, s.299-302.

²¹ Olayda, şartlı tahliye görevlisi şiddet suçundan haklarında kovuşturma devam eden genç faillere ceza olarak, sebep oldukları zararı ödemeleri konusunda hakimi ikna etmesi ile uygulanmış ve başarılı olmuştur (Kitchener Deneyi); **Gökcan/Kaymaz**, s.61; **Peachey**, 1989, 14-26; nakleden **Yılmaz**, s.300.

İdare hukuku alanında da 4501 sayılı Kanun²² ile, uyuşmazlıkların özel hakem vasıtasıyla çözümlenmesi yöntemi kabul edilmiştir. Bu yöntem, uzlaşma mahiyetindedir. Yine vergi hukuku bakımından uzlaşma adı altında 1963 yılından itibaren, tahakkuk edecek vergi miktarı konusunda uzlaşma görüşmeleri yürütülmektedir. 213 sayılı Vergi Usul Kanununun Ek 1 vd. Maddeleri uyarınca uzlaşma uygulanmaktadır²³.

Uzlaşma kavramı, Türk Ceza Adalet sistemimize, “Dönmezer Tasarısı” ile girmiştir. Uzlaşma, tasarının 39/2. madde gerekçesinde: “... Ülkemizde bugüne kadar mağdurlara karşı gösterilen özel dikkat sadece bazı adam öldürme, terör ve örgütlü suçlar bakımından söz konusu oluyordu. Bununla beraber çağdaş ceza kanunlarında diğer bir kısım suçlar bakımından da koruma ilkeleri meydana çıkmaya başlamıştır. 21. yüzyıl adalet sistemi, mağdurun tatmin edilmesini de ön plana çıkarmış bulunmaktadır. Bugün anlaşılmıştır ki suça karşı salt ceza yaptırımı yeterli değildir. Zararın giderilmesi ve onarım, hiç şüphesiz adaletin temel amacını oluşturmaktadır. Ancak bu tek görünüm değildir. Uzlaşmanın hedefi, suçun işlenmesinden sonra fail ve mağdur arasında meydana gelen çekişmeyi bir arabulucunun girişimini sağlayarak çözmek ve adaleti sağlamaktır.” şeklinde ifade edilmiştir²⁴. Bu gelişmeler sonucunda 1 Mart 1926 tarihli ve 765 sayılı TCK’yı yürürlükten kaldıran, 1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5237 sayılı TCK ile 1 Nisan 1929 tarih ve 1412 sayılı CMK’yı yürürlükten kaldıran, 1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda uzlaşma ile ilgili düzenlemeler yapılmış ve 5560 sayılı Kanun ile TCK’da uzlaşma ile ilgili olan düzenlemeler kaldırılarak uzlaşma kurumu, tamamıyla CMK’da düzenlenmiştir.

²² Kamu Hizmetleri ile İlgili İmtiyaz Şartlaşma ve Sözleşmelerinden Doğan Uyuşmazlıklarda Tahkim Yoluna Başvurulması Halinde Uyulması Gereken İlkeler Dair Kanun.

²³ **Gökcan/Kaymaz**, s.55-56.

²⁴ **Çulha Rıfat**, “Uzlaşma”, Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaşma, Yayına Hazırlayan: Feridun Yenisey, İstanbul 2005, s.44

III. MUKAYESELİ HUKUKTA UZLAŞMA

A. Alman Hukukunda

Alman Ceza Hukukunda 1980-1990 yıllarında fail-mağdur uzlaşması bakımından çeşitli hizmetler geliştirilmiştir. Arabulucu önce fail ile görüşüp usul hakkında bilgi vermekte, onun olumlu görüşü üzerine mağdur ile görüşme yapmaktadır. Yapılan istatistiklere göre, faillerin onda dokuzu, mağdurların ise beşte dördü işbirliğini kabul etmektedir. Görüşmeyi kabul edenlerin ise yüzde sekseni gibi bir oran uzlaşmaktadır²⁵. 1999 yılında Alman Ceza Usul Kanununda değişiklik yapılarak arabuluculuk “kurum” olarak Kanuna işlenmiştir. Alman Ceza Usul Kanunu uyarınca arabuluculuk alanında belirlenen standartlar şöyledir:

- Soruşturma sonucunda takipsizlik kararı verilebilecek hallerde bu yola başvurulamaz.
- Arabulucu-uzlaştırmacı tarafsız olmalı, zararın giderilmesi aşaması için etik kurallara uygun davranmalıdır.
- Uzlaşma için fail ile mağdur gönüllü olmalıdır ve fail muhakkak suçunu ikrar etmiş olmalıdır.

Bariştirme mercii Almanya'nın kuzey eyaletlerinde; hakem iken güney eyaletlerinde belediye başkanları ya da muhtarlıklar olarak düzenlenmiştir²⁶.

Alman Ceza Usul Kanununun 380. maddesi “*Bariştirme Teşebbüsü*” başlığını taşımaktadır.

Alman Ceza Usul Kanunu “*Madde 380 (Bariştirme Teşebbüsü)*”:

²⁵ **Gökcan/Kaymaz**, s.70; **Çolak Haluk**, “Yeni Türk Ceza Kanunu ve Ceza Muhakemesi Kanunu’nda Cezai Uyuşmazlıkların Alternatif Çözüm Yolu Olarak; Uzlaşma (Mediation)”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S. 62, Mart/Nisan 2006, s.128.

²⁶ **Özbek Veli Özer**, Suçtan Doğan Mağduriyet, s.298; **Gökcan/Kaymaz**, s.71 vd.

- 1- *Mesken masuniyetini ihlal, sövme, mektup gizliliğinin ihlali, müessir fiil, tehdit, nas-ı ızzar suçlarından şahsi davanın açılması, Eyalet Adli İdaresi tarafından görevlendirilen "barıştırmacı mercinin" barıştırmacı teşebbüsü neticesiz kaldıktan sonra kabul edilmiştir. Davacı bu konuya ilişkin bir belgeyi dilekçesine eklemelidir.*
- 2- *Eyalet Adli İdaresi, Barıştırmacı Mercinin yapacağı işlemi, uygun bir masraf avansı ödenmesi şartına bağlayabilmesi müsaade edebilir.*
- 3- *Eğer resmi amir, Ceza Kanununun 194'üncü maddesinin 3'üncü fıkrası veya 232'inci maddesinin 2'inci fıkrası uyarınca şikâyetle bulunmaya yetkili ise, bir ve ikinci fıkra hükümleri uygulanmaz.*
- 4- *Taraflar aynı ilçede ikamet etmedikleri takdirde, eyalet Adli İdaresinin kararı ile barıştırmacı teşebbüsünden sarfinazar edilebilir."*

Bu maddeye göre, konut dokunulmazlığını ihlal, hakaret, mektup gizliliğinin ihlali, müessir fiil, tehdit ve mala zarar verme suçlarından şahsi dava açılması için öncelikle ilgili mercii tarafından barıştırmaya teşebbüs edilmesi ve bu teşebbüsün neticesiz kalması şarttır. Maddenin 2'inci fıkrasında belirtildiği gibi, barıştırmacı teşebbüsü masraf için avans ödenmesi şartına bağlı tutulabilmektedir. Alman Ceza Kanununun 46/a maddesi uzlaşmayla ilgili genel hüküm mahiyeti arz etmektedir. Maddenin ilk fıkrası uyarınca, failin fiilinden doğan zararları bütünüyle veya büyük kısım itibarıyla gidermesi veya bu hususta ciddi girişimlerde bulunması gerekmektedir. Maddenin ikinci fıkrasında ise failin zararı gidermek üzere kişisel bazda fedakârlıkta veya edimde bulunması gerekmekte ise, zararın bütünüyle veya büyük bir kısım itibarıyla giderilmesi için çaba göstermesi düzenlenmiştir. Birinci fıkra ile ikinci fıkra arasındaki temel fark şudur: Birinci fıkrada, fail ile mağdur arasında arabulucu var iken ikinci fıkrada failin, zararı maddi olarak gidermesi esas alınmıştır. Her iki halde de hükmedilebilecek cezanın bir yıldan az hürriyeti bağlayıcı ceza olması ve para cezasının da 360 gün para cezasını aşmaması gerekmektedir. Savcılık söz konusu maddenin şartları sağlandığında, usul Kanununun 153. maddesi gereğince, mahkeme kararı ile

kamu davası açmaktan vazgeçebilir. Dava açılmışsa, mahkeme savcılığın kararı ile duruşmaların başlamasından önce dosyayı kapatabilir²⁷.

Alman Ceza Usul Kanununun 155/a maddesi²⁸ uyarınca yargılamanın her aşamasında savcılık makamı ile mahkemenin fail ile mağdur arasındaki uzlaşma olanağını araştırması ve uzlaşma koşullarını oluşturmaya çalışması gerekmektedir. Alman Ceza Usul Kanunu 155/b maddesinde²⁹ uzlaşma usulüyle ilgili düzenlemeler yer almaktadır. Bu madde uyarınca savcılık ve mahkeme, fail ve mağdur arasındaki dengenin kurulmasında veya verilen zararın iyileştirilmesinde uzlaşmayla ilgili mercie gerekli bilgileri talep üzerine veya resen verir. Alman Ceza Usul Kanununun 153. maddesine³⁰ göre, kabahatlerde savcı, mahkemenin kararı ve şüphelinin rızası ile suçun takibinden vazgeçebilmektedir. Maddenin ikinci cümlesindeki halde savcının takipsizlik kararı için mahkemenin kararına da gerek bulunmamaktadır. Alman Ceza Usul Kanununda aynı yönde bir düzenleme de madde 153/a'da yer almaktadır. Bu madde uyarınca; savcılık, hafif sayılan suçlarda mahkemenin kararı ve şüphelinin rızası ile şüphelinin üstleneceği bazı yükümlülükler karşılığında, soruşturma yapılmasında kamu bakımından yarar sağlanamayacağı kanaatinin oluşması ve failin durumunun ağırlığı da bu yönde karar verilmesi bakımından bir engel oluşturmadığında soruşturmaya son verebilir³¹.

²⁷ **Gökcan/Kaymaz**, s.71.

²⁸ Alman Ceza Usul Kanunu “*Madde 155/a: Savcılık veya mahkeme her aşamada mağdur ve sanık arasında uzlaşma olanağını araştırır ve uygun olan hallerde onları etkiler. Ancak mağdurun iradesinin aksine işlem yapılamaz.*”

²⁹ Alman Ceza Usul Kanunu “*Madde 155/b: Savcılık ve mahkeme, fail ve mağdur arasındaki dengenin kurulmasında veya verilen zararın iyileştirilmesinde uzlaşmayla ilgili mercie gerekli bilgileri talep üzerine veya resen verir. Bu bilgilerin verilmesinde zaman veya diğer bir yönden sorun varsa mahkeme veya savcılık ilgili yere dosyayı da gönderebilir. İlgili yer, verilen bilgilerin sadece bu amaçla kullanılacağı konusunda uyarılır. İlgili yer, birinci fıkrada belirtilen bilgileri sadece uzlaşma amacıyla ve sadece ilgililerin yararı gerektirdiği ölçüde kullanılır. Çalışma sonunda yapılan işleri bir rapor olarak savcılık veya mahkemeye verirler. Görevlendirilen yer eğer kamusal yapı değilse, verilerin korunmasıyla ilgili kanunun üçüncü bölümü geçerlidir. İkinci fıkrada söylenen kişilere dair veriler çalışma sonunda yok edilir. Savcılık veya mahkeme ilgili yere çalışmanın ne zaman biteceğini bildirir.*”

³⁰ Alman Ceza Usul Kanunu “*Madde 153: Küçük suçlarda (kabahat) savcı mahkemenin ve şüphelinin kararı ve rızaları ile suçun takibinden vazgeçebilir. Suç ve suçlunun işlediği fiil kamuoyunun ilgisini çekmeyecek kadar önemsiz bir konuya ilişkin ise, savcı takibe gerek görmeyebilir.*”

³¹ Şüpheliye yüklenecek yükümlülükler, suçtan doğan zararların giderilmesi için belirli bir maddi edimde bulunulması, kamu yararına çalışan kuruluşlarda çalışması gibi yükümlülüklerdir.

B. Fransız Hukukunda Uzlaşma

Fransız Ceza Usul Kanununun (Le Code de Procedure Penale) 41/1 maddesine³² göre, kamu davası açılmasına karar verilmesinden önce, savcı, tarafların rıza göstermeleri halinde uzlaşmaya (La mediation) başvurabilir.

5237 Sayılı TCK düzenlenirken uzlaşma müessesesi bakımından bu maddeden yararlanılmıştır. Anılan maddeye göre, uzlaşma/arabuluculuğun amacı, verilen zararın tazmin edilmesi, failin yeniden topluma kazandırılması ve bozulan sosyal barışın teminidir. Fransız Ceza Hukukunda hafif cezayı gerektiren basit suçlarda uzlaşma yoluna gidilebilmektedir. Bu yöntem ile ihtilaf; özür dilenmesi, verilen zararın tazmini, failin bazı kamu hizmetlerinde çalıştırılması, az miktarda bir para cezasının ödenmesi suretiyle giderilmektedir. Fransız Ceza Hukukunda uzlaşmanın mahkeme tarafından yürütülmesi şart olmayıp, savcılık, kolluk, şartlı tahliyenin söz konusu olduğu hallerde faili gözlemleyen kuruluş veya bağımsız topluluk kökenli bir kuruluş tarafından da uzlaşmanın sağlanabilmesi mümkündür³³.

³² Fransız Ceza Usul Kanunu “Madde 41/1 : *Mağdurun uğradığı zararı tazmin etmeye, suçun bozduğu kamu düzeninin yeniden temin etmeye ya da failin tekrar topluma kazandırılmasına yardımcı olmaya ilişkin böyle bir tedbirin yerinde görülmesi halinde, kamu davasına ilişkin kararın öncesinde, Cumhuriyet Savcısı doğrudan doğruya veya adli kolluğun bir görevlisi, yetkililerinden birisi veya Cumhuriyet savcılığı uzlaştırmacısı aracılığıyla;*

1- *Kanundan kaynaklanan yükümlülüklerin faile hatırlatılmasına girişilme,*

2- *Mesleki, sosyal veya sağlıkla ilgili bir kuruluşa failin yönlendirilmesi; bu önlem masrafları fail tarafından karşılanmak üzere bir staj veya bir hizmette formasyon tamamen ya da bir mesleki sosyal veya sağlık kuruluşunda bulunmaktan ibarettir ve özellikle karayolundaki motorlu bir aracın kullanımı sebebiyle suç işlenmesi durumunda vatandaşlık stajı yapılır ki bu önlem, masrafları faile karşılatılarak trafik güvenliği hassasiyetine yönelik bir staj görmekten ibarettir.*

3- *Kanun ya da düzenleyici işlemler karşısında failin durumunu hukuka uygun hale getirmesinin talep edilmesi,*

4- *Belirtilen hususlardan kaynaklanan zararın tazmininin failden talep edilebilmesi,*

5- *Tarafların uzlaşmasıyla mağdur ile fail arasında uzlaşma fonksiyonunun başlatılması, istenir.*

Fil, mağdurun zarar ve çıkarlarını tazmin etme yükümlülüğü altında ise bu husus tutanak uyarınca Medeni Yargılama Usulü Kanununda öngörülen kurallara uygun bir şekilde para cezasının ödenmesi yöntemi izlenerek tahsili talep edilebilir.

Failin tutum ve davranışı sonucunda önlem uygulanamamış ise Cumhuriyet Savcısı yeni durumlar hariç iddianameyi hazırlar veya takibatın devamını sağlar.”

³³ **Özbek M.**, Tavsiye Kararı, s.141; **Özbek M.**, Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, s.148 vd; **Gökcan/Kaymaz**, s.68.

Fransa’da 18 Aralık 1998 tarihinde kabul edilen “Adli Başvuru ve Uyuşmazlıkların Dostça Çözümüne Dair Kanun” da açıkça uzlaşmanın ne şekilde uygulanacağı kurala bağlanmıştır³⁴. Arabuluculuk birimleri Fransa’da 2001 yılından beri faaliyet göstermektedir³⁵. Cezai uyuşmazlıklarda arabuluculuk bölümünde, hafif cezayı gerektiren basit suçlar söz konusu olduğunda Cumhuriyet Savcılığı bir arabulucu görevlendirmektedir. Arabulucu tarafları dinleyip olayı özelliğine göre, tarafların özür dilemesi, zararın giderilmesi gibi yöntemlerle mağduru şikayetten vazgeçmesi için gayret göstermektedir. Uzlaşmanın sağlanamaması durumunda, Adalet ve Hukuk Evi görevlisi, mağdura hukuki danışmanlık yapmakta ya da mağdura bu konuda yardımcı olabilecek kuruluşa yönlendirmektedir³⁶.

C. İtalyan Hukukunda Uzlaşma

İtalyan Ceza Usul Kanununda uzlaşma ile ilgili hükümler bulunmaktadır. İtalyan Ceza Usul Kanunu 444. vd maddeleri uyarınca, üç yıla kadar hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren suçlarda fail ve savcının anlaşması suretiyle isnat belirlenir. İtalyan Ceza Hukukunda sanığın uzlaşma önerisi ikrar olarak kabul edilmemektedir. Duruşma aşamasına kadar anlaşma sağlanabilmektedir. Taraflardan birinin uzlaşma talebini karşı taraf henüz kabul etmemiş ise, hâkim bu tarafın görüşünü açıklaması için süre vermektedir. Amaç soruşturmanın sona ermesini sağlamaktır. Uzlaşma halinde ceza miktarında en çok 1/3 oranında indirim yapılabilmektedir. Bu nedenle talep edilecek ceza hürriyeti bağlayıcı ceza ise, iki yılı aşmaması gerekmektedir. Uzlaşma ile para cezasına da hükmedilebilmektedir. Uzlaşma sonucunda kararı hâkim vermektedir. Ancak İtalyan Ceza Usul Kanunu uyarınca hâkim, uzlaşma sonucu talep edilen cezaya hükmetme ya da talebi reddedip yargılama yapma seçeneklerinden birini tercih

³⁴ **Hekimoğlu Fahrettin**, Fransa’da Hukuki Danışmanlık ve Arabuluculuk Uygulaması”, Ankara Barosu Dergisi, 2002/2, s.34 vd.; **Gökcan/Kaymaz**, s.69; **Çolak**, s.138.

³⁵ Arabuluculuk birimleri, Bölgesel Adli Yardım ve Başvuru Konseyleri ile Adalet ve Hukuk Evi olarak adlandırılan birimlerdir.

³⁶ **Hekimoğlu**, s.38; **Gökcan/Kaymaz**, s.70.

edebilmektedir. Ancak uzlaşma usulünde, hâkim delil ikamesi yoluna gidilemediğinden mevcut deliller doğrultusunda kararını açıklamaktadır³⁷.

İtalyan sisteminde, uzlaşmaya yakın bir müessese olarak “ceza kararnamesi” uygulaması mevcuttur. (İtalyan Ceza Usul Kanunu madde 461 uyarınca) Savcı, cezanın türü ve miktarını belirterek talepte bulunur. Hâkim, sanığa ceza vermemek, talep doğrultusunda ceza kararnamesi ile ceza tayin etmek veya dosyayı doğrudan karar vermeksizin savcıya iade etmek seçeneklerine sahiptir. Sanık ceza kararnamesine itiraz etmek hakkına sahip olup bu yolu tercih ettiğinde normal yargılama usulünü talep etmiş olmaktadır³⁸.

D. Amerikan Hukukunda Uzlaşma

Amerikan Ceza Hukukunda uzlaşma kurumu, 30/01/1998 tarihli “Alternatif Uyuşmazlık Çözümü Kanunu”nun yürürlüğe girmesi ile kanunlaşmıştır. Bu Kanun ile Federal Bölge Mahkemeleri arabuluculuk ve benzeri yöntemleri hukuk davalarında da uygulamaktadır³⁹.

Amerikan Ceza Muhakemesi Hukukunda amaç, maddi gerçeğe ulaşmak değil uyuşmazlığın çözümlenmesi sağlanarak sosyal barışın tesisi olarak ortaya çıkmaktadır⁴⁰. Polisin ön araştırması sonucunda şüpheliyi yoğunlaştıracak bulgular elde edilmişse kişi yakalanır ve hemen hâkim önüne çıkartılarak fiile uyabilecek suç tespit edilir. Uzlaşma görüşmelerinde sadece isnadın kapsamı veya ceza miktarı değil, duruma göre tutuklamanın sona erdirilmesi, özel bir infaz şekli, şartlı salıverme, sanığın yakınları veya arkadaşlarının kovuşturulmaması gibi hususlar da gündeme gelebilmektedir.

³⁷ Şahin, s.284-286, Gökcan/Kaymaz, s.74; Taşkın, s.132,133.

³⁸ Şahin, s.258; Gökcan/Kaymaz, s.74; Yıldırım, s.462 vd.

³⁹ Özbek M., Tavsiye Kararı, s.127 vd.; Özbek M., Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, s.137;

Gökcan/Kaymaz, s.74; Yıldırım, s.463.

⁴⁰ Şahin, s.264; Gökcan/Kaymaz, s.74; Özbek M., Uyuşmazlık, s.292; Taşkın, s.136 vd.; Yıldırım, s.463; Taylor Susan C., Victim – Offender Reconciliation Program A New Paradigm Toward Justice (The University of Memphis Law Review 1996, Vol.26, s.1187-1195), s.1188.

Uzlaşma sırasında fail ile savcı yüz yüze gelmemekte uzlaşma görüşmeleri müdafii ile savcı arasında yapılmaktadır. Doğrudan faille uzlaşma yapılması geçersiz kabul edilmektedir. Uzlaşmanın konusu suç değil cezanın türü ve miktarı noktasındadır⁴¹.

Suçlama Pazarlığı (Charge bargaining) olarak ifade edilebilen uzlaşma usulünde, savcı isnat edebileceği suçu kesin olarak belirledikten sonra, fail ikrarda bulunup bulunmayacağına karar verir. Sanık bu usulde ikrarı ile bağlı olup kanun yoluna gidemez. Hâkim cezanın belirlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Hüküm Pazarlığı (Sentence Bargaining) olarak ifade edilebilen uzlaşma usulünde, isnat edilen suç değil ceza uzlaşmanın konusu olmaktadır. Bu usul şu şekilde gerçekleştirilebilmektedir: Ya cezanın belirlenmesi aşamasında uzlaşma görüşmelerine hâkim de katılır ya da hâkim ceza tayin yetkisinden vazgeçer ve tarafların ortak önerileri olan cezayı kabul eder. Bu sitemin karma biçimi Federal Yüksek Mahkeme’de uygulanmakta olup, burada hâkim uzlaşma görüşmelerinde yer almamakta taraflar anlaştıkları konuları duruşma esnasında hâkimin muvafakatine sunmaktadırlar. Önerilen ceza hâkim tarafından uyum bulunmazsa fail uzlaşma önerisini geri alarak yargılama talep edebilmektedir.⁴²

Son yıllarda Amerikan Ceza Hukukunda “Fastrack” adlı bir usul uygulanmakta olup fail ve mağdurların büyük bölümü tarafından kabul görmektedir⁴³. Bu usulde eyalet savcısı tutuklama tarihinden itibaren yedi gün içerisinde şüpheli hakkında düzenlediği tutuklama raporunu failin avukatına göndermekte ve ceza önerisinde bulunmaktadır. Bu ceza önerisi fail ve avukatı tarafından kabul görür ayrıca fail temyiz hakkından vazgeçerek suçunu ikrar eder ise öneri yazılı hale getirilmekte, şüpheli ile avukatı tarafından imzalanan öneri mahkemeye sunulmaktadır. Uygulamada genel olarak failin yargılama süreci sonunda alabileceği ceza miktarından daha düşük ceza belirlenmekte ve bu durumda failin yararına olmaktadır⁴⁴.

⁴¹ Şahin, s.267 vd.; Gökcan/Kaymaz, s.75; Taylor, s.1189.

⁴² Çolak, s.136 vd.; Çolak Haluk/Taşkın Mustafa, Açıklamalı- Karşılaştırılmalı- Uygulamalı Ceza Muhakemesi Kanunu, Ankara 2005, s.729; Şahin, s.268; Gökcan/Kaymaz, s.75; Özbek M., Tavsiye Kararı, s.136 vd.

⁴³ Bu program sadece eyaletlerde geçerli olup federal mahkemelerde uygulanmamaktadır.

⁴⁴ Gökcan/Kaymaz, s.76.

Amerikan Ceza Usul Hukukunda uzlaşma her suçta uygulanabilmektedir. Uzlaşma sürecinde, mağdura bilgi verilir ve mağdur da dinlenilir. Mağduru tatmin edebilecek ceza hususunda özen gösterilir. Ancak uzlaşma için mağdurun onayı beklenmez. Amerika'da çeşitli eyaletlerde çok sayıda uzlaşma programları uygulanmaktadır. Programlardan bazıları özel kişi kuruluşlarca, bazıları mahkeme ve polis tarafından yürütülmektedir. Bu programlarda önce uzlaştırmacı taraflarla görüşmekte sonra fail ile mağduru buluşturmaktadır. Bu görüşme ile mağduriyet giderilmeye çalışılmaktadır. Görüşmeler sonunda edim üzerinde anlaşıldığı takdirde, uzlaşma görüşmeleri yazılı anlaşma ile sonuçlanır⁴⁵.

IV. UZLAŞMA VE CEZA MUHAKESESİ HUKUKU İLKELERİ

A. Genel Olarak

Ceza hukuku, kuralı ihlal eden kişiye ceza verilmesini amaçlamakla birlikte diğer yandan da kişinin yeniden topluma kazandırılmasını hedeflemektedir. Kısaca Ceza Hukukunun amacı, yasaklayıcı ve cezalandırıcı hükümleri ile toplum kurallarının ihlal edilmesini önlemek ve ihlal halinde bozulan hukuki barışı yeniden sağlamaktır. Ceza muhakemesi gerçeği araştırırken faili, mağduru ve yargılamaya katılan diğer kişiler ile toplumu koruyucu tedbirleri almak ve uygulamak zorundadır. Günümüzde kabul gören anlayış şudur: suçlunun bulunup cezalandırılması için gereken süre içerisinde toplum barışını sağlayıcı, bireylerin hak ve özgürlüklerini koruyucu ilkelere uyulmasıdır⁴⁶.

Yukarıda belirttiğimiz nedenlerden ötürü uzlaşma ile ceza muhakemesi ilkelerini birlikte değerlendirmek gerekmiştir.

⁴⁵ Özbek V., Suçtan Doğan Mağduriyet, s.129 vd.; Gökcan/Kaymaz, s.77, Çolak/Taşkın, s.728-729.

⁴⁶ Kunter/Yenisey, s.24 vd.; Öztürk M., s.32; Özbek V., CMK, s.51,52; Gökcan/Kaymaz, s.82

B. Adil Yargılanma Hakkı ve Uzlaşma

Adil yargılanma hakkı, Anayasa m.36/f.1 ile tarafı olduğumuz ve iç hukukumuzun parçası haline gelen AİHS'nin 6. maddesinde düzenlenmiştir. Adil yargılanma hakkı şu alt ilkelerden oluşmaktadır: Bir yargı yerine başvuru hakkı, davanın hakkaniyete uygun dinlenilmesini isteme hakkı, bağımsız-tarafsız ve yasal bir mahkemeye erişim hakkı, aleni duruşmada yargılanma hakkı, duruşmada bulunma hakkı, silahların eşitliği, makul sürede yargılanma hakkı, çekişmeli yargı hakkı, gerekçeli karar hakkıdır⁴⁷.

AİHS 6. maddesinde ve Anayasamızın 36/f.1 de düzenlenmiş bulunan adil yargılanma hakkının uzlaşma ile çelişmediği kabul görülmektedir⁴⁸. Bunun yanında, konu mağduriyetin giderilmesi ve yöntemleri bakımından değerlendirildiğinde uzlaşma kurumunun adil yargılanma hakkını ihlal ettiğine dair görüşler de mevcuttur⁴⁹. AİHM, Sözleşme hükümlerinde tanınan usuli haklardan feragat etmenin kural olarak mümkün olduğunu kabul etmekte ve bu hakların önemine uygun düşen asgari güvencelerin tanınmış olması gerektiğini belirtmektedir⁵⁰.

Mahkemenin Deweer kararında⁵¹; mahkemeye başvurma hakkından feragat etmenin hem hukuk hem ceza davalarında mümkün olduğu kabul edilmekle birlikte

⁴⁷ **Gözübüyük Şeref/Gölcüklü Feyyaz**, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması, Ankara 2003, s.267; **İnceoğlu Sibel**, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı, İstanbul 2002, s.4-5; **Tezcan Durmuş/Erdem Mustafa Ruhan/Sancakdar Oğuz/Önok Rifat Murat**, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi El Kitabı, Ankara 2006, s.151 vd.; **Gökcan/Kaymaz**, s.83.

⁴⁸ **Özbek M.**, Tavsiye Kararı, s.154.

⁴⁹ **Yenisey Feridun**, Suçların Azaltılması ve Ceza Hukuku Ultima Ratio, İBD 1994, C.68, S.10-11, s. 382; **Özbek V.**, Suçtan Doğan Mağduriyet, s.329; **Gökcan/Kaymaz**, s.87.

⁵⁰ AİHM, Oberschlick/Avusturya Kararı, p. 51-52 (<http://ihami.anadolu.edu.tr/aihmgoster.asp?id=>); İnceoğlu, s.203; **Gökcan/Kaymaz**, s.84.

⁵¹ Deweer Kararına konu olayda, kasap olan başvuru, et fiyatlarını belirleyen kurallara uymadığı gerekçesiyle işyerinin 48 saat süreyle geçici olarak kapatılmasına karar verilmiştir. Savcılık tarafından başvurucuya gönderilmiş olan yazıda 8 gün içinde 10.000 Frank önödeme yapılması halinde ertesi gün işyerinin açılacağı bildirilmiştir. Hükümet savunmasında, önödeme teklifinin uzlaşma teklifi olduğunu ve kendi içerisinde bir zorlamayı barındırmasının normal olduğunu belirtmiştir; AİHM, Deweer/Belçika Kararı , 27.02.1980; Karar metni için bkz. **Doğru Osman**, İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi İçtihatları, C.1, İstanbul 2002,s.346 vd ve <http://ihami.anadolu.edu.tr/aihmgoster.asp?id=37>

uzlaşmanın bir zorlama ürünü olmaması gerektiği benimsenmiştir. Mahkeme davaya konu olayda, önödeme uygulamasının 48 saat içinde işyeri kapatma kararı baskısı altında kalması nedeniyle başvurunun iradesinin zorlandığına karar vermiştir. Mahkeme, bundan sonra olayda adil yargılanma hakkının kurucu unsurlarından biri olarak gördüğü “mahkemeye başvurma hakkının” ihlal edilip edilmediğini incelemiştir. Mahkemeye göre, cezai konularda mahkemeye başvurma hakkı, kişisel haklar konusunda olduğundan daha kesin olmadığından örtülü sınırlamalara tabidir⁵².

Demokratik bir toplumda mahkemeye başvuru hakkı önemli bir hak olarak ön plana çıktığından söz konusu hakkın ihlali iddiasını taşıyan bir tedbir, karar ya da uygulama özel bir dikkatele incelenmelidir. Deweer Kararında Mahkeme, başvurunun adil yargılanma hakkından feragat etmesinin zorlama altında gerçekleştirildiğinden bahisle başvurma hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir. Sonuç olarak AİHM, atılı bir suçlamayla karşı karşıya kalan kişinin, yargılama sürecinin uzun oluşu ve bürokrasi nedeniyle başvuru hakkından feragat edip uzlaşma yoluna gitmesinin zorlama ve baskı olmaması halinde Sözleşmeye aykırılık teşkil etmeyeceği görüşündedir⁵³. Kanaatimizce, uzlaşma kurum olarak ceza muhakemesi ilkeleri ile aynı amaca hizmet ettiğinden ve adil yargılanma hakkının içinde barınan alt derece haklara zorlama ve baskı olmadığı sürece paralellik arz eder mahiyettedir. Dolayısı ile adil yargılanma hakkı ve uzlaşma kurumu birbiriyle çelişir nitelikte değildir.

C. Hak Arama Hürriyeti ve Uzlaşma

Hak arama özgürlüğü ve mahkemeye erişim hakkı Anayasamızın 36., Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 8. ve 10. maddelerinde düzenlenmiştir. Uzlaşma kurumu özünde hak arama hürriyeti ile çelişmemektedir⁵⁴. Şöyle ki; hak arama özgürlüğü ve mahkemeye erişim hakkının temelinde hak sahibinin

⁵² AİHM Deweer/Belçika Kararı, prg.48-49. (<http://ihami.anadolu.edu.tr/aihmgoster.asp?id=37>)

⁵³ Detaylı bilgi için bkz. **Gökcan/Kaymaz**, s.85.

⁵⁴ **Gökcan/Kaymaz**, s.87; **Özbek M.**, Tavsiye Kararı, s.154.

yararı yatmaktadır. Bizce de, hak sahibinin üstün yararı bakımından yargılamadan vazgeçmesi hakkın özüne aykırılık teşkil etmeyecektir.

D. Adalet İlkesi ve Uzlaşma

Adalet ilkesi hukuk düzeninin bütününe ilişkin değerler ölçüsü olarak toplum ve hakim vicdanında ortaya çıkmaktadır. Genel anlamda adalet ilkesinin alt başlıkları şöyledir: Hakkaniyet, hak ve nesafet. Toplum barışı ancak adalet ilkesine uygun davranıldığında sağlanabilmektedir. Toplumsal barışı bozan kişinin cezalandırılması, bozulan düzenin yeniden kurulması ve adaletin sağlanması amacı taşımaktadır. Uzlaşma kurumu ise bozulan toplumsal barış ve düzeninin yeniden tesisi için adaletin çabuklaştırılmış hali olarak varsayılabılır. Zararı kısmen veya tamamen gideren fail, mağduru tatmin etmekle birlikte işlediği fiilin sonuçlarını kabul edip zararı ve mağduriyeti gidererek toplum düzenine uygun davranacağına dair bir anlamda söz vermiş olmaktadır. Bu nedenlerle uzlaşma, adalet ilkesiyle çelişmemektedir⁵⁵.

E. Aleniyet İlkesi ve Uzlaşma

Yargılamanın aleni olması, duruşma düzeninin ve fiziki şartların verdiği olanaklar çerçevesinde, isteyen hazır bulunması ve yapılanları ve gösterilenleri göremesi kadar söylenenleri işitmesi anlamına gelmektedir. Aleniyet ile kamunun bilgisine açıklık sonucu “saydamlık” sağlanmakta, kamu denetimi gerçekleştirilerek “keyfilik” önlenmekte ve insanlar gizli yargılamaya karşı korunmaktadır. Adil yargılanma ilkesinin gerçekleşmesi bakımından alenilik demokratik toplumların vazgeçilmez ilkesidir⁵⁶.

AİHS'nin 6/1. maddesi uyarınca davanın aleni surette dinlenmesi ve hükmün aleni şekilde verilmesi gerekmektedir. Anayasamızın 141/1. maddesinde “duruşmalar

⁵⁵ Gökcan/Kaymaz, s.90; Şahin, s.252.

⁵⁶ Kunter/Yenisey, s.455; Tezcan /Erdem/Sancakdar/Önok, s.154; Gökcan/Kaymaz, s.90.

herkese açıktır” denilmektedir. 5271 Sayılı CMK’nın 182. maddesinde de aleniyet ilkesi “duruşmanın açıklığı” adı altında düzenlenmiştir.

Aleniyet ilkesinin uzlaşma kurumu ile bağlantısı bakımından farklı iki görüş mevcuttur: Birinci görüş uyarınca, uzlaşmanın duruşma dışında gerçekleşmesi durumunda aleniyet ilkesi ihlal edilmiş olmaktadır. Uzlaşma kural olarak soruşturma esnasında savcının teklifi üzerine başlatıldığından ve soruşturma esnasında gizlilik esas olduğundan uzlaşma görüşmeleri aleniyet ilkesini ihlal eder nitelik taşımaktadır⁵⁷.

Karşı görüş uyarınca, aleniyet sadece duruşmada sağlanması gereken bir ilkedir. Duruşma dışında, soruşturma safhasında yapılacak uzlaşma görüşmeleri aleniyet ilkesini ihlal etmeyecektir. Uzlaşma görüşmeleri muhakemenin zorunlu bir unsuru değildir. Bu nedenle duruşmaya ait işlemler bakımından aleniyet ilkesinin koşullarının sağlanması yeterlidir⁵⁸. Kanımızca, uzlaşma görüşmeleri esnasında yargılama yapılmadığından aleniyet ilkesinin ihlali gibi bir durum söz konusu değildir.

F. Eşitlik İlkesi ve Uzlaşma

Eşitlik ilkesi, yargılama makamlarının aynı durumdaki şüpheli veya sanıklara aynı muamelede bulunmaları anlamına gelmektedir. Eşit olanların eşitliği yargılamanın olmazsa olmazlarından. Anayasamızın 10. maddesi uyarınca, Devlet organlarının ve idarenin herkese kanun önünde eşitlik ilkesine uygun davranması gerekmektedir. Eşitliğin sağlanması ise, tarafların usulüne uygun şekilde görüşmelere çağırılması, eşit olarak söz verilmesi, görüşlerini açıklama olanağının tanınması, belge ve delilleri inceleme imkanının verilmesi ile mümkün olmaktadır. Uzlaşma teklifinin kabul edilmesi halinde yargılama safhasının olumsuz ve eşitliğe aykırı yönleri kendiliğinden ortadan kalkmış olacak ve fail bozulan toplumsal düzeni sağlamakta edim üstlenecek mağdur da

⁵⁷ Şahin, s.247; İldır, s.49.

⁵⁸ Özbek V., Suçtan Doğan Mağduriyet, s.328; Gökcan/Kaymaz, s.90.

uzlaşma görüşmeleri sonunda tatmin olmuş olacaktır⁵⁹. Bizce de uzlaşma kurumu, eşitlik ilkesinin uygulanmasında olumlu bir fonksiyon görmektedir.

G. Bağımsız ve Tarafsız Hâkim İlkesi ve Uzlaşma

Bağımsız ve tarafsız hakim ile kastedilen hakimin objektifliği, tarafsızlığı ve kişiliğinden sıyrılarak karar vermesidir. Hakimin taraflar karşısında herhangi bir menfaat bağı içerisinde olmaması kişisel değer yargılarından sıyrılması ve duygusallığını bir kenara bırakması gerekliliğini ifade etmektedir⁶⁰. 5560 sayılı Yasanın yürürlüğe girmesinden evvel uzlaşmanın şartlarından biri, failin suçunu ikrar etmiş olması idi. Suçunu ikrar ederek, uzlaşma teklifini kabul etmiş olan sanığın yargılanması esnasında hakimin bu ikrardan etkilenmesi olasılığı bulunmaktaydı. Ancak 5560 sayılı Yasa ile ikrar zorunluluğu yasa metninden çıkarılmıştır. Böylelikle, tarafsızlık ilkesi bakımından önemli bir handikap ortadan kaldırılmıştır.

Dosyada failin uzlaşma teklifini kabul ettiği ancak uzlaşmanın herhangi bir nedenle gerçekleşmediğine ilişkin bir bilginin olması halinde bu bilginin hakime tesir etmemesi gerekmektedir. Ancak kural olarak hakimlerin bağımsız ve tarafsız olduğunu kabul etmek gerekmektedir. Çünkü hükmü veren hakimin, böyle bir bilgidan etkilenip etkilenmediğini denetlemek mümkün değildir. Uzlaşmanın hukuka uygun olması hakim ile savcı veya uzlaştırmacının bağımsız ve tarafsız davranmalarına bağlı olup aksi halde uzlaşma hukuka aykırı olacaktır.

H. Masumluk Karinesi ve Uzlaşma

Yargılama hukukunun genel ilkelerinden olan masumluk karinesi Anayasamızın 38/4. maddesinde düzenlenmiş bulunmaktadır. Bu ilke uyarınca, yetkili ve görevli mahkeme tarafından yapılan yargılama sonunda suçlu olduğuna dair karar

⁵⁹ Şahin, s.252; İldır, s.51; Gökcan/Kaymaz, s.91; Aybay Rona, “AİHM’in İş Yükünün Azaltılması İçin Bir Öneri: Zorunlu Uzlaştırma”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S.67, 2006, s.116.

⁶⁰ Kunter/Yenisey, s.326-327; Gökcan/Kaymaz, s.91.

verilmedikçe kimse suçlu sayılamayacaktır. 5560 sayılı Yasa ile ikrarı zorunlu kılan TCK'nın 73/8. maddesinin yürürlükten kaldırılması ve aynı kanunla değişik CMK 253. maddesinde böyle bir şartın olmaması nedeniyle uzlaşma ile ilgili yeni düzenlemenin masumluk karinesi bakımından daha uygun olduğu söylenebilir. Failin yargılanarak aklanma hakkından vazgeçmesi kendi iradesine bağlı bulunduğundan masumluk karinesi ile uzlaşma kurumunun çelişmediği kanaatindeyiz. Gerçekten de beraat etmesi muhtemel bir çok şüpheli ve sanığın uzlaşma yolunu tercih etmekte olduğu araştırmalar neticesinde saptanmıştır⁶¹.

I. Makul Sürede Yargılanma Hakkı ve Uzlaşma

Makul sürede yargılanma hakkı, adil yargılanma hakkı içerisinde yer alan ve soruşturma aşamasından kanun yolları aşamasına kadar yargılamayı bir bütün olarak kapsamına alan bir ilkedir⁶². AİHM Kararlarında söz konusu ilke şu şekilde izah edilmiştir: “... tüm hak arayanlar için geçerli olan bu hükmün amacı, bu kişileri yargılama işlemlerinin sürüncemede kalmasına karşı korumak ve özellikle ceza davalarında suçlanan kişinin uzun süre davasının nasıl sonuçlanacağı endişesi ile yaşamasını önlemektir.”⁶³. Uzlaşma halinde uyuşmazlık yargılamaya kıyasla çok daha kısa sürede, fail ve mağdurun anlaşmaları ile sona ermektedir. Bu nedenlerle uzlaşmanın makul sürede yargılanma hakkı ve ilkesinin hizmetinde olduğu ifade edilmelidir⁶⁴.

J. Silahların Eşitliği İlkesi ve Uzlaşma

Soruşturma safhasında fail ve mağdurun müdafii ve avukat yardımından yararlanma, kendi lehine olan delillerin toplanmasını isteme, dosyayı inceleme, belge örneği alma gibi hakları bulunmaktadır. Uzlaşma girişiminde bulunulduğunda fail ve

⁶¹ Gökcan/Kaymaz, s.88; Şahin, s.250.

⁶² Detaylı bilgi için bkz. İnceoğlu, s.356.

⁶³ AİHM, Stögmüller/Avusturya Kararı, 10/11/1969, p.5;

<http://ihami.anadolu.edu.tr/aihmgooster.asp?id=10>, Gölcüklü/Gözübüyük, s.285.

⁶⁴ Aynı yönde; Gökcan/Kaymaz, s.93; İldır, s.52.

mağdurun paralel hakları bulunmaktadır. Fail zararı gidermek karşılığında ceza almaktan kurtulmaktadır. Mağdur ise zararın giderilmesi karşısında failin cezalandırılması manevi tatmininden vazgeçmektedir. Uzlaşma ile silahların eşitliği ilkesi birbirine uygun düşmektedir⁶⁵. Uzlaşma kurumu bu bakımdan değerlendirildiğinde fail ile mağdurun menfaatine daha yakın gelen uzlaşma ile ihtilafın çözümlenmesine rıza göstermeleri silahların eşitliği ilkesine uygun düşmektedir.

K. Kamu Davasının Mecburiliği İlkesi ve Uzlaşma

Cumhuriyet Savcısı, başlangıç şüphesi ile soruşturmaya başlar ve soruşturma sonunda dava açma konusunda savcının yetkisi farklı hukuk düzenlerinde uygulanan sistemlere göre değişiklik arz etmektedir. Bu sistemler; mecburilik ve kamu yararadır (takdiriliktir). Ülkemizde mecburilik sistemi esastır⁶⁶. Ancak CMK bakımından kamu davası açmanın istisnaları vardır: Önödemenin varlığı, uzlaşmanın varlığı, cezanın ortadan kaldırılmasını gerektiren şahsi sebep olarak etkin pişmanlık hükümlerinin uygulanmasını gerektiren koşulların varlığı, şahsi cezasızlık sebebinin varlığıdır. CMK'nın 170/2. maddesinde "Soruşturma evresi sonunda toplanan deliller, suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturuyorsa; Cumhuriyet Savcısı bir iddianame düzenler." Denilmektedir. CMK m.253 de uzlaşma bir istisna olarak düzenlenmiş bulunmaktadır. Uzlaşma kurum olarak ve sonuçları bakımından değerlendirildiğinde kamu davasının mecburiliği ilkesi ile çelişmediği anlaşılmaktadır. Nitekim uzlaşma görüşmelerinde mağdur ile fail rızai olarak biraraya gelmekte ve rızai olarak uzlaşmaktadırlar bu bakımdan uzlaşmanın kamu davası mecburiliği ile çelişmediği açıktır.

⁶⁵ Gökcan/Kaymaz, s.93.

⁶⁶ Mecburilik sisteminin detayları için bkz. Özbek V., CMK, s.727 vd; Gökcan/Kaymaz, s.94.

L. Re'sen Araştırma İlkesi ve Uzlaşma

Ceza Muhakemesi kuralları uyarınca savcı ve hakim maddi gerçeği araştırmak maksadıyla delilleri re'sen araştırmakla yükümlüdürler. Tarafların dosyaya sunduğu deliller, yargılama makamlarının delil ikame etme hakkını engellemez. Uzlaşma görüşmeleri esnasında esas olan tarafların uzlaşabilmeleri ve toplumsal düzenin tekrar sağlanması olduğundan bu aşamada delillerin toplanması veya ikamesi gibi bir durum olmayacaktır.

Uzlaşma halinde delillerin değerlendirilmesine gerek kalmaksızın uzlaşılan hususa göre karar verilmesi gerekmektedir. Bu nedenden ötürü uzlaşmanın re'sen araştırma ilkesine aykırı olduğuna dair görüşler bulunmaktadır⁶⁷. Ancak masumluk karinesi, silahların eşitliği, kamu davasının mecburiliği ilkelerinde yürüttüğümüz mantık doğrultusunda uzlaşma kurumunun re'sen araştırma ilkesi ile çelişmediği söylenebilir. Çünkü uzlaşma görüşmelerinde, fail ile mağdur kendi menfaatlerine en yakın sonuç üzerinde mutabık kalmaktadırlar. Dolayısı ile delillerin ikamesi ve değerlendirilmesi gibi bir safha söz konusu olmadığından re'sen araştırma ilkesine yakırlıktan bahsedilemeyecektir.

M. Maddi Gerçeğin Araştırılması İlkesi ve Uzlaşma

Ceza Muhakemesinin amacı, gerçekte var olanı bulmak ve belirlediği bu maddi gerçekliği hukuki sonuca bağlamaktır. Bu nedenle soruştırma ve yargılama makamları maddi gerçeği araştırmakla yükümlüdür. CMK'nın 160/2. maddesinde bu ilkeye yer verilmiş ve savcının maddi gerçeğin araştırılması için şüphelinin lehine ve aleyhine olan delilleri toplamakla yükümlüdür. Ancak uzlaşma kurumunun uygulanması halinde, fail ile savcının uzlaşmaları halinde savcı ya da hakim maddi gerçeği araştırmadan uzlaşma doğrultusunda karar vermeleri gerekmektedir. Bu nedenden ötürü uzlaşma kurumunun maddi gerçeği araştırma ilkesine aykırılık teşkil ettiği ileri

⁶⁷ Gökcan/Kaymaz, s.94-95.

sürülebilir⁶⁸. Her suçun toplum düzenini ve toplumsal barışı bozma derecesi aynı değildir. Bu durumda etkisi daha az olan ve şikayete bağlı tutulan kimi suçlar bakımından aslında mağdurun tatmin edilmesi daha önemlidir. Bu nedenlerle kanun koyucu maddi gerçeğin araştırılması ilkesine bir istisna getirilmiş olarak kabul edilmelidir⁶⁹. Dikkat edilecek olursa, uzlaşma görüşmeleri sonunda bozulan toplumsal barış ve düzenin tesis edilmesi sağlanmaktadır. Dolayısıyla maddi gerçeğin araştırılması suretiyle sonuca varılması ile uzlaşma görüşmeleri sonucunda mutabık kalınması arasında toplumsal barışın tekrar sağlanması bakımından fark yoktur. Bu nedenle maddi gerçeğin araştırılması ilkesi ile uzlaşma kurumu temelde aynı amaca hizmet ettiğinden birbirleriyle çelişmemektedirler.

⁶⁸ Şahin, s.248.

⁶⁹ Gökcan/Kaymaz, s.96; Koç Cihan, Gerekçeli Karşılaştırma Tablolu 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu & Gerekçeli 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, Ankara 2005, s.331.

İKİNCİ BÖLÜM

UZLAŞMANIN KOŞULLARI

I. UZLAŞMANIN KOŞULLARI

Uzlaşmanın hangi şartlara bağlı tutulduğu CMK'nın 253. maddesinde gösterilmiştir. CMK'nın 253. maddesi incelendiğinde, uzlaşma şartları şunlardır⁷⁰:

- 1- Suçun uzlaşma kapsamında bulunması
- 2- Muhakeme ve Cezalandırma Şartlarının Varlığı (Fiilin kovuşturulabilir olması)
- 3- Mağdurun Gerçek Kişi veya Tüzel Kişi Olması
- 4- Şikayete Tâbi Suçlar Açısından Şikayet Koşulu
- 5- Uzlaşmanın Yetkili Kimse Tarafından Yapılması
- 6- Zararın Giderilmesi Bakımından Anlaşmaya Varılması
- 7- Zararın Uzlaşmaya Uygun Olarak Giderilmesi

Uzlaşmanın uygulanabilmesi için yukarıda belirttiğimiz koşullar ayrıntılı olarak incelenecektir.

A. Suçun Uzlaşma Kapsamında Bulunması

CMK'nın 253. maddesinde hangi suçların uzlaşma hükümlerine tabi olduğu açıklanmıştır. Soruşturulması ve kovuşturulması şikayete bağlı suçlar ile şikayete tabi olup olmadığına bakılmaksızın TCK'da yer alan; kasten yaralama (üçüncü fıkra hariç m.86, m.88), taksirle yaralama (m.89), konut dokunulmazlığının ihlali (m.116), çocuğun

⁷⁰ **Yurtcan Erdener**, CMK Şerhi, İstanbul 2005, s.723; **Öztürk Bahri/Erdem Mustafa Ruhan**, Uygulamalı Yeni Ceza Muhakemesi Hukuku, 12. baskı, Ankara 2008, (Ceza Muhakemesi), s.1124 vd; **Yaşar Osman**, Uygulamalı ve Yorumlu 5271 Sayılı Yeni Ceza Muhakemesi Kanunu, Ankara 2005, s.1127; **Arslan Çetin/Azizoğlu Bahattin**, Yeni Türk Ceza Kanunu Şerhi, Ankara Kasım 2004,s.263-264; **Özbek M.**,Uzlaştırma, s.308 vd.;**Gökcan/Kaymaz**, s.99; **Çolak**, s.140; **Hafizoğulları**, s.35; **Albayrak**, s.134; **Yıldırım**, s.470 vd.

kaçırılması ve alıkonulması (m.234), ticari sır, bankacılık sırrı veya müşteri sırrı niteliğindeki bilgi ve belgelerin açıklanması (dördüncü fıkra hariç m.239). Ayrıca soruşturulması ve kovuşturulması şikayete bağlı olanlar hariç olmak üzere diğer kanunlarda yer alan suçlarla ilgili olarak uzlaştırma yoluna gidilebilmesi için kanunda açık hüküm bulunması gerekmektedir.

1. Uzlaşmaya Tâbi Suçlar

a. Şikayete Tâbi Suçlar

Ceza Kanunumuzda yer alan ve şikayete tabi olan suçlar, ceza miktarı veya suçun niteliği dikkate alınmaksızın uzlaşmaya tabi kılınmıştır. Ayrıca CMK'nın 253/1-b maddesinde TCK'da yer alan bazı suçlar şikayete tabi olmasa da uzlaşma kapsamına alınmıştır.

Şikayet kovuşturma şartıdır. Uzlaşmanın söz konusu olabilmesi için suçtan zarar görenin şikayet hakkını kullanmış olması gerekmektedir. Soruşturulması şikayete bağlı suçun, genel veya özel ceza kanunlarında yer almasının herhangi bir öndemi bulunmamaktadır. Nitekim İcra İflas Kanununda, Çek Kanununda , Fikir ve Sanat Eserleri Kanununda takibi şikayete bağlı suçlar bulunmaktadır. TCK'da yer verilen takibi şikayete tabi suçlar; basit yaralama (m.86), taksirle yaralama(m.89), cinsel taciz (m.105), tehdit (m.106), konut dokunulmazlığının ihlali (m.116), iş ve çalışma hürriyetinin ihlali (m.117), kişilerin huzur ve sükununu bozma (m.123), hakaret (m.125), kişinin hatırasına hakaret (m.130-131), haberleşmenin gizliliğini ihlal (m.132), özel hayatın gizliliğini ihlal (m.134), basit hırsızlık (m.144), kullanma hırsızlığı (m.146), mala zarar verme (m.151), güveni kötüye kullanma (m.155), bedelsiz senedi kullanma (m.156), kaybolmuş veya hata sonucu ele geçmiş eşya üzerinde tasarruf (m.160), açığa imzanın kötüye kullanılması (m.209), aile hukukundan kaynaklanan yükümlülüğün ihlali (m.233), sırrın açıklanması (m.239).

Şikâyetin usulüne uygun şekilde gerçekleşmiş olması gerekmektedir. Cumhuriyet savcısı ya da mahkeme, şüpheli veya sanığa uzlaşmak isteyip istemediğini sormadan önce şikâyetin usulüne uygun yapıp yapılmadığını kontrol etmelidir. Suçun kovuşturma aşamasında uzlaşmaya tabi olduğu anlaşılır ise, mağdurun yaptığı ihbar şikâyete dönüştürülür ve mağdur şikâyetten vazgeçmediği takdirde uzlaşma söz konusu olabilir⁷¹(CMK m.158/6).

b. Şikayete Tâbi Olup Olmadığına Bakılmaksızın Türk Ceza Kanunu'nda Yer Alan Suçlar

Kanun koyucu uzlaşmayı kural olarak şikayete tabi suçlar için kabul etmekle birlikte, re'sen soruşturma ve kovuşturmaya tabi sınırlı şekilde sayılmış suçların da uzlaşma hükümlerine tabi olacağını benimsemiştir (CMK m.253/1-b).

TCK'da yer alan üçüncü fıkra hariç kasten yaralama (m.86, 88), taksirle yaralama (m.89), konut dokunulmazlığının ihlali (m.116), çocuğun kaçırılması ve alıkonulması (m.234), ticari sır ve bankacılık sırrı veya müşteri sırrı niteliğindeki bilgi veya belgelerin açıklanması (dördüncü fıkra hariç m.239) şikayete tabi olup olmadıklarına bakılmaksızın uzlaşmaya tabidirler. Resen soruşturulan suçların uzlaşma kapsamında sayılması o suçların şikayete tabi suç olacağı gibi bir anlam çıkarılmamalıdır. Nitekim re'sen soruşturulan suçlar bakımından suçtan zarar görenin şikayetinden vazgeçmesi halinde düşme kararı verilemez⁷². Bu bakımdan uzlaşma isteği,

⁷¹ Centel/Zafer, s.452; Zafer, s.128.

⁷² Nitekim Yargıtay Çocuk Koruma Kanunu'nun 24. maddesinin 5560 sayılı Kanun ile değiştirilmesinden evvel, işlenen bir suçla ilgili bahsedilen yönü vurgulayan bir karar vermiştir : “*Sanığa atılı silahla kasten yaralama suçu, soruşturulması ve kovuşturulması şikayete bağlı suçlardan olmayıp ancak; 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununun 24. maddesi uyarınca çocukların işlediği bu suçun da çocukların yararı gözetilerek uzlaşma kapsamına alındığı, sanığın çocuk olması nedeni ile suçun uzlaşma kapsamına girmesi, eylemi şikayete tabi suç haline dönüştürmeyeceğinden 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununun 24 ve 5271 sayılı CMK'nın 253, 254. maddeleri gereğince usulüne uygun uzlaştırma işlemleri yapılmadan, soruşturulması ve kovuşturulması şikayete bağlı olmadığı halde, yalnız Çocuk Koruma Kanunu uyarınca ayrıksı olarak uzlaşma kapsamına giren bu suçun şikayete bağlı suç gibi kabul edilerek, yakınanın şikayetten vazgeçmesi nedeniyle, uzlaşmanın fiilen gerçekleştiği şeklindeki yasal olmayan gerekçe ile kamu davasının düşürülmesine karar verilmesi, bozmayı gerektirmiştir.*” Y. 2.CD, 25.01.2007, 2006/6919E., 2007/899K, (Gökcan/Kaymaz, s.101.)

şikayetten vazgeçme olarak anlamlandırılmamalıdır. Bundan ötürü şikayetten vazgeçmiş olmak ya da şikayetçi olmamak uzlaşma iradesinin varlığını göstermeyecektir.

c. Etkin Pişmanlık Hükümlerine Yer Verilen Suçlar ile Cinsel Dokunulmazlığa Karşı Suçlar

Şikayete tabi olsa da etkin pişmanlık hükümlerine yer verilen suçlar uzlaşmaya tabi değildir. TCK'da etkin pişmanlık hükümlerine yer verilen suçlar: organ ve doku ticareti suçu (m.91, 93), hırsızlık (m.141-147), yağma (m.148-149), mala zarar verme (m.151-152), güveni kötüye kullanma (m.155), dolandırıcılık (m.157-159), hileli iflas (m.161), taksirli iflas (m.162), karşılıksız yararlanma suçları (m.163), malvarlığına karşı suçlar (m.168), uyuşturucu ve uyarıcı maddelerle ilgili suçlar (m.188-192), para ve kıymetli damgalarda sahtecilik suçları (m.197-201), suç işleme amacıyla örgüt kurma (m.220,221), zimmet (m.247, 248), rüşvet (m.252-254), iftira (m.267, 269), yalan tanıklık (m.272, 274), hükümlü ve tutuklunun kaçması (m.292, 293).

Cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar şikayete tabi olsalar dahi haklarında uzlaşma hükümleri uygulanamaz. TCK'nın 102-105 maddeleri arasında cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar düzenlenmiştir. CMK'nın 253/3. maddesi gereği cinsel dokunulmazlığa karşı suçlarda uzlaştırma yoluna gidilemez. Ancak uygulamada, lehe yasa ve müktesep hak kavramlarına ilişkin olarak ayrık durumlar söz konusu olabilmektedir⁷³.

2. Özel Kanunlardaki Durumlar

Soruşturulması şikâyete bağlı suçun, genel veya özel ceza kanunlarında yer almasının herhangi bir önemi bulunmamaktadır. TCK dışındaki kanunlarda yer alan suçların takibinin, şikâyete bağlı bulunması bu suçlarda uzlaşmaya gidilebilmesi için yeterlidir. Bu kanunlarda, uzlaşma yoluna gidilebileceğine ilişkin açık bir hükme yer

⁷³ Y. 5CD., 2006/455E., 2007/2634K., 5/4/2007 (Legal Hukuk Dergisi, Temmuz 2007, s.2305.)

verilmiş olması aranmaz. Örneğin, İcra ve İflas Kanunu, Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun, Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu ile Çocuk Koruma Kanunu gibi özel kanunlarda takibi şikâyete bağlı suçlar bulunmaktadır. Aynı şekilde, 551 sayılı Patent Haklarının Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname’de ve 556 sayılı Markaların Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname’de de birçok suçun takibi, şikâyet şartına bağlanmıştır⁷⁴.

İcra ve İflas Kanunu’nda şikâyete tâbi olan suçlar: Aczine kendi fiilleriyle sebebiyet veren ve vaziyetinin fenalığını bilerek ağırlaştırılan borçlunun cezası (m.332), ticari işletmede yöneticinin sorumluluğu (m.333/a), konkordatoda ve sermaye şirketi ile kooperatiflerin uzlaşa yoluyla yeniden yapılandırılmasında yetkili kimseleri hataya düşüren ya da konkordato veya uzlaşma yoluyla yeniden yapılandırma koşullarına uymayan borçlunun cezası (m.334), yükümlülüklerin yerine getirilmemesi (m.337), ticareti terk edenlerin cezası (m.337/a), hakikate muhalif beyanda bulunanların cezası (m.338), beyandan sonra mal ve kazançta olan tezayüdü bildirmeyen borçlunun cezası (m.339), borçlunun ödeme şartını ihlal halinde ceza (m.340), çocuk teslimi emrine muhalefetin cezası (m.341), 30 ve 31. maddeler hükmüne muhalefet edenlerin cezası (m.343), nafakaya ilişkin kararlara uymayanların cezası (m.344), sermaye şirketlerinin iflasını istemek mecburiyetinde olanların cezası (m.345/a). Bu suçların işlenmesi halinde uzlaşma mümkün olabilecektir.

Çocuk Koruma Kanunu’nun 24. maddesi uyarınca, CMK’nın uzlaşmaya ilişkin hükümleri suça sürüklenen çocuklar bakımından uygulanabilecektir. 06.12.2006 tarihli ve 5560 sayılı Kanun’un 41. maddesi ile değiştirilen 24. maddenin eski hali şöyledir: “*(1) Suça sürüklenen çocuklarla ilgili olarak uzlaşma, soruşturulması ve kovuşturulması şikayete bağlı olan veya kasten işlenen ve alt sınırı 2 yılı aşmayan hapis veya adli para cezasını gerektiren veya taksirle işlenen suçlarda uygulanır. (2) Suç tarihinde 15 yaşını doldurmayan çocuklar bakımından, birinci fıkrada öngörülen hapis cezasının alt sınırı üç yıl olarak uygulanır.*”

⁷⁴ Centel/Zafer, s.452.

Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun'un 16. maddesinde düzenlenen karşılıksız çek keşide etmek suçu şikâyete tâbi olduğundan suçun işlenmesi halinde uzlaşma hükümleri uygulama alanı bulabilecektir.

Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun 75. maddesi uyarınca, kanunun 71 ve 72. maddelerinde sayılan suçlar şikâyete tâbidir. Dolayısıyla bu suçların işlenmesi halinde, uzlaşma hükümleri uygulanabilecektir.

3. Değerlendirme

Soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı suçlar ile şikâyete tabi olup olmadığına bakılmaksızın TCK'da yer alan; kasten yaralama (üçüncü fıkra hariç m.86, m.88), taksirle yaralama (m.89), konut dokunulmazlığının ihlali (m.116), çocuğun kaçırılması ve alıkonulması (m.234), ticari sır, bankacılık sırrı veya müşteri sırrı niteliğindeki bilgi ve belgelerin açıklanması (dördüncü fıkra hariç m.239) suçları uzlaşmaya tâbi suçlardandır. TCK dışındaki diğer kanunlarda yer alan ve takibi şikâyete tâbi olmamakla birlikte kanunda açıkça uzlaşma yoluna gidilebileceği gösterilen suçlar uzlaşma kapsamındadır (m.253/2). 5560 sayılı kanun ile değişik 253. maddenin 3. fıkrası uyarınca, şikâyete bağlı olsa bile etkin pişmanlık hükümlerine yer verilen suçlar ile cinsel dokunulmazlığa karşı suçlarda uzlaşma yoluna gidilemez. Bu değişikliğin yapılması ile ceza adalet sistemimizde olumlu bir adım atılmıştır. Değişiklik öncesinde cinsel dokunulmazlığa karşı suçların, uzlaşma kapsamında sayılması çok kere eleştirilmiştir. 5560 sayılı Kanun ile eleştirilen bu durum, ortadan kaldırılmıştır.

B. Muhakeme ve Cezalandırma Şartlarının Varlığı

Uzlaşma kurumunun bir suça uygulanabilmesi için öncelikle eylemin soruşturulabilir veya kovuşturulabilir olması gerekmektedir. Eylemin kovuşturulabilir olmasından maksat, yargılama şartlarının (şikâyet, izin, talep, karar) bulunmasıdır.

Şikâyete tabi suçlar bakımından şikâyetin varlığı kovuşturulabilme için zorunludur. Şikâyet şartı gerçekleşmeden kural olarak şüpheli yakalanamaz ve isnat teşkil eden işlemler yapılamaz⁷⁵. İzne tabi bir suç bakımından da izin şartının gerçekleşmiş olması gerekmektedir⁷⁶. İzin alınır ve soruşturma başlatılırsa ancak bu takdirde uzlaşma hükümleri uygulama alanı bulabilecektir.

Bir fiilin soruşturulabilir olması uzlaşma hükümlerinin uygulanabilmesi için tek başına yeterli değildir. Cezalandırılabilme şartlarının da var olması gerekmektedir. Failin yaşının küçüklüğü (TCK m.31), sağır ve dilsiz olması (TCK m.33), akıl hastası (TCK m.32) olması halinde işlediği suç nedeniyle faile ceza verilemeyecektir. Bu kişilere ceza verilemeyeceğinden uzlaşma hükümlerinin de uygulanabilmesi mümkün olmayacaktır⁷⁷.

C. Mağdurun Gerçek Kişi veya Tüzel Kişi Olması

5560 Sayılı Kanunla değişik CMK'nın 253/1. maddesinde; "*şüpheli ile mağdur veya suçtan zarar gören gerçek veya özel hukuk tüzel kişisinin uzlaştırılması girişiminde bulunulur*" ifadesi yer almaktadır. Suçtan zarar görenin kamu hukuku tüzel kişisi olması durumunda fiil uzlaşma kapsamında bulunsa dahi uzlaşma hükümleri uygulanamayacaktır⁷⁸. Bu başlık altında mağdur ve suçtan zarar gören kavramlarını açıklamak gerekmektedir. Mağdur, ceza hukuku anlamında suç teşkil eden eyleme

⁷⁵ Centel/Zafer, s.452; Zafer, s.129; Gökcan/Kaymaz, s.104; Öztürk Yavuz, "Uygulayıcı Gözüyle Uzlaşma", Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaşma, Yayına Hazırlayan: Feridun Yenisey, İstanbul 2005, s.168.

⁷⁶ Örneğin 4483 sayılı Kanun gereği izin alınması gerekli bir suç işlenmiş ise öncelikle yetkili idari merciin soruşturma izni vermiş olması gerekmektedir.

⁷⁷ Gökcan/Kaymaz, s.105.

⁷⁸ Mağdurun ancak gerçek kişi olabileceği, özel hukuk tüzel kişisinin ise suçtan zarar gören sıfatını haiz olabileceği ifade edilmektedir: Artuk Mehmet Emin/ Ahmet Gökcen/ Yenidünya Caner, Ceza Hukuku Özel Hükümler, 7. Bası, Ankara 2006, s.23; Gökcan/Kaymaz, s.106; Özgenç İzzet, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara 2006, s.190 vd; Yıldırım, s.474.

maruz kalan kişidir. Suçtan zarar gören ise, suç teşkil eden fiil ile hak veya menfaati zarar gören kişidir. Mağdur aynı zamanda suçtan zarar gören kişidir⁷⁹.

D. Şikâyete Tabi Suçlar Bakımından Şikâyet Koşulu

TCK'nın 73. maddesi ile CMK'nın 158. maddesinde "şikâyet" düzenlenmiştir. Suçtan zarar görenin, suçun soruşturulması ve failin cezalandırılması konusundaki iradenin yetkili makama açıklanması şikâyettir. Şikâyet, soruşturması ve kovuşturması şikâyete bağlı bir fiilden dolayı, şikâyete yetkili kişinin, süresi içinde yazılı olarak, yetkili makamlardan birine ilgili fiil hakkında kovuşturma yapılmasını istemesidir⁸⁰. CMK'nın 223/8. maddesinde soruşturma veya kovuşturma şartından bahsedilmiştir. Şikâyetin bulunmaması halinde başlanmış soruşturmanın devam ettirilebilmesi mümkün değildir. Şikâyet muhakeme şartı olduğundan, mağdur kolluktaki ifadesinde açıkça şikâyetçi olmadığını ifade etmişse; artık uzlaşma olanağı ortadan kalkmış olacaktır. Uzlaşma kurumunun işleyebilmesi için şikâyete tabi suçlar bakımından şikâyetin varlığı şarttır.

1. Şikâyet Hakkı ve Yetkisi

Soruşturulması şikâyete bağlı bir fiilden dolayı şikâyete yetkili kişinin altı aylık süre içerisinde yetkili makamlara başvurarak şikâyet iradesini beyan etmelidir. Şikâyet, suçtan zarar görenin yetkili makamlara o suçun soruşturulması veya kovuşturulması iradesini açıklamasıdır⁸¹. Suçtan zarar görme şu şekilde ifade edilebilir: Belirli bir suç tarafından zarara veya tehlikeye uğratılan hak ve yararın sahibini ifade eder⁸². Şikâyetin konusu suça konu eylem olup, mağdurca failin kimliğinin bilinmesi

⁷⁹ Artuk/Gökçen/Yenidünya, s.23; Özbek V., CMK, s.894; Gökcan/Kaymaz, s.107; Yıldız Ali Kemal, "Uzlaşma-Şikâyet İlişkisi (YTCK m.73)", Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaşma, Yayına Hazırlayan:Feridun Yenisey, İstanbul 2005, s.264.

⁸⁰ Öztürk /Erdem, Ceza Muhakemesi, s.90.

⁸¹ İçel Kayıhan/Sokullu Akıncı Füsun/Özgenç İzzet/Sözüer Adem/Mahmutoğlu Fatih/ Ünver Yener; İçel Suç Teorisi, 3. Bası, İstanbul 2004, s.24; Yıldız, s.261; Gökcan/Kaymaz, s.110.

⁸² Öztürk Bahri/Erdem Mustafa Ruhan, Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku, Ankara 2008, (Ceza Hukuku), s. 152.

zorunlu değildir. Bir eylem hakkında şikâyette bulunulması halinde tüm fail ve iştirakçileri hakkında şikâyetin var olduğu kabul edilir⁸³.

Şikâyete hakkı olanlar, kural olarak suçtan zarar gören kişilerdir. Şikâyet hakkı, kişiye sıkı sıkıya bağlı haklardandır. Bu nedenle kural olarak miras yoluyla geçmez⁸⁴. Ancak şikâyet yetkisini mağdurun veya yasal temsilcinin avukatı da kullanabilmektedir⁸⁵. Birden fazla kişinin aynı suçtan mağdur olması halinde, her birinin birbirinden bağımsız olarak şikâyet hakkı bulunmaktadır. Böyle bir durumda, şikâyete konu haklar arasında bağlantı bulunması halinde suçtan zarar görenlerden sadece birinin şikâyeti soruşturmaya başlanması bakımından yeterlidir. Suç oluşturan eylem tek eylem olup birden fazla kişiye karşı işlenmiş ise ihlal edilen haklar arasında da bağlantı bulunmaz ise soruşturma, şikâyet eden kişi bakımından başlatılacaktır. Bir kişi veya birden fazla kişiye karşı suçun işlenmesi ve zincirleme suç hükümlerinin uygulanabilir olduğu hallerde her bir suç ve suçtan zarar gören kişi bakımından şikâyet koşulunun ayrı ayrı gerçekleşmesi sağlanmaya çalışılacaktır⁸⁶.

Tüzel kişilere karşı suç işlenmesi halinde şikâyet hak ve yetkisi tüzel kişinin yetkili organlarında olacaktır.

a. Küçükler Bakımından Şikâyet Yetkisi

TCK'nın 31. maddesinde 12 yaşın altındaki küçüklerin cezai sorumluluklarının bulunmadığı, 12 yaşından büyük 15 yaşından küçük çocukların "işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak

⁸³ Buna şikâyetin sirayeti kuralı denmektedir. **Dönmezer/Erman**, no.466; **Öztürk/Erdem**, Ceza Hukuku, s.154; **Öztürk /Erdem**, Ceza Muhakemesi, s.92. Nitekim bu kural TCK'nın 73/5. maddesinde vazgeçmenin sirayeti kuralının getirilmesi ile dolaylı olarak kabul edilmiştir.

⁸⁴ Ancak istisnai haller mevcuttur: Mağdurun şikâyet edemeden ölmesi veya suçun ölmüş olan kişinin hatırasına karşı işlenmiş olması halinde ölenin ikinci dereceye kadar üst soy ve alt soyu, eş ve kardeşlerinin şikâyette bulunma hakları mevcuttur. **Kunter Nurullah**, Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, İstanbul 1989, no.47 VI, **Öztürk/Erdem**, s.152.

⁸⁵ **Kunter Nurullah/Yenisey Feridun/ Nuhoglu Aşşe**, Ceza Muhakemesi Hukuku, 15. bası, İstanbul 2006, s.84; **Gökcan/Kaymaz**, s.111.

⁸⁶ **Yıldız**, s.266.

davranışlarını yönlendirme yeteneğinin varlığı halinde” cezalandırılacakları, ancak cezalarında indirim yapılacağı hüküm altına alınmıştır. İşlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneği yok ise, küçüğün cezai sorumluluğu olmayacaktır. 15 yaşını doldurmuş, fakat 18 yaşını henüz bitirmemiş küçükler bakımından ise, davranışlarını yönlendirebilme yeteneğine bakılmaksızın cezalarında indirim yoluna gidilmektedir. Türk Medeni Kanununun 16/1. maddesinde, ayırt etme gücüne sahip küçüklerin karşılıksız kazanma ve kişiye sıkı sıkıya bağlı hakları kullanmada yasal temsilcinin rızası gerekli değildir. 12 yaşından büyük 15 yaşından küçük olan kişiler bakımından temyiz kudretleri var ise şikâyet haklarının da var olduğu kabul edilmelidir. TCK’nın 31/3.maddesinde 15 yaşından büyük olan küçüklerin temyiz kudretlerini ortadan kaldıran bir hal olmadıkça şikâyet haklarının mevcut olduğu kabul edilmektedir⁸⁷.

15.04.1942 tarih ve 14/9 sayılı İBK’ da CMUK’da küçüklerin şikâyet hakkına sahip olup olmadıkları konusunda bir açıklığın olmadığı belirtilerek, “Kanunu Medeni’nin on altıncı maddesinde şahsa merbut olan haklarından dolayı mümeyyiz olan küçüklerin dava hakkına malik buldukları tasrih edilmek suretiyle suçtan zarar gören mümeyyiz küçüklerin kendi kendilerine dava ve şikâyette bulunmaları kanunen tecviz edilmiş” denmektedir⁸⁸. Yargıtay bu şekilde mümeyyiz küçüklerin şikâyet hakkına sahip olduğunu ifade etmiştir. Mümeyyiz küçüklerin, kanuni temsilcilerinin rızası olsun veya olmasın kendilerine karşı işlenmiş suçtan şikâyet hakkına sahip oldukları kabul edildiğine göre, şikâyette bulunmama hak ve yetkisi de bulunmaktadır. Bu nedenle küçüklerin şikâyette bulunmama yetkisinin kabul edilmesi, küçüklere şikâyet yetkisi tanınmasındaki gerekçe ile uyumlu görünmemektedir⁸⁹.

⁸⁷ **Özbek V.**, s.636; **Yıldız**, s.265; **Kunter/Yenisey/Nuhoğlu**, s.284; Yargıtay’da bu yönde kararlar vermiştir. Örneğin: “ Mümeyyiz küçükler, kanuni mümessillerinin rızası olsun olmasın doğrudan doğruya şahıslarına karşı işlenmiş suçlardan şikâyet hakkına sahiptir. 15 yaşını bitirmeyen küçüklerin şikâyetinin geçerli sayılması ancak mümeyyiz olduklarının raporla saptanmasına bağlıdır.1 (Y. 5CD. 2003/6183E., 2004/7208K. 09/11/2004. (**Gökcan/Kaymaz**, s.114)

⁸⁸ **Gökcan/Kaymaz**, s.114.

⁸⁹ **Kunter/Yenisey/Nuhoğlu**, s.285; **Gökcan/Kaymaz**, s.114.

Anlama ve isteme yeteneği olmayan, yani mümeyyiz olmayan küçüklerin şikâyet etme yetkileri bulunmamaktadır. Bu durumda küçükler adına şikâyet yetkisi kanuni temsilcileri tarafından kullanılacaktır. Bu durumda şikâyet hakkının sahibi küçük olmakla beraber yasal temsilcisi onun adına hareket etmektedir.

b. Küçükle Kanuni Temsilcinin Menfaatinin Çatışması

Suçun mağduru olan küçüğün menfaati ile kanuni temsilcinin menfaatinin çatışması durumunda kanuni temsilci mümeyyiz olan küçük adına şikâyet hakkını kullanamayacaktır. Yargıtay içtihatlarına göre bu durumda menfaatin korunması gereği küçüğe kayyım tayini gerekmektedir⁹⁰. Yargıtay, soruşturma evresinde şikâyet hakkının kullanılması konusunda mümeyyiz küçüğün irade beyanına önem vermektedir. Bu aşamada mümeyyiz küçük, şikâyetçi olmadığını beyan eder ise bu beyanla yetinilecektir. Ancak mümeyyiz küçük şikâyet konusunda suskun kalır ise velayet hakkı sahibi olan velinin beyanı esas alınmaktadır⁹¹. Yargıtay, 15 yaşından küçüklerin mümeyyiz olduklarının raporla belirlenmesini istemektedir⁹². Rapor sonucunda mümeyyiz oldukları anlaşılır ise, şikâyet haklarını bizzat kullanmaları gerekecektir. Aksi halde kanuni temsilcilerine yönelinmektedir.

Önemle belirtmek gerekir ki, 18 yaşından küçüklerin yargılama sırasında bu yaşı doldurmaları durumunda şikâyet haklarını bizzat kullanmaları gerekecektir⁹³.

⁹⁰ “ Mağdurun sanıkların müşterek çocukları olduğu ve sanık Meryem’in, su ısıtmakta kullandıkları elektrik kablosu ile mağduru, doktor raporunda belirtilen şekilde basit tıbbi müdahale ile giderilebilecek nitelikte yaraladığı mahkemenin kabulünde olmasına rağmen mağdur ile sanıklar arasında suç-eylem bağı yönünden menfaat çatışması bulunduğundan, 4721 sayılı Türk Medeni Kanununun 16, 426/2. maddeleri gereğince mağdura kayyım atanması ve şikâyet konusunun bu surette tespiti ile yargılamaya devam edilmesi gerekirken, yanlıgı ile yazılı şekilde karar verilmesi yasaya aykırıdır.” (Y. 2.CD. 8/2/2007, 9044/1736). Benzer yönde kararlar: Y. 2.CD. 24169/30095, 20/12/2005; Y. 2.CD. 22750/29435, 15/12/2005. (Gökcan/Kaymaz, s.115)

⁹¹ Y. 9. CD., 2006/1108-2631, 10/5/2006 (Gökcan/Kaymaz, s.116, dn.38)

⁹² Y. 2. CD. 2006/10943-8813, 1/5/2006; Y. 5. CD. 2006/4358-3112, 12/3/2006 ; Y. 5. CD. 2003/6183E., 2004/7208K., 09/11/2004 (Gökcan/Kaymaz, s.117, dn.40)

⁹³ Y. 2.CD. 2006/2743-1274; 06/02/2006 (Gökcan/Kaymaz, s.117, dn.41)

2. Şikâyet Hakkının Kullanılış Biçimi

Şikâyet, hak ve yetkisi bulunan kişi tarafından süresinde usulüne uygun olarak yapılmalıdır. Ergin olan herkes kendisine karşı işlenmiş suçlara ilişkin olarak şikâyet hak ve yetkisine sahiptir. Mümeyyiz ve 15 yaşını doldurmuş küçükler ile mümeyyiz ve 15 yaşından küçüklerin şikâyet haklarının var olduğunu yukarıda izah etmiştik. Şikâyet süresi; TCK'nın 73/1. maddesi uyarınca 6 aydır. Bu süre, şikâyet hakkı olan kişinin fiili ve faili öğrendiği tarihten itibaren başlar. Şikâyet süresi, hak düşürücü süre olmakla beraber CMK m.40 uyarınca, mağdur veya suçtan zarar görenin, kusuru olmaksızın geçirdiği sürenin eski hale getirilmesini isteme hakkı bulunmaktadır. Şikâyet hakkının ne şekilde kullanılacağına CMK'nın 158. maddesinde açıklık getirilmiştir. Buna göre şikâyet, Cumhuriyet Başsavcılığı, kolluk makamları, valilik, kaymakamlık ve mahkemeler ile yurt dışında elçilik ve konsolosluklara yapılabilir. Şikâyet, belirtilen makamlardan birine ve usulünce yapılmaz ise hüküm doğurmayacaktır⁹⁴. Şikâyet hakkı, tutanağa geçirilecek bir beyanla veya yazılıp imzalanan bir dilekçe ile kullanılabilir. Şikâyet, yetki verilmek kaydı ile vekil aracılığı ile kullanılabilir. Mağdura karşı birden fazla şikâyete tabi suç işlenmiş ve birlikte soruşturma yapılmakta ise, şikâyetin tüm suçları kapsamasına dikkat edilmelidir. Çünkü şikâyet, her suç bakımından olması gereken bir unsurdur⁹⁵.

3. Şikâyetten Feragat ve Vazgeçme

Şikâyetten vazgeçme, önceden yapılmış olan bir şikâyetin geri alınması ve geçersiz sayılmasının talep edilmesidir. Soruşturma aşamasında vazgeçme hakkı, şüphelinin kabulüne bağlı olmaksızın kullanılabilirle birlikte, kural olarak vazgeçme, kabule bağlı ve iki taraflı bir işlemdir. (TCK m.73)

⁹⁴ Nitekim bu yönde, Yargıtay'ın kararları da bulunmaktadır: Y.5. CD. 1996/1205-1642, 14/5/1996 (Gökcan/Kaymaz, s.119, dn.47); Öztürk/Erdem, Ceza Hukuku, s.151 vd.

⁹⁵ “ Saniğin zorlama suçundan yakınmasının bulunması, ancak sövme suçundan yakınmasının bulunmaması karşısında, yakınmaya bağlı sövme suçundan hükümlülük kararı verilemeyeceğinin düşünülmemesi yasaya aykırıdır.” Y. 4.CD. 2000/4942-5521, 21/06/2000, (Gökcan/Kaymaz, s.119, dn.49).

Şikâyetten feragat ise, süresi geçmemiş ve henüz yapılmamış olan bir şikâyetin yapılmayacağına açıklanmasıdır. Feragat, tek taraflı irade beyanıdır. 765 sayılı TCK zamanında, kanunda düzenlenmemesine karşın, doktrinde⁹⁶ ve uygulamada⁹⁷ feragatin vazgeçme gibi sonuç doğuracağı kabul edilmekteydi. Nitekim Yeni TCK döneminde de doktrin aynı yönde seyretmektedir⁹⁸.

Vazgeçme iradesi de şikâyet iradesi gibi, açıkça ve anlaşılır, şüpheye yol açmayacak şekilde, kayıtsız-şartsız olarak beyan edilmelidir. Vazgeçme hakkı, hükmün kesinleşmesinden önceki herhangi bir aşamada kullanılabilir. Şikâyetten vazgeçilmesi durumunda kamu davasının düşürülmesine karar verilir (TCK m.73/4, CMK m.223/8). Şikâyet hakkı, sahibi tarafından kullanıldıktan sonra soruşturma veya kovuşturma aşamasında şikâyet edenin ölmesi durumunda mirasçıların vazgeçmesi mümkün değildir⁹⁹.

Kural olarak şikâyet hakkı ve yetkisine sahip olanların vazgeçmeye de yetkili olmaları gerekmektedir. Buna karşın Yargıtay eski TCK döneminde, küçüklerin şikâyetten vazgeçmelerinin geçerli olması için kanuni temsilcilerinin onayının olması gerektiğine karar verilmekteydi¹⁰⁰. Bu düşünceye gerekçe olarak, şikâyetten vazgeçme halinde suçtan zarar gören küçüğe bazı yükümlülükler getirebileceği ve hak kaybına neden olabileceği görüşü ileri sürülmekteydi. Nitekim halen bu görüş benimsenmeye

⁹⁶ **Dönmezer Sulhi/Erman Sahir**, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, Cilt III, İstanbul 1983, no.2077 vd., s.294-296; **Önder Ayhan**, Ceza Hukuku Genel Hükümler, C.II, İstanbul 1989, s. 246; **Yaşar Osman**, Uygulamalı Türk Ceza Yasası Genel Hükümler, Ankara 2000, s.1449.

⁹⁷ Y. 4.CD, 1980/1755-1746, 19/03/1980; Y. 5 CD. 1985/372-431, 07/02/1985; Y. 2CD. 2003/144474-12664, 20/10/2003 (**Gökcan/Kaymaz**, s.120, dn.52)

⁹⁸ **Toroslu Nevzat**, Ceza Hukuku, Ankara 2005, s.309; **Hakeri Hakan**, Yeni Türk Ceza Hukukunun Temel Kavramları, Ankara 2005, s.71; **Gökcan/Kaymaz**, s.121.

⁹⁹ **Gökcan/Kaymaz**, s.122.

¹⁰⁰ Y. 2.CD. 2002/5076-14076, 16/09/2002 (**Gökcan/Kaymaz**, s.123, dn.66)

devam etmektedir¹⁰¹. Yeni TCK döneminde Yargıtay, şikâyetten vazgeçme konusunda mümeyyiz küçüğün iradesini temel almaktadır¹⁰².

E. Uzlaşmanın Yetkili Kimse Tarafından Yapılması

1. Uzlaşma Hakkı ve Yetkisi

aa. Genel Olarak

Şikâyet hakkında olduğu gibi uzlaşma hakkı da mağdur veya suçtan zarar görene aittir. Mağdur veya suçtan zarar görenin küçük olması bu sonucu değiştirmeyecektir. 5560 sayılı Yasayla değişik CMK'nın 253. maddesinin 1. fıkrası ile aynı maddenin 4. fıkrasının ilk cümlesinde uzlaşma teklifinin mağdur veya suçtan zarar görene yapılacağı belirtilmektedir. Aynı maddede şüphelinin, mağdurun veya suçtan zarar görenin reşit olmaması halinde uzlaşma teklifinin kanuni temsilcisine yapılacağı açıklanmıştır.

bb. Mağdur veya Suçtan Zarar Görenin Küçük Olması Halinde

aaa. Şikâyete Tabi Suçlar Bakımından

CMK'nın 253. maddesinin 4. fıkrasında, "... Şüphelinin, mağdurun veya suçtan zarar görenin reşit olmaması halinde uzlaşma teklifi kanuni temsilcilerine yapılır" denilmektedir. Bu durumda mümeyyiz olan küçük şikâyet hak ve yetkisine sahip olduğu halde, şikâyete tabi suçlar bakımından uzlaşma için yetki sahibi

¹⁰¹ Centel Nur/Zafer Hamide/Çakmut Özlem, Türk Ceza Hukukuna Giriş, İstanbul 2005, s.657; Gökcan/Kaymaz, s.123

¹⁰² " Suçtan doğrudan doğruya zarar gören, hazırlık aşamasında şikâyetçi olduğunu bildiren ve suç tarihi itibarıyla 14 yaşında bulunan Tayfun'un şikâyet hakkını kullanmaya ehil bulunup bulunmadığı araştırılmaksızın ve şikâyet hakkını kullanma yeteneği bulunuyor ise halen şikâyetinin devam edip etmediği belirlenmeden annesi mağdur Bahriye'nin şikâyetçi olmadığına dair beyanına dayanılarak yazılı şekilde hüküm tesisi bozmayı gerektirmiştir." Y. 2CD. 2007/8906-1859, 12/02/2007 (Gökcan/Kaymaz, s.124, dn.70)

olamayacaktır. 5560 sayılı Yasa ile değişik CMK'nın 253/13. maddesinde "... Şüpheli, mağdur veya suçtan zarar görenin kendisi veya kanuni temsilcisi ya da vekilin müzakerelere katılmaktan imtina etmesi halinde, uzlaşmayı kabul etmemiş sayılır" denilmektedir. Ayrıca belirtmek gerekir ki, suçtan zarar görenin iradesine aykırı olarak yapılacak bir uzlaşma, bu kurumun kabul ediliş amacına aykırı olacaktır. Ancak suçtan zarar gören kendini ifade edemeyecek ya da uzlaşmanın sonuçlarını anlayamayacak kadar küçük yaşta ise, uzlaşma hak ve yetkisi kanuni temsilcisinde olacağından kanuni temsilcinin açık irade beyanına önem verilmelidir¹⁰³.

Mümeyyiz küçüğün Şikâyetten vazgeçmesi mümkün değilse uzlaşma, yasal temsilciye teklif edilecektir. 5560 sayılı yasayla değişik CMK'nın 253/19. maddesine göre: "*Uzlaşmanın sağlanması halinde, soruşturma konusu suç nedeniyle tazminat davası açılmaz; açılmış olan davadan feragat edilmiş sayılır.*" Gökcan/Kaymaz'a göre, uzlaşmanın bir tazminat istenmemesi sonucunu doğurduğu hallerde uzlaşma teklifi mağdur veya suçtan zarar gören mümeyyiz küçüğe yapılmalı ve TMK'nın 16. maddesi ile paralellik sağlanması bakımından kanuni temsilcinin rızası aranmalıdır¹⁰⁴.

bbb. Re'sen Soruşturulan ve Kovuşturulan Suçlar Bakımından

Şikâyete tabi suçlarda olduğu gibi, re'sen soruşturulan ve kovuşturulan suçlar bakımından uzlaşma hakkı küçüğe aittir. CMK'nın 253/4. maddesinde suçtan zarar görenin reşit olmaması halinde uzlaşma teklifinin yasal temsilcisine yapılacağı belirtilmektedir.

¹⁰³ Yargıtayın görüşü de bu yöndedir: Y. 5.CD. 2006/13251 E., 2007/1498K., 22.02.2007 (**Legal Hukuk Dergisi**, Ağustos 2007, s.2684.)

¹⁰⁴ **Gökcan/Kaymaz**, s.131.

cc. Mağdur veya Suçtan Zarar Görenin Reşit Olması Halinde

aaa. Şikâyete Tabi Suçlar Bakımından

Suçun mağduru veya suçtan zarar görenin reşit olması, anlama ve isteme yeteneğini ortadan kaldıran bir halin bulunmaması ve suçun mağduru veya zarar göreninin şikâyetçi olması halinde uzlaşma teklifi kendisine yapılmalıdır. Mağdur veya suçtan zarar gören şikâyetçi olmaz ise ortada soruşturulabilir suç olmadığından uzlaşmanın uygulanabilmesi söz konusu olamayacaktır. Ayrıca, hakaret suçları hariç olmak kaydıyla, suçtan zarar gören veya mağdurun şikâyet hakkını kullanmadan ölmesi halinde şikâyet hakkı mirasçılara geçmeyeceğinden fiilin soruşturulması mümkün olmayacağından uzlaşma hükümlerinin de uygulanabilmesi mümkün olmayacaktır¹⁰⁵.

bbb. Re'sen Soruşturulan ve Kovuşturulan Suçlar Bakımından

Yukarıda izah ettiğimiz gibi, mağdurun veya suçtan zarar görenin reşit olması ve anlama-isteme yeteneğini ortadan kaldıran bir halin bulunmaması durumunda uzlaşma teklifi kendisine yapılmalıdır.

dd. Mağdur veya Suçtan Zarar Görenin Ölmesi Halinde

Mağdur veya suçtan zarar görenin ölmesi halinde uzlaşmanın ne şekilde uygulanacağı, kimin hak ve yetki sahibi olacağı hususunda açık bir düzenleme mevcut değildir. Bu sorunun genel hükümler dikkate alınarak çözümlenebilmesi mümkün görünmektedir. Suçun mağdurunun veya zarar görenin ölmesi halinde şikâyet hakkının mirasçılara geçeceğine dair bir hüküm bulunmamaktadır. TCK'nın 131/2. maddesinde istisnai bir düzenleme mevcuttur. Buna göre kişinin hatırasına karşı suçun işlenmesi halinde ikinci dereceye kadar üstsoy ve altsoyu, eş ve kardeşleri şikâyet hakkına sahip

¹⁰⁵ TCK'nın 131/2. maddesinde: "Mağdur, şikâyet etmeden önce ölürse veya suç ölmüş olan kişinin hatırasına karşı işlenmiş ise ölenin ikinci dereceye kadar üstsoy ve altsoyu, eş ve kardeşleri tarafından şikâyette bulunulabilir" denilmektedir.

bulunmaktadır. Kimi yazarlar, mağdurun ölümü nedeniyle mirasçılarının şikâyet haklarını kullanmasının yasal yönden olanaklı bulunduğu hallerde uzlaşma teklifinin mirasçılara yapılması gerektiğini düşünmektedirler¹⁰⁶. Bizce mağdur veya suçtan zarar gören şikâyet etmeden ölürse bu takdirde uzlaşma hükümlerinin uygulanabilmesi mümkün olmadığından zaten sorun yoktur. Şikâyet üzerine soruşturma veya kovuşturma başlar ise uzlaşma teklifinin mağdur veya suçtan zarar görenin mirasçılarına yapılması gerekmektedir. Nitekim fail bakımından uzlaşma hükümlerinin uygulanabilir duruma getirilmesi öncelikli olarak gerekmektedir.

Adam öldürme suçu ile ilgili olarak Yargıtay'ın görüşü şu şekildedir: Ölenin yakınları suçtan zarar gören kişiler olduğundan davaya müdahil olarak katılabilirler, bu nedenle uzlaşma teklifinin bu kişilere yapılması mümkün görünmektedir¹⁰⁷. Kanaatimizce suçtan zarar gören ile mağdur farklı kişiler ise ve mağdur ölmüşse uzlaşma teklifi suçtan zarar gören kişi/kişilere yöneltilmelidir.

Şikâyete tabi bir suç nedeniyle başlatılan soruşturma aşamasında mağdur veya suçtan zarar görene uzlaşma teklifinde bulunulmuş ise ortada sorun bulunmamaktadır. Ancak mağdur ile suçtan zarar gören sıfatının tek bir kişide birleştiği durumlarda kişi davaya katılmadan ölmüş ise davaya mirasçıları katılamayacağından uzlaşma teklifinin mirasçılara yöneltilmesi mümkün değildir. Mağdur veya suçtan zarar gören davaya katılmış ve daha sonra vefat etmişse, mirasçıları CMK'nın 243. maddesine göre, katılanın haklarını takip etmek üzere davaya katılabilirler. Nitekim katılanın ölmesinden önce taraflara uzlaşma teklifinde bulunulmamış ise davaya katılan mirasçılara uzlaşma teklifinde bulunulmalıdır. Re'sen kovuşturulan suçlar bakımından da mağdur veya suçtan zarar gören kişi davaya müdahil olmadan ölmüş ise mirasçıları davaya müdahil olamayacağından uzlaşma teklifinde bulunulabilmesi mümkün değildir¹⁰⁸.

¹⁰⁶ Gökcan/Kaymaz, s.134.

¹⁰⁷ Gökcan/Kaymaz, s.135.

¹⁰⁸ Gökcan/Kaymaz, s.136.

Ölen mağdur küçük ise, CMK'nın 253/4. maddesi uyarınca, mağdurun veya suçtan zarar görenin reşit olmaması halinde uzlaşma teklifi yasal temsilciye yöneltileceğinden, mağdur küçüğün şikâyet hakkını kullanıp ölmesi halinde uzlaşma teklifinin muhatabını belirlemek bakımından sorun bulunmamaktadır. Nitekim her halükarda kanunun açık hükmü gereği uzlaşma teklifi küçüğün yasal temsilcisine yöneltilecektir.

2. Değerlendirme

Uzlaşma hakkı, mağdur veya suçtan zarar görene aittir. Şüphelinin, mağdurun veya suçtan zarar görenin reşit olmaması halinde uzlaşma teklifinin kanuni temsilcisine yapılacağı belirtilmiştir. Ancak failin, mağdurun kanuni temsilcisi olması halinde ne olacağına dair Kanun'da açıklık bulunmamaktadır. Böyle bir durumda, failin uzlaşma hak ve yetkisine sahip olmayacağı açıktır. Çocuk Koruma Kanununun 7. maddesi uyarınca, korunmaya muhtaç veya suça sürüklenen çocuklar hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir alınması gereken hallerde, hâkim, koruyucu ve destekleyici tedbir kararları yanında, TMK hükümlerine göre velayet, vesayet, kayyım, nafaka ve kişisel ilişki kurulması hususlarında da karar vermeye yetkilidir (m.7/7). Dolayısı ile failin, mağdurun kanuni temsilci olması halinde mahkeme eliyle, küçük mağdurun velayet hakkı bakımından karar alınması yerinde olacaktır.

F. Zararın Giderilmesi Bakımından Anlaşmaya Varılması

CMK'nın 253. maddesinin 17. fıkrasında: "*Cumhuriyet savcısı, uzlaşmanın, tarafların özgür iradelerine dayandığını ve edimin hukuka uygun olduğunu belirlerse raporu veya belgeyi mühür ve imza altına alarak soruşturma dosyasında muhafaza eder.*", 19. fıkrasında: "*Uzlaşma sonucunda şüphelinin edimini def'aten yerine getirmesi halinde, hakkında kovuşturmayaya yer olmadığı kararı verilir...*". denmektedir. Görüldüğü üzere, Kanun maddesinde "edim"den söz edilmiştir. Uzlaşma Yönetmeliğinin 20.

maddesinde “edimin konusu” başlığı altında uzlaşmaya konu edimler açıklanmıştır. Uzlaşmanın konusu olan edim, maddi ve manevi zararlardır.

Maddi zarar, mağdurun fiilden önceki ekonomik durumu ile fiilden sonraki durumu arasındaki farktan meydana gelmektedir. Maddi zararın pek çok alt başlığı bulunmaktadır. Fiili zarar, malvarlığında meydana gelen azalmayı; yoksun kalınan kâr ise malvarlığının artma imkânının kaybını ifade eder. Malvarlığının azalması, malvarlığının aktifinin azalması veya pasifinin artması şeklinde de tezahür eder. Kârdan yoksun kalma tarzındaki zarar ise, alacaklının malvarlığının aktifinde çoğalma veya pasifinde azalma imkânının kaybedilmiş olmasıdır. Dolayısı ile yoksun kalınan kâr, olayların normal akışına, genel hayat tecrübelerine göre, malvarlığında meydana gelebilecek artışların zarar verici fiil nedeniyle kısmen ya da tamamen önlenmesi sonucu meydana gelen azalmayı ifade eder. Manevi zarar ise bir kişinin kişilik haklarında irade dışında meydana gelen eksilmedir. Bir şahsın kişiliğini oluşturan hukuki değerlerin ihlali dolayısıyla uğradığı objektif eksilme ve kayıplar manevi zararı meydana getirir. Manevi zarar, malvarlığında bir azalmayı değil, şahsiyet haklarına yapılan tecavüz dolayısıyla bir kimsenin duyduğu manevi acıyı ve böylece yaşama zevkinde bir azalmayı ifade eder. Kişilik haklarına saldırı nedeniyle duyulan acı, elem, ızdırap manevi zararı oluşturmaktadır¹⁰⁹.

Maddi zarar, görüşmeler sonunda taraflarca kararlaştırılan maddi tazminatın ödenmesi, suç nedeniyle elde edilmiş malın iade edilmesi, iktisap edilen değerlerin iade edilmesi, eski hale iade suretiyle tazmin edilebilir. Maddi zararın tümüyle veya büyük ölçüde tazmini gibi bir koşul 5560 sayılı Kanun değişikliği sonrasında aranmamaktadır. Yönetmeliğin 20/1-a,b maddesinde maddi ve manevi zararın kısmen tazmini yeterli görülmüştür. Manevi zarar karşılığında ise, manevi tazminat verilebileceği gibi karşılıklı mutabakat sağlanması halinde başka türlü bir edimle tazmin de sağlanabilmektedir.

¹⁰⁹ **Zevkliler Aydın/Havutçu Ayşe/Gürpınar Damla**, Medeni Hukuk Temel Bilgiler, 6. Bası, Ankara 2008, s.123; **Oğuzman Kemal/Öz Turgut**, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, İstanbul 2000, s.327 vd. **Eren Fikret**, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 7. baskı, İstanbul 2001, s.491 vd; **Dural Mustafa/Öğüz Tufan**, Türk Özel Hukuku Cilt II, Kişiler Hukuku, İstanbul 2006, s.149.

Örneğin, özür yazısı yayımlatma, sözlü özür dileme, hayır kurumuna para bağışı yaptırma gibi¹¹⁰.

Uzlaşma kurumunun amaçlarından biri de mağdurun tatmin edilmesini sağlamaktır. Dolayısı ile mağdur maddi bir zararının manevi tazmin yoluyla giderilebileceğine inanıp uzlaşma teklifini kabul ederse ortada sorun bulunmamaktadır.

Yönetmelikte, tazmin ve iade gibi klasik ifa yöntemlerinden ayrı olarak şu edimlerin mümkün olduğu belirtilmiştir (m.20/1-c,ç,d):

1. Bir kamu kurumu veya kamu yararına hizmet veren özel bir kuruluş ile yardıma muhtaç kişi ya da kişilere bağış yapmak gibi edimlerde bulunulması,
2. Mağdur veya suçtan zarar görenin göstereceği bir kamu kurumunun ya da kamu yararına hizmet veren özel bir kuruluşun bazı hizmetlerini belirli bir süreyle yerine getirmesi veya ıslah olmasını sağlayıcı bir program ya da faaliyete katılmasını sağlamaya yönelik yükümlülükler altına girilmesi,
3. Mağdurdan veya suçtan zarar görenden özür dilenmesidir.

Fail ile mağdurun özgür iradeleri ile uzlaşma teklifini kabul etmesi gerekmektedir. Bunun için de tarafların uzlaşmanın hüküm ve sonuçları bakımından aydınlatılmış olması gerekmektedir. Yine tarafların uzlaşma iradesini açık ve duraksamasız olarak beyan etmeleri gerekmektedir.

Birden fazla suçtan zarar görenin olması halinde ve bu kişilerden sadece biri uzlaşmaya yanaşırsa, uzlaşma, uzlaşmayı kabul eden suçtan zarar gören ile fail arasında sağlanacak olup diğer suçtan zarar görenlerin şikâyetleri varlığını koruyacaktır. Bu nedenle, uzlaşmaya yanaşmayan suçtan zarar görenler ve fail bakımından, soruşturma

¹¹⁰ **Özbek V.**, Suçtan Doğan Mağduriyet, s.117.

veya kovuşturma kaldığı yerden devam edecektir. Birden fazla failin olması halinde ise, suçtan zarar görenin faillerden biriyle uzlaşmayı kabul etmesi mümkündür. Böyle bir durumda, uzlaşma, ilgili fail ile suçtan zarar gören arasında gerçekleşecektir. Diğer failler bakımından, soruşturma veya kovuşturma kaldığı yerden devam edecektir.

G. Uzlaşmanın Hâkim veya Cumhuriyet Savcısı Tarafından Tespit Edilmesi

CMK'nın 253. maddesinin 17. fıkrasında: "C. Savcısı, uzlaşmanın tarafların özgür iradelerine dayandığını ve edimin hukuka uygun olduğunu belirlerse raporu veya belgeyi mühür ve imza altına alarak soruşturma dosyasında muhafaza eder." denilmektedir. Görüldüğü üzere kanunda açıkça uzlaşmanın hâkim veya savcının gözetim ve denetiminde gerçekleştirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Dolayısı ile hâkim ve savcının uzlaşmanın şartlarının oluşup oluşmadığını denetleme yetki ve görevleri bulunmaktadır. Hâkim ve savcının, uzlaşma teklifini yaptıkları esnada uzlaşmanın hüküm ve sonuçları bakımından fail ve mağduru bilgilendirmeleri gerekmektedir¹¹¹. Aydınlatmadan maksat şudur: Soruşturmaya devam edildiğinde karşılaşmaları muhtemel durumlar, fail ve mağdurun yasal olanakları, bunları nasıl kullanabilecekleri, avukat yardımından yararlanabilecekleri gibi konularda bilgi verilmesidir. CMK'nın 253/17. maddesi uyarınca uzlaşma, Cumhuriyet Savcısı veya hâkim, tarafların özgür iradelerine binaen oluştuğunu ve edimin hukuka uygun olduğunu tespit ederse geçerli kabul edilecektir¹¹².

H. Zararın Uzlaşmaya Uygun Olarak Giderilmesi

Uzlaşma, en genel ifadeyle mağdur ve failin belirli bir edim konusunda karşılıklı anlaşarak ihtilafın ortadan kaldırılmasını istemeleri iradesidir. Uzlaşma görüşmeleri neticesinde taraflar bir edim konusunda anlaşmış iseler, uzlaşmanın, hukuki

¹¹¹ Yenisey, s.7; Özbek M., Uzlaştırma, s.310; Çolak, s.142-143.

¹¹² Yenisey, s.10; Centel/Zafer, s.457; Zafer, s.134-135; Yurtcan, s.724; Gökcan/Kaymaz, s.188, 197; Yıldırım, s.477; Ersoy, s.66.

neticelerini doğurabilmesi için failin uzlaşma ile belirlenen edimi yerine getirmesi şarttır.

CMK'nın 253. maddesinin 19. fıkrası şöyledir: “ 19- *Uzlaşma sonucunda, şüphelinin edimini def'aten yerine getirmesi halinde, hakkında kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilir. Edimin yerine getirilmesinin ileri tarihe bırakılması, takside bağlanması veya süreklilik arz etmesi halinde, 171. maddedeki şartlar aranmaksızın, şüpheli hakkında kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilir... .*” CMK'nın 253/19. maddesinde edimin def'aten yerine getirilmesi halinde, kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verileceği belirtilmiştir. Edimin def'aten yerine getirilmesi, failin kararlaştırılan edimi bir defada ifa etmesidir¹¹³. Sonuç itibariyle meydana gelmiş zararın, uzlaşma görüşmeleri neticesinde anlaşıldığı şekliyle giderilmesi uzlaşmanın hukuki sonuçlarını doğurabilmesi için mecburidir.

¹¹³ **Gökcan/Kaymaz**, s.145; **Albayrak**, s.135, **Yıldırım**, s.474.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

UZLAŞMA MUHAKEMESİ (YÖNTEMİ)

I. SORUŞTURMA EVRESİNDE UZLAŞMA

A. Uzlaşma Teklifi

1. Uzlaşma Teklifinin Usul ve Esasları

Uzlaşma teklifinin nasıl yapılacağı konusunda Yönetmeliğin 8-12. maddeleri arasında ayrıntılı açıklamalara yer verilmiştir. Soruşturma konusu suçun uzlaşmaya tabi olması ve işlendiği hususunda yeterli şüphenin bulunması halinde; Cumhuriyet savcısı, şüpheli ile mağdur veya suçtan zarar görene uzlaşma teklifinde bulunur. Buna göre, uzlaşma teklifi ilgilinin huzurda bulunması durumunda sözlü olarak yapılacaktır. Cumhuriyet savcısı veya savcının yazılı ya da acil hallerde sözlü talimatı üzerine adli kolluk tarafından uzlaşma teklifi yapılabilir. Cumhuriyet Savcısı veya adli kolluk görevlilerince yapılacak uzlaşma teklifi, Yönetmeliğin ekinde yer alan Ek 1/a, Ek 1/b sayılı uzlaşmanın mahiyeti, uzlaşmayı kabul veya reddetmenin hukuki sonuçlarının bulunduğu uzlaşma teklif formlarının hazır bulunan ilgiliye imzalatılarak verilmesi ve formda yer alan bilgilerin açıklanması suretiyle yapılır. Kolluğun, savcının talimatı üzerine harekete geçmesi halinde yeterli suç şüphesinin varlığının tespit edilebilmesi tartışmaya açıktır. Tarafların huzurda hazır bulunması halinde sorun bulunmamaktadır. Ancak taraflar huzurda değil ise şüphenin yeterli olup olmadığı savcı tarafından nasıl değerlendirilecek ve kolluğa verilen talimat ne derecede sağlıklı sonuçlar doğurabilecektir? Bu konuda Yönetmelikte, Kanundaki boşluğu dolduracak bir hüküm bulunmamaktadır. Böyle bir durumda yeterli suç şüphesinin varlığının kabul edilmesinin ne derecede sağlıklı olacağı belirsizdir.

Yargıtay tarafların uzlaşmanın hüküm ve sonuçları konusunda aydınlatılmaması halinde teklifin hukuka aykırı olacağını kabul etmektedir¹¹⁴. CMK'nın 253/1. maddesinde değişiklik yapılmadan önce, uzlaşma teklifi için failin bu kanundaki usule uygun olarak davet edileceğinin ifade edilmesi, fail bakımından zorla getirmenin mümkün olup olmadığı sorununu ortaya çıkarmıştır. Ancak, uzlaşmanın onarıcı adalet sistemine uygun olarak toplumun yararına, tarafların özgür iradelerine dayanan yargısal bir çözüm olması itibariyle uzlaşma teklifi için savcılığın zorla getirme veya zorla getirilmesini talep etme yetkisinin bulunmadığının kabulü gerekir¹¹⁵. Kimi yazarlara göre, tanıkların çağırılmasına ilişkin Kanun düzenlemesi (CMK m.43) dikkate alınarak ilgili telefon, faks, elektronik posta veya bir görevli ile bildirilmek suretiyle davet edilebilecektir¹¹⁶. Nitekim bu durum Yönetmeliğin 8/4. maddesinde açıkça düzenlendiğinden uzlaşma teklifi için çağrı; telefon, telgraf, faks, elektronik posta gibi araçlardan yararlanılarak yapılabilir. Ancak bu çağrı uzlaşma teklifi anlamına gelmemektedir.

2. Küçüklere ve Kısıtlılara Uzlaşma Teklifi

CMK'nın 253. maddesinin 4.fıkrasında şüphelinin, mağdurun veya suçtan zarar görenin reşit olmaması halinde teklifin kanuni temsilcisine yapılacağı belirtilmiştir. Maddede küçüklere ilişkin bir düzenleme mevcut olup kısıtlılara ilişkin bir düzenlemeye ise yer verilmemiştir. Kanun koyucu 5560 sayılı Kanun ile 253. maddeyi değiştirerek uzlaşma teklifinin kanuni temsilcilere yapılabileceğini kabul etmiştir. Demek ki kanun koyucu, uzlaşma konusunda kanuni temsilcinin iradesinin yeterli olduğunu benimsemiştir.

¹¹⁴ “Kendisine uzlaştırma müessesesi tüm sonuçları ile anlatılıp açıklanmayan sanığın suçu ısrarla inkar ettiği gerekçesiyle uzlaştırma işlemlerinin yapılmasına gerek bulunmadığına dair tebliğnamedeki düşünceyle iştirak edilmemiş...” Y. 2.CD. 2007/6404-9808, 02/07/2007 (**Gökcan/Kaymaz**, s.163, dn.4.)

¹¹⁵ Ancak unutulmamalıdır ki, soruşturma aşamasında ifade alınması gerektiğinden fail zorla getirilmiş ise ifade alındıktan sonra uzlaşma teklifinin yapılması yukarıda izah edilen duruma aykırılık teşkil etmeyecektir.

¹¹⁶ **Gökcan/Kaymaz**, s.164-165.

Kanaatimizce kısıtlılara ilişkin olarak kanunda boşluk vardır. Nitekim fail veya mağdurun ayırt etme gücüne sahip olmaması nedeni ile uzlaştırmanın etkilerini ve sonuçlarını anlayamayacak, uzlaştırmaya açık rıza gösteremeyecek olması halinde uzlaştırmaya başvurulmaması sonucuna varanlar mevcuttur¹¹⁷. Bu boşluk TMK'daki sulh müessesesi dikkate alınarak kanunkoyucu tarafından doldurulabilir. Şöyle ki, TMK'nın 451. maddesinde, “ayırt etme gücüne sahip olan vesayet altındaki kişi, vasisinin açık ve örtülü izni veya sonraki onamasıyla yükümlülük altına girebilir veya bir haktan vazgeçebilir.” hükmü yer almaktadır. Buna karşın TMK'nın 462/8. maddesi uyarınca kısıtlanan kişi adına dava açılması veya sulh olunması ya da tahkime gidilmesi için vesayet makamının izni gerekmektedir. Uzlaşma kurum olarak HUMK'da düzenlenmiş olan sulh müessesesine benzetilmektedir. Ancak Ceza Hukukunda kıyas yasağı ve kanunilik ilkeleri esas olduğundan bu müessesenin kıyas yoluyla uzlaşma bakımından uygulanabilmesi de mümkün değildir. Dolayısı ile kanun koyucu tarafından kanuni bir düzenleme ile bu boşluk doldurulmalıdır. Ceza Kanunumuzdaki suç tipleri bakımından ayrıma gidilerek kısıtlılar bakımından bazı suç tiplerinde uzlaşma teklifinin yapılabilmesi ve kabul edilmesi için kanuni temsilcinin irade beyanı yeterli görülürken bazı suç tipleri bakımından vesayet makamının onayı aranmalıdır. Örneğin hırsızlık şüphesinin olduğunu ve kısıtlının da mağdur olduğunu düşünürsek, şüpheli çaldığı eşyayı yakalandığı esnada teslim etmiş ise, artık kanuni temsilcinin uzlaşma teklifini kabul etmesinin kısıtlı mağdur bakımından herhangi bir hak kaybına yol açması imkânı bulunmamaktadır. Ancak kişiliğe karşı bir suç işlenmesi halinde durum değişecektir. Kısıtlı mağdurun manevi olarak elem ve ızdırap içinde olması ile acı duyması hallerinde kanuni temsilci, uzlaşma teklifini kabul ederse mağdur bakımından hak kaybı gündeme gelebilecektir. Bu bakımdan vesayet makamının onayının aranması daha yerinde olacaktır. Kanunkoyucunun bu yönde kanun boşluğunu doldurmasının yararlı olacağı kanaatindeyiz.

Velayet hakkı bakımından küçüğün durumunu değerlendirecek olursak; velayet hakkı TMK'nın 336. maddesine göre ana-baba tarafından birlikte kullanılır. Velayet,

¹¹⁷ **Özbek M.**, Uzlaştırma, s.310.

ana-babadan birinin ölümü halinde sağ kalana, boşanmada ise çocuk kendisine bırakılana ait olmaktadır. (TMK m.337). TMK'nın 342. maddesine göre, ana ve baba, velayetleri çerçevesinde üçüncü kişilere karşı çocuklarının yasal temsilcisidirler. Bu nedenle uzlaşma teklifinin ana ve babaya birlikte yapılması gerekmektedir. Yargıtay, çocuk yararına açılacak davalarda velayet hakkını kullanan ana ve babanın davayı birlikte açmaları gerektiğini, ancak açılmış olan davaya bir velinin sonradan icazet vermesinin mümkün olduğunu ifade etmektedir¹¹⁸. TMK'nın 183. maddesi şöyledir: *“Ana veya babanın başkasıyla evlenmesi, başka bir yere gitmesi veya ölmesi gibi yeni olguların zorunlu kılması halinde hâkim, re’sen veya ana ve babadan birinin istemi üzerine gerekli önlemleri alır.”* Görüldüğü üzere hâkimin değişen durumların zorunlu kılması halinde gerekli önlemlerin alınması hususunda takdir yetkisi bulunmaktadır. Dolayısı ile boşanmış anne ve babanın müşterek çocuğunun suçtan zarar gören olması halinde, anne ve babanın uzlaşma konusunda farklı düşünceleri söz konusu olur ise durumun ne olacağına dair Kanun'da açıklık bulunmamaktadır. Böyle bir durumda, uzlaşma konusunda karar verilebilmesi için yetkili ve görevli aile mahkemesine başvurulması ve bu konuda karar alınması yerinde olacaktır.

3. Cumhuriyet Savcısının Uzlaşma Teklifi

Cumhuriyet savcısı soruşturmadan elde ettiği delilleri değerlendirdikten sonra suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe bulunduğu kanaat getirir ise, uzlaşma girişiminde bulunur (Yön. m.8/1). Cumhuriyet savcısı tarafından yapılacak uzlaşma teklifinin huzurda veya açıklamalı tebligat yoluyla yapılması mümkündür. Bu konuda yukarıda yaptığımız açıklamalara atıf yapmakla yetiniyoruz¹¹⁹.

Belirtmek gerekir ki, 5560 sayılı Kanun değişikliği sonrasında uzlaşma teklifinin öncelikle kime yapıldığının bir önemi kalmamıştır. Teklif, artık sıra gözetilmeksizin her iki yana da yapılmaktadır. Savcı uzlaşma teklifi karşısında mağdur

¹¹⁸ Y. 18 HD. 2006/5100-5945, 13/7/2006, Y.18 HD. 2004/8816-9835, 20/12/2004 (Gökcan/Kaymaz, s.165, dn.7)

¹¹⁹ Bkz. Üçüncü Bölüm, I- A, 1 numaralı konu başlığı altındaki açıklamalar.

ile failin verdiği cevabı tutanağa geçirmelidir. Yönetmelikte, uzlaşma teklifinin yapılabilmesi için ilgililerin telefon, faks, e-posta gibi yollarla çağrılabilceği, ancak çağrının teklif anlamına gelmeyeceği belirtildikten sonra, ilgiliye içeriğini açıklamak suretiyle imza karşılığı uzlaşmanın mahiyetini açıklayan form verileceği belirtilmiştir.

4. Teklifin Tebligat veya İstinabe Yoluyla Yapılması

CMK'nın 253/4. maddesinde, uzlaşma teklifinin Cumhuriyet Savcısı tarafından açıklamalı tebligat veya istinabe yoluyla yapılabileceği öngörölmüştür. Bu durum, Yönetmeliğin 9/1. maddesinde de düzenlenmiştir. İstinabe yoluyla yapılan teklifin Yönetmeliğin 8. ve 9. maddelerine uygun olması gerekmektedir. Şu halde Cumhuriyet savcısı, huzurunda olmayan ilgiliye uzlaşma teklifini, uzlaşmanın içeriği, hüküm ve sonuçlarını açıklayan bir yazı ile birlikte tebligat yoluyla gönderebilecektir¹²⁰.

Adli yargı çevresi dışında bulunan kişilere karşı uzlaşma teklifinin istinabe yoluyla yapılması mümkündür. Cumhuriyet savcısı ilgilinin oturduğu yer savcılığına talimat yazmak suretiyle teklifin yapılmasını isteyebilecektir. İstinabe edilen yer savcısı ilgiliyi telefon, faks veya görevli ile davet ederek huzuruna çağırabilir. Ancak gelmeyen kişi zorla getirilemeyeceğinden, açıklamalı davetiye tebliğ edilerek uzlaşma teklifinde bulunulacaktır.

5. Kolluğun Uzlaşma Teklifi

Adli kolluk görevlileri uzlaşma teklifinde bulunabilir, ancak bu durum önkoşula bağlıdır. Cumhuriyet savcısı tarafından yazılı ya da acele hallerde sözlü talimat verilirse adli kolluk görevlileri fail, mağdur veya suçtan zarar görene uzlaşma teklifinde bulunabilirler (Yönetmelik m.8). Uzlaşma teklifinde bulunulurken, taraflara uzlaşmanın içeriği, hüküm ve sonuçları bakımından aydınlatıcı bilgi verme yükümlölüğu adli kolluk görevlileri için de geçerlidir. Dolaylı olarak denilebilir ki taraflar hazır olmadıkça kolluk

¹²⁰ Gökcan/Kaymaz, s.167 ; Özen, s.24.

tarafından uzlaşma teklifinde bulunulması mümkün olmayacaktır. O halde istinabe veyahut tebligat yoluyla uzlaşma teklif edilmesi halinde, uzlaşma, Cumhuriyet savcısı tarafından gerçekleştiriliyor demektir. Yönetmelik 8/3. madde uyarınca ilgili form açıklanmak ve imzalatılmak suretiyle ilgili şahsa verilir. Kolluk tarafından düzenlenecek formun şekli Yönetmeliğin ekinde (Ek 1/a) yer almaktadır. Uzlaşma teklifini yüze karşı yapan kolluk görevlileri, Yönetmeliğin 8. maddesinin 4. fıkrası uyarınca ilgiliyi telefon, faks, telgraf ile çağırabilecektir. Ancak bu çağrı yukarıda belirttiğimiz üzere teklif anlamına gelmeyecektir¹²¹.

6. Uzlaşma Teklifinde Karar Verilmesi

Öncelikle belirtmek gerekir ki, uzlaşma teklifinden sonra belirli bir süre içinde karar verilmesi gerekmektedir. Uzlaşma teklifinde bulunulandan herhangi biri, en geç üç gün içinde teklifi yapan adli kolluk görevlisine ya da görevli savcıya kararını bildirmekle yükümlüdür. Teklifin tebligat yoluyla yapılması mümkün olduğundan, cevabın yazılı olarak verilmesi zorunlu olmadığı gibi, ilgilinin savcılığa gelerek beyanda bulunması da yeterlidir. Kararını bu süre içerisinde bildirmez ise, uzlaşma teklifini reddetmiş sayılır (CMK m.253/4, Yön. m.10). Bir tarafa usulüne uygun olarak uzlaşma teklif edilmiş ve üç gün içinde olumlu veya olumsuz cevap verilmemiş ise, uzlaşma teklifi reddedilmiş sayılmakla birlikte, tarafların sonradan anlaşarak Cumhuriyet Savcısına uzlaşma belgesini ibraz etmeleri mümkündür (CMK m.253/16, Yön. m.17/2)

Uzlaşma teklifinde bulunan taraf, teklifi reddederse bu beyanının tutanağa yazılıp imzalanması gerekmektedir. Bu durumda soruşturmaya devam edilerek gereken karar tesis edilecektir.

Uzlaşma teklifinin taraflardan biri tarafından reddedilmesi halinde uzlaşma diğer tarafa teklif edilmek zorunda mıdır? Bu sorunun cevabı açıkça Yönetmeliğin 10.

¹²¹ Yenisey, s.7; Gökcan/Kaymaz, s.169; Yıldırım, s.478.

maddesinde verilmiştir. Buna göre, Kanununun 255. maddesi¹²² hükmü maddesi saklı kalmak kaydıyla diğer kişilere uzlaşma teklifinde bulunulmayacaktır. Unutulmamalıdır ki, aralarında iştirak ilişkisi olsun veya olmasın, birçok kişi tarafından işlenen suçlarda, ancak uzlaşan kişi uzlaşmadan yararlanır. İştirak halinde işlenen suçlarda, iştirakçilerin uzlaşma hükümlerinden yararlanabilmeleri için, neden oldukları zararı birlikte ortadan kaldırmış, maddi-manevî zararları ödemiş bulunmaları gerekmektedir. Nitekim Yargıtay İkinci Ceza Dairesinin 5560 sayılı değişiklik öncesinde verdiği kararlarda, önce şüpheli veya sanığa uzlaşma teklifinde bulunulması, şüpheli veya sanık tarafından teklifin kabul edilmemesi halinde uzlaşma teklifinin mağdura yapılmayabileceği belirtilmiştir¹²³. Gerçekten de bir tarafın açıkça uzlaşmayacağını beyan etmesi halinde, uzlaşmanın gerçekleşmesi mümkün olmayacağından diğer tarafa uzlaşma teklif edilmesi anlamsız olacaktır.

Uzlaşma teklifini kabul eden taraf, bundan daha sonra geri dönebilecek midir? Pek tabiidir ki uzlaşma teklifini kabul eden taraf, uzlaşma görüşmeleri esnasında karşı taraf ile herhangi bir nedenden ötürü anlaşamaz ise kararından geri dönebilecektir. Gerek CMK'da gerekse Yönetmelikte, uzlaşma kararından geri dönmeyi engelleyen herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Yapılacak bir yorumla, uzlaşma teklifini kabul eden tarafın, daha sonra bu kararından dönmesi mümkündür denilebilir.

B. Cumhuriyet Savcısının Uzlaştırmayı Gerçekleştirilmesi

Tarafların uzlaşma teklifini kabul etmesi durumunda, Cumhuriyet Savcısı uzlaştırmayı kendisi de gerçekleştirebilmektedir (Yön. m.13/1). Teklifin kabulü üzerine uzlaşma görüşmeleri başlayacaktır. Her ne kadar 5560 sayılı Kanunla yapılan değişiklik

¹²² “Birden çok fail bulunması hâlinde uzlaşma

Madde 255 – (1) Aralarında iştirak ilişkisi olsun veya olmasın birden çok kişi tarafından işlenen suçlarda, ancak uzlaşan kişi uzlaşmadan yararlanır.”

¹²³ Y 2.CD, 2006/4102-18153, 13/11/2006 (Gökcan/Kaymaz, s.171, dn.11), Yenisey, s.7.

sonrasında failin suçu ikrar etmesi şartı aranmamış olsa da failin bu yönde açıklamalarda bulunması ve savcının söz konusu ortamda bulunması hali adil yargılanma hakkı bakımından tereddütler uyandırmaktadır. Her ne kadar uzlaştırma sürecinde yapılan açıklamalar soruşturma, kovuşturma ya da dava aşamasında delil olarak kullanılamasa da uygulamanın yine de sakıncaları olabilecektir. Savcının kayıtsız kalamayacağı ya da görmezden gelemeyeceği açıklamaların yapılması halinde savcının soruşturmaya devam etmesi durumunda şüpheli bakımından aleyhe bir durum ortaya çıkacaktır. Dolayısı ile uzlaşma görüşmelerini yürüten savcıdan farklı bir savcı tarafından, dava açılması çözüm olarak önerilebilir. Görüşmeler gizli olarak yürütülecektir. Taraflardan biri, kanuni temsilcisi veya vekili görüşmelere katılmaz ise uzlaşmayı reddetmiş sayılmaktadır.

Savcı, uzlaştırmayı kendisi gerçekleştirebileceği gibi bir avukatın uzlaştırmacı olarak görevlendirilmesini barodan isteyebilir ya da Yönetmelikte nitelikleri belirtilen hukuk öğrenimi görmüş bir kimseyi görevlendirebilir. Savcının uzlaşmanın şartlarının oluşup oluşmadığını denetleme yetki ve görevi bulunmaktadır. Savcının uzlaşma teklifinin yapıldığı esnada veya sonrasında görüşmelerden önce muhakkak uzlaşmanın hüküm ve sonuçları bakımından fail ve mağduru bilgilendirmesi gerekmektedir. Soruşturma dosyasında yer alan suç veya suça ilişkin belgelerden savcı tarafından uygun görülenlerin bir örneği savcı tarafından uzlaştırmacıya verilir (Yön. m.16/1). Cumhuriyet savcısı, en geç otuz gün içinde uzlaştırma işlemlerini sonuçlandırır (Yön. m.17/1-3)¹²⁴.

Uzlaştırma Cumhuriyet savcısı tarafından gerçekleştirilirse, Yönetmelikte belirtilen forma uygun raporun doldurulup imza altına alınması gerekmektedir (Yön. m.21/5). Uzlaşmanın gerçekleşmesi halinde tarafların imzalarını içeren raporda ne suretle uzlaşıldığının açıkça belirtilmesi gerekmektedir (Yön.m.21/2). Cumhuriyet savcısı uzlaşmanın tarafların özgür iradelerine dayandığını ve edimin hukuka uygun

¹²⁴ **Donay Süheyl**, Açıklamalı Ceza Muhakemesi Kanunu, İstanbul 2005, s.324; **Yenisey**, s.14; **Gökcan/Kaymaz**, s.173-174; **Koç**, s.332; **Yaşar**, s.1127; **Özbek M.**, Uzlaştırma, s.312 vd; **Çolak**, s.143; **Yıldırım**, s.479; **Özen Atilla**, “Yeni Düzenlemeler Işığında Uzlaşma”, İstanbul Barosu Dergisi, C:81, S.1, 2007, s.27.

olduğunu tespit ederse raporu mühür ve imza altına alır. Aksi halde raporu onaylamayacaktır. Onaylamama gerekçesini de rapora yazar (Yön. m.21/4).

Şüphelinin uzlaşmayı kabul etmemesi halinde, Cumhuriyet savcısı, uzlaşmaya geçme imkânı kalmadığından soruşturmayı sürdürecektir Bunun üzerine savcı, duruma göre kamu davasını açacak veya davanın açılmasının ertelenmesine karar verecek ya da takipsizlik kararı verecektir. Cumhuriyet savcısı uzlaşmayı kabul etmeyen şüpheliyi ikna etme yoluna gitmemelidir. Şüpheliye açıklamaları, kanunun müsaade ettiği ölçüyle sınırlı kalmalıdır. Aksi halde uzlaşmanın kabulü yönünde şüpheli üzerinde baskı oluşturmuş olacaktır.

Tarafların uzlaşarak Cumhuriyet Savcısına başvurmaları da mümkündür. CMK'nın 253/16. maddesi uyarınca taraflar kendi aralarında uzlaşıp savcıya başvurabilmektedirler. Uzlaşma teklifi taraflardan biri veya her ikisi tarafından reddedilmiş olmasına karşın kendi aralarında uzlaşırlar ve bunu imzalı-yazılı bir belge haline getirirlerse bu anlaşma metnini iddianamenin düzenlendiği tarihe kadar savcıya sunarak uzlaştıklarını bildirebilirler.

C. Uzlaştırmacı Vasıtasıyla Uzlaşma

1. Uzlaştırmacının Atanması

a. Uzlaştırmacı Olabilecek Kimseler

CMK'nın 253/9. maddesi uyarınca uzlaşma Cumhuriyet Savcısı veya savcının talebi halinde barodan bir avukat ya da hukuk öğrenimi görmüş bir kişi tarafından yapılabilmektedir. Görüldüğü üzere savcı dışında uzlaştırmacı, barodan bir avukat ya da hukuk öğrenimi görmüş bir kişi olabilmektedir¹²⁵.

¹²⁵ Yenisey, s.7; Donay, s.324; Gökcan/Kaymaz, s.175.

Avukat, bir baroya bağılı olarak ve avukat sıfatıyla çalışma ruhsatına sahip olan kişidir (1136 sayılı Avukatlık Kanunu m.3 vd.). Tarafların üzerinde anlaştığı avukatın soruşturmanın yapıldığı yer barosuna kayıtlı olması gerekmemektedir (Yön.m.14/2). Baro tarafından yapılacak görevlendirmede tarafların üzerinde anlaştığı ve uzlaştırma üzerine eğitim almış avukatların tercih edilmesine dikkat edilmelidir (Yön. m.13-14).

Hukuk öğrenimi gören kişi ise Yönetmelikte, hukuk fakültesi ile programlarında yeterince hukuk bilgisine yer veren siyasetal bilimler, iktisadi idari bilimler, maliye alanlarında en az dört yıllık yüksek öğrenim görmüş ya da hukuk dalında yüksek lisans ya da doktora yapmış ve baroya kayıtlı avukat olmayan kişi olarak tanımlanmıştır (m.15). Hukuk öğrenimi görmüş kişinin ayrıca, taksirli suçlar hariç olmak üzere, TCK'nın 53. maddesinde belirtilen süreler geçmiş ve affa uğramış, ertelenmiş ya da paraya çevrilmiş olsa bile kesinleşmiş bir kararla veya devletin güvenliğine, anayasal düzene, bu düzenin işleyişine, milli savunmaya, Devlet sırlarına karşı suçlar ve casusluk suçları ile yabancı devletlerle olan ilişkilere karşı suçlardan ya da zimmet, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, yağma, dolandırıcılık, sahtecilik, güveni kötüye kullanma, hileli iflas, ihaleye fesat karıştırma, edimin ifasına fesat karıştırma, suçtan kaynaklanan malvarlığı değerlerini aklama, kaçakçılık, vergi kaçakçılığı, gerçeğe aykırı bilirkişilik yapma, yalan tanıklık, haksız mal edinme suçlarından biriyle hüküm giymemiş olması gerekmektedir (Yön.m.15,1-d). Hukuk öğrenimi görmüş kişiler, ağır ceza merkezi Cumhuriyet Başsavcılıkları tarafından belirlenen listeye kayıtlı olanlar arasından seçilirler.

Uzlaştırmacının atanmasında önemli bir konuda, tarafsızlığın gözetilmesidir. Baro görevlendireceği avukatın tarafsız bir kimse olmasına dikkat etmelidir. Nitekim bu durumda Yönetmeliğin 13. maddesinin 4. fıkrasında da işaret edilmiştir: “ *Bu kanunda belirlenen hâkimin davaya bakamayacağı ile tarafsızlığını şüpheye düşürecek sebeplerden dolayı reddini gerektiren haller*¹²⁶, uzlaştırmacı görevlendirilmesi ile ilgili

¹²⁶ Hakim suçtan zarar görmüş veya sonradan kalksa bile şüpheli, sanık veya mağdur ile aralarında evlilik, vesayet veya kayımlık ilişkisi bulunmuşsa veya şüpheli sanık veya mağdurun kan veya kayın hısımlığından üstsoy veya altsoyundan biri ise veya evlilik sona ermiş olsa bile, şüpheli, sanık veya

olarak göz önünde bulundurulur. Uzlaştırmacı, bu hallerin varlığı halinde durumu bildirir; ancak tarafların rızası halinde görev yapabilir.”

b. Uzlaştırmacının Görevi

Uzlaştırmacı, savunma veya yargılama yapmamaktadır. Uzlaştırmacı araştırma yapmadığı gibi uyuşmazlığı çözen yargılama makamı gibi hareket eder durumda da değildir. Uzlaştırmacı kişi, taraflar arasındaki uyuşmazlığı barış ortamı sağlayarak gidermeye çalıřmaktadır¹²⁷. Uzlaştırıcıya görevine başlarken uyuşmazlığın niteliği ve kapsamı hakkında bilgi verilmelidir. Uyuşmazlık hakkında bilgi sahibi olmayan uzlaştırıcı görevini sağlıklı biçimde yerine getiremeyecektir.

Uzlaştırmacı, bir muhakeme hukuku kurumu olan uzlaşmanın yürütölüp sonuçlandırılması maksadıyla görevlendirilmektedir. Tarafların menfaatlerine ve uyuşmazlığa karşı tarafsız olmalıdır. Uzlaştırmacı görevlendirildiğinde öncelikle uyuşmazlığın hukuki, cezai boyutu, kapsamı hakkında bilgi vererek işe başlamalıdır. Uzlaştırmacı tarafları ve varsa vekillerini davet ederek uzlaşmanın usulü, zararın giderilme biçiminin ne olabileceği, uzlaştırmanın sonuçları konusunda tarafları bilgilendirecektir. Bilgilendirme sürecinde uzlaştırmacı faile, eyleminin niteliği ile ilgili bilgi verebilmeli ancak bu şüpheliyi uzlaşma yapmaya yönelik tehdit edici nitelikte davranmamalıdır. Bununla birlikte uzlaştırmacı tarafları uzlaştırırken şu noktalara dikkat etmelidir:

- Uzlaştırmacı ve uzlaştırıcı avukat, uyuşmazlıkta hâkim gibi hareket etmemelidir. Kararı taraflar verecektir.
- Uzlaştırmacı ve uzlaştırıcı avukatın maddi gerçeği araştırma ve bulma yükümlölüğü yoktur.

mağdur ile aralarında ikinci derece dahil kayın hısımlığı gibi haller var ise söz konusu dava ile ilgili hâkimlik görevini yapamayacaktır (CMK m.22).

¹²⁷ **Gökcan/Kaymaz**, s.176; **Yıldırım**, s.481; **Ersöy**, s.66.

— Uzlaştırmacı ve uzlaştırıcı avukat, avukat gibi de hareket etmemelidir. Uzlaştırıcı, “tarafsız üçüncü kişi” konumundadır.

— Uzlaştırmacı ve uzlaştırıcı avukat, tarafları sabırla dinlemeli ve onlara karar verebilmeleri için seçenekler oluşturabilmelidir.

— Uzlaştırma müzakereleri gizli olarak yürütüldüğünden uzlaştırmacı uzlaştırma sürecinde yapılan açıklamaları kendisine aktarılan veya diğer bir şekilde öğrendiği olguları gizli tutmakla yükümlüdür.

2. Uzlaştırmacının Göreve Başlaması ve Müzakereleri Yürütmesi

Müzakerelerin yönetimi uzlaştırmacıya aittir (Yön. m.4). Uzlaştırmacı yerine ve durumuna göre, taraflarla ayrı ayrı temasa geçmelidir. Tarafları görüşmelerde izlenecek yöntem ve görüşme ortamı hakkında bilgilendirmelidir. Müzakerelerde izlenecek yöntem konusunda Yönetmeliğin 18/3. maddesinde düzenleme mevcuttur: “... müzakereler, taraflarla birlikte veya ayrı ayrı Gerçekleştirilecek toplantılarla yürütülebilir”. Müzakereler görüntülü ve sesli iletişim tekniğinin kullanılması suretiyle de yapılabilmektedir (Yön. m.18/4). Ne yazık ki günümüzde, müzakerelerin görüntülü-sesli iletişim araçlarıyla yürütülebilmesi için fiziki imkânlar yeterli değildir. Görüşmelerin nerede yapılacağı konusunda sınırlama bulunmamaktadır. Görüşmenin tarafsız bir ortamda yürütülmesi gerekmektedir. Adliye binasında, uzlaştırmacının bürosunda, kamu kurum kuruluşlarını tahsis ettiği yerde, taraflara uygun olabilecek herhangi bir başka yerde görüşmeler yapılabilmektedir (Yön. m.29)¹²⁸.

Bilgilendirme sürecinden sonra, uzlaştırıcı tarafları dinleyerek görüşlerini açıklamalarını sağlar. Bu aşamadan sonra, tarafların iddialarını ve karşı taraftan beklentilerini tespit eder. Uzlaştırmacının görüşmeler süresince bir tarafın yararını gözetiyor gibi görünmemesi esastır. Anlaşmazlık uzlaşılan zararın giderilme biçimi veya tazminat miktarı olacağından uzlaştırıcı tarafları anlaşmaya ikna etmeye çalışmalıdır. Ancak soruştırma dosyasında mevcut bulunan veya tarafların ibraz edeceği belgelerle

¹²⁸ Çulha, s.53; Yıldırım, s.481.

yetinmeli her iki tarafı bu biçimde uzlaştırmalıdır. Uzlaştırmacı, tarafsızlığını koruyarak görüşmeleri sürdürmelidir. Tarafsızlığın getirisi olarak da, belirli bir çözüm yolunu empoze etmekten uzak durmalıdır. Uzlaşma ile verilecek kararın tamamen tarafların serbest iradelerinin ürünü olması şarttır¹²⁹.

Zararın tazmini bakımından ölçülülük ilkesinin gözetilmesi gerekir. Tazminatın miktarı ve şekli konusunda uzlaştırmacı hukuka uygun olmayan yön tespit eder ise-örneğin ahlaka aykırı bir edim önerilmişse bu edim ahlaka aykırı dolayısıyla hukuka aykırı olacaktır- teklifin hukuka uygun olmadığını belirterek yönlendirme yapmalıdır¹³⁰. Zararın miktarının tespiti konusunda bilirkişi incelemesi gerekli olabilecektir. Ancak uzlaştırmacı kişi veya avukatın, bilirkişi incelemesi yaptırması mümkün değildir. Çünkü bu durum, uzlaştırmacının tarafsızlığını etkiler nitelik arz etmektedir. O halde, uzlaştırmacı, bilirkişi incelemesine başvurulmasını gerekli görür ise savcıyı harekete geçirebilmelidir.

3. Müzakerelerin Uzlaşmayla Sonuçlanması

Müzakereler, uzlaştırmacının yönetiminde yürütülmüş ve tarafların birbirlerini anlayarak yol almaları sağlanmış ve taraflar hukuka uygun bir edim üzerinde anlaşmışlar ise görüşmeler uzlaşma ile sonuçlanmış demektir.

Uzlaşmanın olumlu sonuçlanması halinde, uzlaşmanın son aşamasına gelinmiş olacaktır. Uzlaşma aracısız olarak sağlanmış ise Cumhuriyet Savcısı veya hâkim bu durumu tutanakla tespit edecektir.

Uzlaşmanın, bir uzlaştırmacı aracılığı ile gerçekleşmesi halinde ise; uzlaştırma faaliyetini yürüten kişi veya avukat, anlaşma hükümlerini bir tutanağa bağlayarak tarafların imzalarını almalı ve kendisi de bu tutanağı imzalamalıdır. Uzlaşma metninin

¹²⁹ Gökcan/Kaymaz, s.183; Çolak, s.143.

¹³⁰ Gökcan/Kaymaz, s.183; Parlak Engin, “Türk Ceza Hukukunda Uzlaşma”, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Kocaeli 2006, s.90.

yazılmasında, edimin ifa zamanının, biçiminin ve miktarının ayrıntıları ile kayda geçirilmesi gerekmektedir. Uzlaşma konusu edim takside bağlanırsa taksit aralıkları ve miktarı açık şekilde yazılmalıdır. Uzlaştırmacı, tarafların anlaşmasından itibaren on gün içerisinde yapmış olduğu işlemleri içeren raporu Cumhuriyet savcısına sunar (CMK m. 253/7)¹³¹.

CMK'nın 253/8. maddesi uyarınca zarar uzlaşmaya uygun olarak giderildiğinde, Cumhuriyet Savcısı kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar verecektir. Bu nedenle Cumhuriyet savcısı tazminatın ödenmesi, vadelere bağlanmış olsa da zararın tamamen giderilmesini bekleyecektir. Uzlaşmada öngörülen sürede zarar karşılanmamış ise Cumhuriyet savcısı iddianameden hemen önce uzlaşma teklifinde bulunmuş olduğundan soruşturmaya aldığı yerden devam edecek, ya kamu davasını açacak ya davanın açılmamasına ertelenmesine karar verecek ya da takipsizlik kararı verecektir.

Ayrıca uzlaştırmacı görevlendirilmeden önce veya uzlaşma teklifinin reddedilmesinden sonra, şüpheli ile mağdur veya suçtan zarar görenin aralarında uzlaşmaları halinde taraflarca Yönetmeliğin ekinde yer alan (Ek-2) uzlaştırma raporu örneğine uygun bir uzlaşma belgesi düzenlenir. Cumhuriyet savcısı bu belgeyi Yönetmeliğin 21. maddesinde belirtilen kıstaslara göre inceler ve değerlendirir (Yön. m.22/1).

4. Müzakerelerde Uzlaşmanın Sağlanamaması

Uzlaşma görüşmelerinin, tarafların ortak iradeleri ile yürütülmesi ve sonuca bağlanması gerekmektedir. Bununla birlikte taraflar birbirlerinin teklifleri üzerinde anlaşmaya varamamış olabilirler. Bu durumda, uzlaştırmacı ne zaman kimlerle görüşmeler yaptığını ve neden anlaşmanın sağlanamadığını belirtir rapor düzenleyerek savcıya sunmalıdır. Uzlaştırmanın Cumhuriyet savcısı tarafından yapıldığı hallerde,

¹³¹ Centel/Zafer, s.459; Öztürk/Erdem, Ceza Muhakemesi, s.1126; Zafer, s.134; Gökcan/Kaymaz, s.184; Parlak, s.92; Albayrak, s.135; Özen, s.27 vd.

raporun ilgili kısımları doldurularak mühür ve imza altına alınır ve soruşturma dosyasında muhafaza edilir¹³².

D. Uzlaştırma Süresi

CMK'nın 253/12. maddesine göre, uzlaştırmacı olarak atanan kişinin uzlaşmayı sonuçlandırmak bakımından belirli bir süresi vardır. Uzlaştırmacı, soruşturma dosyasındaki belgelerin örneği kendisine verildikten sonra 30 gün içerisinde uzlaştırmayı sonuçlandırmalıdır. Bu süre yetmez ise, savcıdan talep edilmesi halinde savcı süreyi en çok 20 gün daha uzatabilmektedir. Yönetmeliğin 17/3. maddesinde, Cumhuriyet savcısı veya hâkim tarafından yapılacak uzlaştırmada da 30 ve 20 günlük sürenin geçerli bulunduğu ifade edilmiştir¹³³. Ancak bilirkişinin rapor düzenlemesi halinde sürelerde değişiklik olup olmayacağına dair Kanun ve Yönetmelikte açıklık bulunmamaktadır. Dolayısı ile böyle bir durumda, bilirkişinin rapor düzenlemesi için gerekli olan süre, CMK'da belirtilen maksimum 50 günlük süreye dahilmiş gibi düşünülmelidir. Söz konusu süre içerisinde bilirkişi tarafından rapor düzenlenmiş olmalıdır.

E. Uzlaştırmacının Rapor Sunması

Uzlaştırmacı görüşmelerin tamamlanması halinde uzlaşma sağlansın ya da sağlanmasın yaptığı çalışmaları rapora bağlayarak savcıya sunmalıdır. Uzlaştırmacı Yönetmeliğin 21/1. maddesi uyarınca, Yönetmelik ekindeki rapor örneğine uygun olarak ve tarafların sayısından bir fazla olacak şekilde düzenleyeceği raporu kendisine verilen belge örnekleri ile masrafları gösterir faturalarla birlikte Cumhuriyet savcısına sunmalıdır.

¹³² Yenisey, s.8; Öztürk/Erdem, Ceza Muhakemesi, s.1126; Çolak, s.144; Gökcan/Kaymaz, s.184.

¹³³ Gökcan/Kaymaz, s.187; Çolak, s.143; Yıldırım, s.482; Özen, s.26.

Uzlaşma sağlanmış ise, raporda kimlerle hangi tarihlerde görüşüldüğü, edimin cinsi, miktarı, ifa zamanı gibi konularda bilgiler yer almalıdır. Uzlaşma sağlanamamış ise, raporda hangi tarihlerde kimlerle görüşüldüğü ve uzlaşmanın niçin sağlanamadığı hususu yer almalıdır¹³⁴.

F. Zamanaşımı

CMK'nın 253/21. maddesine göre, şüpheli, mağdur veya suçtan zarar görenden birine uzlaşma teklifinde bulunulduğu tarihten itibaren uzlaştırma girişiminin sonuçsuz kaldığı ve en geç uzlaştırmacının rapor düzenleyerek Cumhuriyet savcısına verdiği tarihe kadar dava zamaşımı ile kovuşturma koşulu olan dava süresi işlemeyecektir. Dava zamaşımı, suçun işlendiği gün işlemeye başlayan kesilme ve durmaya rağmen mahkûmiyet hükmü kesinleşmeden tamamlanan ve tamamlama anından itibaren kamu davasının hiç açılmamasını veya açılmışsa ortadan kaldırılmasını gerektiren sürelerdir¹³⁵. Uzlaştırmanın aşamaları aynı maddede sürelerle sınırlandırılmıştır. Uzlaştırmacı belge örnekleri kendisine verildikten sonra 30 gün içerisinde uzlaştırma işlemlerini sonuçlandırmak zorundadır. Cumhuriyet savcısı bu süreyi en fazla yirmi gün daha uzatabilecektir. Uzlaştırma toplam 50 gün içerisinde sona erecektir. Bu sürede zamaşımı duracaktır¹³⁶.

Dava zamaşımının durmasının en önemli sonucu, soruşturma ve kovuşturmanın yapılmamasıdır¹³⁷. Uzlaştırma girişiminin sonuçsuz kaldığı veya en geç uzlaştırmacının rapor düzenleyerek savcılığa teslim ettiği tarihe kadar dava zamaşımı işlemeyecektir. Ancak uzlaştırma girişiminin sonuçsuz kaldığı veya uzlaştırmacının raporu telse ettiği andan itibaren zamaşımı işlemeye başlayacaktır.

¹³⁴ Zafer, s.134; Öztürk/Erdem, Ceza Muhakemesi, s.1126; Gökcan/Kaymaz, s.188; Albayrak, s.135.

¹³⁵ Öztürk/Erdem, Ceza Hukuku, s.437.

¹³⁶ Özbek M., Uzlaştırma, s.315; Gökcan/Kaymaz, s.158; Yıldırım, s.487.

¹³⁷ Öztürk/Erdem, Ceza Hukuku, s.443.

G. Soruşturma Aşamasında Uzlaşmanın Sonuçları

Cumhuriyet savcısı, uzlaşmanın ve uzlaşılan hususun hukuka uygunluğunu ve edimin def'aten yerine getirildiğini tespit eder ise, uzlaşmanın gerçekleşmesi nedeniyle kovuşturmayaya yer olmadığı kararı verir. Raporun savcıya sunulduğu anda edimin ifa edilmiş olması şart değildir. Savcılıkça henüz karar verilmeden önce edimin ifa edilmiş olması halinde de kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar verir (CMK m.253/19, Yön. m.23).

Edimin yerine getirilmesinin ileri tarihe bırakılması, taksidde bağlanması veya süreklilik arz etmesi halinde CMK 171. maddedeki şartlar aranmaksızın şüpheli hakkında kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilir. Erteleme sürecinde zamanaşımı işlemez. O halde, zamanaşımını durduran erteleme kararının kalktığı yerden itibaren zamanaşımı kaldığı yerden işlemeye devam edecektir. Kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararından sonra, uzlaşmanın gereklerinin yerine getirilmemesi halinde, 171. maddenin 4. fıkrasındaki şartlar aranmaksızın kamu davası açılacaktır. CMK'nın 171/4. maddesi şöyledir: *“(4) Erteleme süresi içinde kasıtlı bir suç işlenmediği takdirde, kovuşturmayaya yer olmadığına karar verilir. Erteleme süresi içinde kasıtlı bir suç işlenmesi halinde kamu davası açılır. Erteleme süresince zamanaşımı işlemez.”*. Dolayısı ile uzlaşmanın gerekleri yerine getirilmez ise, kasıtlı suç işleme şartı aranmaksızın kamu davası açılacaktır. Uzlaşmanın sağlanması halinde soruşturma konusu suç nedeniyle tazminat davası açılmaz; açılmış olan davadan feragat edilmiş sayılır (Yön. m.23, CMK m.253).

Uzlaştırmanın sonuçsuz kalması halinde ise, tekrar uzlaştırma yoluna gidilemeyecektir (CMK m.253/18). Uzlaşmanın sonuçsuz kalmasından maksat, uzlaşma teklifinin olumlu karşılanmasından sonra tarafların uzlaşmadan vazgeçmeleri veya görüşmelere katılmaktan imtina etmeleri veyahut görüşmeler sonunda uzlaşmanın sağlanamaması hallerini ifade etmektedir. Bu sebeplerle uzlaşma sonuçsuz kalır ise savcı bir kez daha uzlaştırma girişiminde bulunamayacaktır.

Uzlaştırmacıya Cumhuriyet savcısı tarafından çalışma ve masraflarıyla orantılı bir ücret takdir edilerek ödenir. Uzlaştırmacı ücreti ve diğer uzlaştırma giderleri, yargılama giderlerinden sayılır. Uzlaşmanın sağlanması halinde bu giderler Devlet Hazinesi tarafından karşılanır. Taraflardan biri, Türkçeye hakim değil ise tercüme masrafları uzlaştırma giderlerinden sayılacak mıdır? AİHS'nin 6. maddesinde düzenlenen adil yargılanma hakkı gereğince tercüman gereksinimi doğduğu hallerde, tercüman masrafının uzlaşma gideri olarak nitelenerek yargılama giderlerinden sayılması lazım gelmektedir.

II. KOVUŞTURMA EVRESİNDE UZLAŞMA

A. Uzlaştırma Usulü

1. Uzlaştırmanın Hâkim Tarafından Yapılması

Mahkeme, önödeme veya uzlaşmaya tabi olduğu soruşturma dosyasından açıkça anlaşılan iŐlerde önödeme veya uzlaşma usulü uygulanmaksızın düzenlenen iddianamenin Cumhuriyet BaŐsavcılıđına iadesine karar verir (CMK m.174/1-c). Kamu davasının açılması halinde uzlaştırma işlemleri mahkeme tarafından yapılır. CMK'nın 254. maddesi uyarınca kamu davası açıldıktan sonra yapılacak uzlaştırma işlemleri Kanununun 253. maddesinde belirtilen usule göre yürütülür. Uzlaşma teklifi, teklifin reddedilmesi, uzlaştırmacı atanması, uzlaştırmanın gizliliği, delil yasağı, tarafların aralarında uzlaşarak başvurmaları, ilgili diğer kurallar mahkeme tarafından yapılacak uzlaştırma için de geçerlidir. CMK'nın 253. maddesinde Cumhuriyet savcısının sahip olduğu yetkileri kovuşturma evresinde hâkim kullanacaktır¹³⁸.

¹³⁸ Yenisey, s.7-8; Zafer, s.135; Öztürk/Erdem, Ceza Muhakemesi, s.1127; Gökcan/Kaymaz, s.197; Soysal Tamer, "Türk Ceza Hukukunda Uzlaşma", Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaşma, Yayına Hazırlayan: Feridun Yenisey, İstanbul 2005, s.229.

Mahkeme tarafından uzlaştırma yapılması sınırlı bir çerçevede mümkündür. Gerçekten CMK'nın 254. maddesinin ilk fıkrasında, kamu davası açıldıktan sonra suçun uzlaşmaya tabi olduğunun anlaşılması halinde mahkemece uzlaştırma hükümlerinin uygulanacağı belirtilmektedir. Ayrıca suç uzlaşmaya tabi olmakla birlikte Cumhuriyet Savcısının uzlaşma hükümlerini uygulamadığı ve hâkimin de gözünden kaçması halinde iddianame kabul edilir ise, uzlaşmanın mahkemece uygulanması mümkün olacaktır¹³⁹.

Bazı durumlarda suçun yargılama esnasında nitelik değiştirmesi mümkündür. Örneğin, kasıtlı olarak işlendiği iddia olunan bir yaralama suçunun taksirle işlendiği kanaatine varılabilir. Bu durumda mahkeme, yargılama sırasında suçun nitelik değiştirerek uzlaşmaya konu olduğu kanısına varır ise uzlaştırma yoluna gidecektir¹⁴⁰.

Hâkim önünde uzlaştırma, görüşmeler sırasında olaya ilişkin olarak yapılan açıklamaları duyacağı için hâkimin tarafsızlığı ilkesi ile çelişecek niteliktedir¹⁴¹. Böyle bir durumda, aynı kıdem ve derecede başka bir hâkim tarafından uzlaştırmanın yapılması ile sorun giderilebilecektir. Bunun dışında, tarafların anlaşarak belge ile hâkime başvurmaları halinde, uzlaşmanın özgür iradeye dayandığı ve edimin hukuka uygun olduğu belirlendiğinde hâkim uzlaşılan husus doğrultusunda karar vermelidir.

Bir diğer önemli husus şudur: Fail, uzlaşmaya tâbi bir suçla uzlaşmaya tâbi olmayan bir suçu birlikte işlerse acaba iki ayrı yol işletilebilir mi? Ya da usul ekonomisi bakımından daha faydalı olan yol hangisi olacaktır? Uzlaştırmaya konu bir suçun varlığı halinde uzlaştırma yolunun tercih edilmesi gerekmektedir. Failin hem uzlaşmaya tâbi olan hem de uzlaşmaya tâbi olmayan suçu birlikte işlemesi halinde usul ekonomisi bakımından akla şunlar gelmektedir: İki suçun birlikte işlenmesi halinde aralarındaki bağlantı itibarıyla tek bir davada yargılamanın yapılması mümkün olabileceği gibi uzlaşmaya tâbi olan suç için uzlaşmaya başvurulması ve diğer suç için yargılamanın yapılması söz konusu olabilecektir. İlk bakışta usul ekonomisi bakımından, tek bir

¹³⁹ Özbek V., YTCK, s.1033; Gökcan/Kaymaz, s.193; Parlak, s.93.

¹⁴⁰ Gökcan/Kaymaz, s.194; Parlak, s.92.

¹⁴¹ Gökcan/Kaymaz, s.197.

yargılamanın yapılmasının daha uygun olacağı ve uzlaşma prosedürünün başlatılmaması gerektiği düşünülebilir. Yargılamanın ne kadar süre devam edeceği belirsizdir. Oysa uzlaşma prosedürü maksimum 50 günlük süre içerisinde son bulmaktadır. Bu bakımdan usul ekonomisi bakımından değerlendirme yaptığımızda böyle bir durumda iki ayrı yolun izlenmesi yerinde olacaktır. Nitekim gerek CMK'da gerekse Yönetmelikte, böyle bir durumda uzlaşma prosedürünün uygulanmayacağını bildirir bir hüküm bulunmamaktadır. Dolayısı ile şüphelinin lehine olan yol tercih edilerek, uzlaşmaya tâbi olan suç bakımından uzlaşma yoluna gidilmeli ve diğer suç bakımından yargılamaya geçilmelidir.

Uzlaştırma görüşmeleri ve sürecinin başarısız sonuçlanması halinde mahkeme uzlaşmanın sağlanamadığını tespit ederek duruşmanın devamına karar verecektir.

2. Tarafların Uzlaşarak Mahkemeye Başvurmaları

CMK'nın 253/16. maddesi uyarınca, soruşturma evresinde, uzlaşma teklifinin reddedilmesine rağmen, şüpheli ile mağdur veya suçtan zarar gören uzlaştıklarını gösteren belge ile en geç iddianamenin düzenlendiği tarihe kadar Cumhuriyet savcısına başvurarak uzlaştıklarını beyan edebilirler¹⁴². CMK'nın 254. maddesinde, mahkemenin uzlaştırma işlemlerini 253. maddede belirtilen esas ve usule göre yapacağı belirtilmiştir. Bu bakımdan 16. fıkrada yer alan düzenlemeyi mahkeme tarafından uzlaşmaya başvurulduğunda da uygulanacaktır.

Mahkemenin uzlaşma teklifinin taraflarca reddedilmesi halinde kovuşturmaya devam edilerek hüküm kurulabilecektir. Fakat bu durumda taraflar uzlaştıklarını belgelerse ve mahkemeye başvururlar ise hâkimin uzlaşmayı tespit edip uygun bulması durumunda uzlaşma doğrultusunda hüküm kurulması gerekecektir.

¹⁴² Yenisey, s.7; Gökcan/Kaymaz, s.197.

Tartışılabilir husus şudur; soruşturma evresinde en geç iddianamenin düzenlendiği tarihe kadar mümkün olan uzlaşma, kovuşturma evresinde ne zamana kadar mümkün olabilecektir? Bizce yargılamanın son bulma anına kadar tarafların uzlaştıklarını bildirmeleri mümkün olmalıdır. Gerçekten uzlaşmanın muhakemeyi kısaltan ve suçtan doğan zararın giderilmesini sağlayan işlevleri itibarıyla kovuşturma aşamasında taraflara son bir şans verilmesi yerinde olacaktır. Kararın temyiz edilmesinden sonra, Yargıtay kararın bozulmasına karar verir ise bu aşamadan sonra da uzlaşma uygulanabilecek midir? Yargıtay'ın bozmasından sonra, dosyanın yerel mahkemeye gelmesi durumunda, Kanunda uzlaşmaya gidilmesini engelleyici bir düzenleme olmadığından hareketle uzlaşmanın uygulanabileceğinin kabulü gerekir. Aksine bir yorum, uzlaşma kurumunun uygulanmasının engellenmesi ile iş yükünün artmasına neden olacağı gibi, usul ekonomisi ilkesiyle çatışacak ve uzlaşma kurumunun getiriliş amacına aykırılık teşkil edecektir.

B. İddianamenin İadesi Nedeni Olarak Uzlaştırma

CMK'nın 174/1-c maddesi uyarınca, önödemeye veya uzlaşmaya tâbi olduğu soruşturma dosyasından açıkça anlaşılabilir hallerde önödeme ve uzlaşma usulü uygulanmaksızın iddianame düzenlenmesi, iddianamenin iadesi nedenidir. Bu nedenle soruşturma aşamasında uzlaşma kurumu uygulanmaksızın kovuşturma aşamasına geçilemeyecektir. Dolayısıyla ile Cumhuriyet Savcısı iddianameyi uzlaşma kapsamındaki bir suça ilişkin olarak düzenlemesine karşın, uzlaşma girişiminde bulunmamışsa, iddianame iade edilecektir¹⁴³. İddianamenin iade edilmesinden sonra Cumhuriyet savcısı girişimde bulunacak, bu girişim sonuçsuz kalırsa kamu davası açabilecektir.

¹⁴³ Özbek V., YTCK, s.742; Gökcan/Kaymaz, s.193; Parlak, s.92; Ersoy, s.66; Özen, s.25.

C. Mahkemede Uzlaştırmaya Başvurulabilecek Haller

1. Suçun Uzlaşmaya Tabi Olduğunun Mahkemede Anlaşılması

a. Suçun Nitelik Değiştirmesi Nedeniyle Uzlaştırma Uygulanması

Savcı, soruşturulan suçun niteliğini tayin ve takdir ederek fiilin uzlaşmaya tabi suçlardan olmadığı kanaatiyle iddianameyi mahkemeye sunabilir. Fiilin nitelendirilmesi, iddianamenin iadesi sebebi sayılamayacağından mahkeme iddianameyi kabul ederek yargılamayı sürdürecektir¹⁴⁴ (CMK m.174/2).

Bazı durumlarda suçun yargılama esnasında nitelik değiştirmesi mümkündür. Örneğin, fiilin TCK'nın 106/1. maddesindeki tehdit suçunu oluşturduğu kabul edilerek açılmış bir kamu davasında fiilin, aynı fıkranın 2. cümlesindeki Şikâyete tâbi sair kötülük tehdidi niteliğinde bulunduğu kanaatine varılabilir. Bu durumda mahkeme, uzlaştırma yoluna gidecektir.

b. Suçun Uzlaşmaya Tâbi Olduğunun İlk Kez Kovuşturma Evresinde Anlaşılması

Savcı, fiilin uzlaşmaya tabi bir suç olduğunu gözden kaçırmak üzere uzlaşma hükümlerini tatbik etmeksizin iddianameyi hazırlayıp mahkemeye sunmuş ve hâkimin iddianameyi, eksikliği fark etmeksizin kabul etmiş olması halinde suçun uzlaşmaya tâbi olduğu anlaşıldığı takdirde, uzlaşma hükümlerinin mahkeme tarafından uygulanması gerekmektedir¹⁴⁵.

¹⁴⁴ Gökcan/Kaymaz, s.194; Parlak, s.92.

¹⁴⁵ Özbek V., YTCK, s.1033; Gökcan/Kaymaz, s.193; Parlak, s.93.

2. Soruşturma Evresinde Taraflara Ulaşılamadığı İçin Uzlaştırma Teklifinin Yapılamamış Olması

CMK'nın 253/6. maddesi uyarınca; *“Resmi mercilere beyan edilmiş olup da soruşturma dosyasında yer alan adreste bulunmama veya yurt dışında olma ya da başka bir nedenle mağdura, suçtan zarar görene, şüpheliye veya bunların kanuni temsilcisine ulaşılabilmesi halinde, uzlaştırma yoluna gidilmeksizin soruşturma sonuçlandırılır.”* Buna göre, belirtilen adreste bulunamama ya da başka bir nedenle ulaşılabilmesi halinde taraflardan birine uzlaşma teklif edilemez ise, Cumhuriyet savcısı uzlaşma hükümlerini uygulamadan soruşturmayı bitirir ve iddianameyi mahkemeye sunar. Bundan sonra uzlaşma ile ilgili hükümler, bu kişilere ulaşılması halinde mahkeme tarafından tatbik edilecektir¹⁴⁶. Mahkemenin bu kişilere ulaşabilmesi de ihtimal dâhilindedir. Sanığa ulaşılabilmesi halinde, Kanun gereği zaten yargılama yapılamayacaktır. Mağdura ulaşılabilmez ise, kovuşturmaya devam edilecek, mahkeme uzlaşma hükümlerini uygulamadan hüküm verecektir.

3. Dava Açıldıktan Sonra Kanun Değişikliği Nedeniyle Suçun Uzlaşma Kapsamına Girmesi

İddianamenin kabul edilmesinden sonra suçun, kanun değişikliği sonucunda uzlaşmaya tabi kılınması durumunda uzlaşma hükümlerinin uygulanması gerekmektedir. Bu bakımdan suçun, kanun değişikliği ile uzlaşma kapsamına giren bir suç haline gelmesi durumunda uzlaşma hükümleri mahkeme tarafından tatbik edilmez ise bu durum temyiz incelemesi esnasında bozma nedeni olabilecektir¹⁴⁷.

¹⁴⁶ Gökcan/Kaymaz, s.195.

¹⁴⁷ Gökcan/Kaymaz, s.195.

4. Kovuşturma Aşamasında Uzlaşmanın Sonuçları

a. Uzlaşmanın Gerçekleşmesi

Bu evrede yapılan uzlaşma müzakereleri sonucunda iki olasılık ortaya çıkacaktır: Uzlaşma gerçekleşir ise mahkeme tarafından davanın düşmesine ya da şartları olduğu takdirde hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilecektir¹⁴⁸.

Suçun nitelik değiştirmesi veya yukarıda sözü edilen diğer nedenlerle uzlaşma mahkemece sağlanmış ve edim defaten yerine getirilmiş ise, mahkemenin CMK'nın 254/2. madde uyarınca davanın düşmesine karar vermesi gerekecektir. Ancak uzlaşmanın sağlanmasına karşın, edimin ifasının srekliлик arz etmesi veya takside bağlanması, ileri bir tarihe atılması halinde hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilecektir. Sanık hakkında, CMK'nın 231 inci maddesindeki şartlar aranmaksızın hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilir. Örneğin tazminatın birer aylık 24 eşit taksit halinde ödenmesine karar verilmişe, taksitlerden birinin süresinde ödenmemesi halinde hükmün açıklanmasına karar verileceğine dair hüküm kurulacaktır. Mahkeme, tüm unsurlarıyla bir mahkûmiyet kararı kurmakta, sadece hükmün açıklanmasını geri bırakmaktadır. Bu karar üzerine, edim ifa edilmez ise, mahkûmiyet hükmü açıklanacaktır. Edim ifa edildiği takdirde geri bırakılan hüküm ortadan kaldırılarak davanın düşmesine karar verilecektir (CMK 254/2)¹⁴⁹.

b. Uzlaşmanın Gerçekleşmemesi

Uzlaşma sürecinin başarısız sonuçlanması halinde, uzlaştırma işlemleri mahkeme, uzlaşmanın başarısız sonuçlandığını tespit ederek, duruşmanın devamına

¹⁴⁸ Centel/Zafer, s.459; zbek V., YTCK, s.1033; zbek M., Uzlaştırma, s.317; Gökcan/Kaymaz, s.198 vd; Hafızoğulları, s.36-37.

¹⁴⁹ Gökcan/Kaymaz, s.198-199; Albayrak, s.135; zen, 29.

karar verecektir. Dolayısı ile, uzlaşma müzakereleri sonunda şartlar gerçekleşmez ise yargılamaya devam edilecek ve hükümlerle yargılamaya son verilecektir¹⁵⁰.

II. KANUN YOLU MUHALEMESİNDE UZLAŞMA

Uzlaşmanın gerçekleşmesi halinde mahkemece verilecek düşme kararları aleyhine istinaf yolu açıktır. Bölge Adliye Mahkemelerinin göreve başlama tarihine kadar 1402 sayılı CMUK'un temyize ilişkin 305 ila 326. maddeleri yürürlüğünü sürdürecektir¹⁵¹.

Bu bakımdan Bölge Adliye Mahkemeleri göreve başlayana kadar, yerel mahkemenin uzlaşma nedeniyle verdiği düşme kararına karşı yalnızca temyiz yolu açık bulunmaktadır. Düşme kararının temyizi ile ilgili olarak akla şu soru gelebilir: Taraflar aralarında anlaşarak uzlaşmışlar ise kararı temyiz etmekte herhangi bir hukuki yararları var mıdır? Taraflar, aralarında uzlaşmışlar ise, görünüşte temyiz yoluna gitmekte hukuki yararları bulunmamaktadır. Buna karşın, Kanun'da, tarafların uzlaşmalarından sonra temyiz yoluna gitmelerini engeller hüküm bulunmamaktadır. Taraflar, uzlaştıktan sonra, herhangi bir nedenle haksızlığa uğradıklarına kanaat getirerek kararı temyiz edebileceklerdir. Bu gibi durumlarda, kararı temyiz etmekte hukuki yararlarının varlığı kabul edilmelidir. Ancak unutulmamalıdır ki Cumhuriyet savcısı, tarafların iradelerinin özgür olmadığını, uzlaşmanın bu iradeye dayanılarak verildiğini veya edimin hukuka aykırı olduğu iddiası ile temyiz yoluna başvurabilecektir. Ancak Yargıtay'ımızın bu yönde ilginç bazı kararları bulunmaktadır. Buna göre Yargıtay, uzlaştırma kurumunun sanık yararına usul hükümleri olduğu görüşüyle bu kurallara aykırılığın Cumhuriyet Savcısına temyiz yetkisi vermediği görüşündedir¹⁵². Kural olarak, Yargıtayın kararlarına katılmakla birlikte, savcı, işin niteliğini değişik görerek mahkemenin görevli olmadığı kanaatine varır ise temyiz yetkisine yine sahip olacaktır.

¹⁵⁰ Centel/Zafer, s.459; Zafer, s. 135; Özbek V., YTCK, s.1033; Özbek M., Uzlaştırma, s.317; Gökcan/Kaymaz, s.198 vd; Hafizoğulları, s.37.

¹⁵¹ 5320 Sayılı CMK Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun madde 8/1.

¹⁵² Y. 6. CD 2006/18842E. 2007/6393K., 23/05/2007 (Gökcan/Kaymaz, s.201, dn.25)

Bölge Adliye Mahkemelerinin göreve başlaması halinde kanun yolu bakımından farklı bir uygulama yürürlüğe girmiş olacaktır. Böylece doğrudan temyiz yolu kapanacak, kararlar için öncelikle istinaf yoluna başvurulacaktır. CMK'nın 272/1. maddesi uyarınca, ilk derece mahkemelerinden verilen hükümlere karşı istinaf yoluna başvurulabileceği için, uzlaşmaya dayalı düşme kararlarına karşı istinaf yoluna gidilmesi mümkün olacaktır¹⁵³. Bölge Adliye Mahkemesi yaptığı inceleme neticesinde, kararın yerinde olduğu kanısına varır ise, istinaf başvurusunun esastan reddine karar verecektir (CMK m.280/a). Ancak Bölge Adliye Mahkemesi, başvurunun kabulüne karar verir ise, ilk derece mahkemesi kararını kaldırarak davanın yeniden görülmesine karar verecektir (CMK m.280/c)¹⁵⁴.

Bölge Adliye Mahkemesi duruşma sonunda fiilin uzlaşmaya tabi olduğunu tespit eder ise, CMK'nın 253 ve 254. maddeleri gereğince uzlaşma girişiminde bulunmak durumundadır. Mahkemenin uzlaşma girişimi olumlu sonuçlanır ise, uzlaşma nedeniyle davanın düşürülmesine veya kesin hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilecektir. Buna karşın uzlaşma girişimi olumsuz sonuçlanır ise, ilgili ceza dairesi tarafından, fiilin niteliğine uygun olarak sanığın cezasını tayin edilerek hükümlülük kararı verilecektir¹⁵⁵.

Bölge Adliye Mahkemeleri tarafından uzlaşma hükümleri uygulanarak verilen düşme kararlarına karşı istisnalar¹⁵⁶ saklı kalmak üzere, temyiz yolu açıktır.

¹⁵³ Genel kural bu olmakla beraber, CMK'nın 272/3. maddesi uyarınca bazı hallerde yerel mahkemece verilen hükümler kesin olup istinaf yoluna gidilemez. İstinaf yolunun kapalı olduğu hükümler:
a- Sonuç olarak belirlenen ikibin lira dahil adli para cezasına mahkumiyet hükümleri,
b- Üst sınırı beşyüz günü geçmeyen adli para cezasını gerektiren suçlardan beraat hükümleri,
c- Kanunlarda kesin olduğu belirtilmiş hükümler.

¹⁵⁴ **Gökcan/Kaymaz**, s.203; **Özbek M.**, Uzlaştırma, s.320.

¹⁵⁵ **Gökcan/Kaymaz**, s.203.

¹⁵⁶ İstisnalar, CMK'nın 286/2. maddesinde belirtilmiştir. Buna göre: "Ancak;

Uzlaşma teklifinin taraflarca soruşturma yahut kovuşturma aşamasında reddedilmesi üzerine hüküm kurulmuş ise istinaf evresinde uzlaştırma hükümlerinin istisnalar dışında uygulanıp uygulanamayacağı konusunda, CMK'nın 254/1. maddesinden yola çıkarak uzlaştırma yetkisi hâkim ya da savcı tarafından kullanılmış ise, bizce de yerinde olarak artık kanun yolu incelemesi yapan üst mahkemelerde tekrar kullanılma olanağının olmadığı kanaati bulunmaktadır¹⁵⁷.

a) İlk derece mahkemelerinden verilen beş yıl veya daha az hapis cezaları ile miktarı ne olursa olsun adli para cezalarına karşı istinaf başvurusunun esastan reddine dair bölge adliye mahkemesi kararları,

b) İlk derece mahkemelerinden verilen beş yıl veya daha az hapis cezalarını artırmayan bölge adliye mahkemesi kararları,

c) Sulh ceza mahkemesinin görevine giren suçlarla ilgili olarak ilk derece mahkemelerinden verilen hükümlere ilişkin her türlü bölge adliye mahkemesi kararları,

d) Adli para cezasını gerektiren suçlarda ilk derece mahkemelerinden verilen hükümlere ilişkin suç niteliğini değiştirmeyen bölge adliye mahkemesi kararları,

e) Sadece eşya veya kazanç müsaderesine veya bunlara yer olmadığına ilişkin ilk derece mahkemesi kararlarını değiştirmeyen bölge adliye mahkemesi kararları,

f) On yıl veya daha az hapis cezasını veya adli para cezasını gerektiren suçlardan, ilk derece mahkemesince verilen beraat kararları ile ilgili olarak bölge adliye mahkemesince verilen beraat kararları ile istinaf başvurusunun esastan reddine dair kararları,

g) Davanın düşmesine, ceza verilmesine yer olmadığına, güvenlik tedbirine ilişkin ilk derece mahkemesi kararları ile ilgili olarak bölge adliye mahkemesince verilen davanın düşmesine, ceza verilmesine yer olmadığına, güvenlik tedbirine veya istinaf başvurusunun reddine dair kararlar,

h) Yukarıdaki bentlerde yer alan sınırlar içinde kalmak koşuluyla aynı hükümde, cezalardan ve kararlardan birden fazlasını içeren bölge adliye mahkemesi kararları,

Temyiz edilemez.”

¹⁵⁷ Zafer, s.138; Gökcan/Kaymaz, s.204.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

UZLAŞMANIN SONUÇLARI

I. CEZA İLİŞKİSİNİN SONA ERMESİ

Uzlaşma ile fail ve mağdur zararın giderilmesi konusunda anlaşmış olmaktadır. Uzlaşılan karar gereği, zarar kararlaştırılan tazminatın ödenmesi ya da edimin yerine getirilmesi suretiyle giderildiğinde ceza davası açılmamakta ya da açılan dava düşürülmektedir. Böylelikle fail ile devlet arasındaki ceza ilişkisi sona ermekte ve cezalandırılmaktan kurtulmaktadır. Soruşturma aşamasında, Cumhuriyet savcısı, uzlaşmanın ve uzlaşılan hususun hukuka uygunluğunu ve edimin def'aten yerine getirildiğini tespit eder ise, uzlaşmanın gerçekleşmesi nedeniyle kovuşturmayaya yer olmadığı kararı verir. Kovuşturma aşamasında ise, uzlaşma gerçekleşir ise mahkeme tarafından davanın düşmesine ya da şartları olduğu takdirde hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilecektir ya da uzlaşma gerçekleşmez ve hükümde açıklık bulunmaz ise yargılama devam edecektir¹⁵⁸. Uzlaşmanın sağlanmasına karşın, edimin ifasının süreklilik arz etmesi veya taksidde bağlanması, ileri bir tarihe atılması halinde hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilecektir.

Uzlaşma, uyuşmazlığı hukuki ve cezai tüm sonuçlarıyla ortadan kaldırmaktadır. Zarar anlaşılan şekilde giderildiğinden işlenen suç nedeniyle tazminat davası açılmayacaktır (Yön. m.23/7). Uzlaşma nedeniyle davanın düşürülmesi halinde, CMK'nın 253/19. maddesi uyarınca uzlaşma kurumunun yasal sonucu olarak mağdur hukuk mahkemesinde dava açamaz ve daha önceden açtığı bir dava var ise uzlaşma nedeniyle davacının feragat ettiği varsayılır. Nitekim Kanuna aykırı olarak hakkında koruma tedbirleri uygulananların, CMK'nın 144/1-c maddesi gereğince uzlaşmaları halinde tazminat isteyemeyecekleri açık şekilde ifade edilmiştir. Ancak, tazminat davası açılmayacağı mutlak bir sonuç mudur? Zarar, sonradan ortaya çıkmış ise tazminat

¹⁵⁸ Özbek V., YTCK, s.1033; Gökcan/Kaymaz, s.198 vd.

davasının açılabilmesi gerekmektedir. Taraflar uzlaştıklarında görünüşte ortada tazminat davası açmaları için hukuki yararları bulunmamaktadır. Ancak, uzlaşma anında öngörülemeyen birtakım zararların ileri tarihte ortaya çıkması durumunda mağdurun, tazminat davası açması mümkün olmalıdır

II. TAZMİNAT TALEP EDİLEMESİ

CMK'nın 253/19. maddesinde uzlaşma sağlanması halinde, soruşturma konusu suç nedeniyle tazminat davası açılmayacağı veya açılmış olan davadan feragat edilmiş sayılacağı belirtilmiştir. Ayrıca şüphelinin edimini yerine getirmemesi halinde uzlaşma raporu veya belgesi İcra İflas Kanunu'nun 38. maddesinde yazılı ilam niteliğini haiz belgelerden sayılacaktır. Uzlaşmanın sağlandığı an, belgenin imzalandığı an olmakla birlikte uzlaşma raporu veya belgesinin ilam niteliğini haiz bir belge sayılabilmesi için savcının onaylaması şarttır. Böylelikle, edim ifa edilmez ise alacaklı, ilamlı icra yoluyla takip yapabilecektir¹⁵⁹.

III. DİĞER SONUÇLARI

Uzlaşma ile şüpheli veya sanık ile Devlet arasındaki ceza ilişkisi sona erdiğinden şüpheli ya da sanığın yargılanmasından vazgeçilmekte, söz konusu fiili gerçekten işleyip işlemediği tartışma konusu olmaktan çıkarılmış olmaktadır. Dolayısı ile şüpheli veya sanığın üzerine atılı suçta kullanılan, suçun işlenmesi için tahsis edilen veya suç dolayısıyla ele geçen eşya hakkında TCK'nın 54/1. maddesinde ifade edilen eşya müsaderesine gidilmesi olanağı bulunmamaktadır. Çünkü uzlaşma ile müsaderenin zorunlu koşulu olan mahkûmiyet şartının gerçekleşmiş olması olanağı ortadan kalkmış bulunmaktadır. Yeni TCK'nın yürürlüğe girmesinden itibaren, mahkûmiyet şartının olup

¹⁵⁹ Gökcan/Kaymaz, s.207.

olmadığı öğretilerde tartışmalıdır¹⁶⁰. Aynı durum kazanç müsadere (TCK m.55) için de geçerlidir. Uzlaşmaya benzer kurumlardan olan önödeme, TCK'nın 75. maddesinde müsadere ile ilgili özel hüküm getirilmiştir: *“Bu madde gereğince kamu davasının açılmaması veya ortadan kaldırılması, kişisel hakkın istenmesine, malın geri alınmasına ve müsadereye ilişkin hükümleri etkilemez.”* Uzlaşmada da böyle özel bir düzenleme yapılması yerinde olacaktır. Uzlaşma ile yargılama yapılmaksızın ya da yargılama yapılmakta ise dava düşürülerek veyahut hükmün açıklanmasının ertelenmesine karar verilerek uyuşmazlık sona erdirildiğinden uzlaşmaya konu suçu oluşturan fiil tekerrüre esas olmayacaktır. Nitekim TCK'nın 58. maddesinden de tekerrür uygulaması için bir mahkûmiyet hükmünün bulunması gerektiği anlaşılmaktadır.

Tarafların uzlaşması halinde, uzlaşmaya konu suç nedeniyle, yeniden dava açılmayacaktır. Bunun yanında, asıl fail bakımından uzlaşma yoluna gidilmiş ise, tüzel kişiler bakımından da güvenlik tedbirlerinin uygulanabilmesi gerekmektedir. Nitekim TCK'nın 60. maddesi uyarınca, bir kamu kurumun verdiği izne dayalı olarak, faaliyette bulunan özel hukuk tüzel kişisinin organ ya da temsilcisinin katılımıyla, iznin verdiği yetkinin kötüye kullanılması yoluyla tüzel kişi yararına işlenen kasıtlı suçlardan mahkûmiyet halinde güvenlik tedbirlerine hükmolunabilecektir.

¹⁶⁰ TCK bakımından müsadere için, failin asıl suçtan mahkûm olmuş bulunması gerekmektedir (Öztürk/Erden, Ceza Hukuku, s.394), Karşı Görüş: Özgenç İzzet, Türk Ceza Kanunu Gazi Şerhi, Ankara 2005, s.697; Toroslu, s.290.

SONUÇ

Anglo Amerikan Hukuku'nda doğan ve Anglo Amerikan Hukuku'nun etkisiyle Kıta Avrupası Hukuku'na da giren uzlaşma, hem suçtan doğan mağduriyetin giderilmesi hem toplum barışının sağlanması hem de yargı yükünün azaltılması amacıyla getirilen bir kurumdur. Başta ABD olmak üzere Anglo-Sakson hukuk anlayışının geliştirdiği ve Avrupa'da gitgide daha çok yayılmakta olan alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinin ayrı bir kanunla düzenlenerek kurumsallaştırılmasının sağlanması, etkinliğin ve işlerliğin kazanılması ve devamının sağlanması bakımından önemli bir işlev görebilecektir. Türk Ceza Hukukunda yeni bir müessese olan uzlaşma, bir yandan alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinde meydana gelen gelişmeler diğer yandan ceza hukuku sistemlerindeki felsefe değişiminin bir sonucudur.

Türk Ceza Hukukunda kabul edilen uzlaşma kurumu bir yandan alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri bir yandan da ceza hukuku alanında ön plana çıkan onarıcı adalet anlayışına paralel şekilde kabul edilmiştir. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun yürürlüğe girdiği 1 Haziran 2005 tarihinden bu yana uzlaşma müessesesinin getiriliş amacına uygun bir sonuca ulaşılamamıştır. Uzlaşmadan sağlanmak istenen faydaya ulaşılamamasında, müessesenin yeni ceza yasalarıyla beraber yürürlüğe girmesi, ceza yasalarının getirmiş olduğu başka yeni düzenlemelerin öncelik kazanmış olmasının payı bulunmaktadır. Bunun yanında yargılama hukuku bakımından öneme haiz bu kurumun ülkemizde ilk defa uygulama alanı bulması ve yeterli alt yapıya sahip olmaması uygulanabilirliğini oldukça güçleştirmiştir. Uzlaşmanın uygulanmamasının temelinde yatan bir neden de, toplumda uzlaşma kültürünün yeterince yerleşmemiş olmasıdır. Uzlaşma kurumuna, ülkemizde halen soğuk bakılmaktadır. Bunun nedenlerinden biri uzlaşmanın yargı dışı bir çözüm olarak kabul görüyor olmasıdır. Oysa ki uzlaşma, yargı makamları aracılığı ile sağlandığından, tam anlamıyla yargı dışı bir çözüm yöntemi değildir. Bu durumun bilinilirliğinin sağlanması amacı ile topluma yönelik konferans, panel, sempozyum çalışmaları yürütülmelidir. Ülkemizde mağdur, genel olarak failin cezalandırılması

yöntemi ile tatmin edilmektedir. Bu durum, uzlaşmanın uygulanabilirliğinin önündeki psikolojik engeldir. Bu nedenlerden ötürü, uzlaşma kurumunun uygulanmasına soğuk bakılmasının sosyolojik boyutu gözden uzak tutulmamalıdır.

Uzlaşma, yargının yükünü bir nebze olsun azaltabilmek amacıyla düzenlenmiş bir kurumdur. Ancak uygulamada uygulayıcıların ve hak sahiplerinin yeterli bilgiye sahip olmamaları nedeni ile aksaklıklar yaşanmakta ve uzlaşma kurumu gerektiği gibi uygulanamamaktadır. Alternatif uyuşmazlık çözümleri ile ilgili yasal düzenleme yapmak kadar bu çözüm yöntemlerinin uygulanabilirliğini sağlamak da oldukça önemlidir. Bu bakımdan Adalet Bakanlığı, Türkiye Barolar Birliği ve Barolar ile birlikte interaktif eğitimler yapılarak kurumun uygulanabilirliğini sağlayabilecektir. Uzlaşmanın sağlanamaması halinde, yargılamaya devam edileceğinden yargı makamlarının iş yükü beklenilenin aksine artmış olacaktır. Bu durum uzlaşmanın handikapıdır. Bu durumun önüne geçilebilmesi için Kanun'da alternatifler sunulmalıdır. Uzlaşmanın olumsuz sonuçlanması halinde yargının iş yükünün artmaması için ara modellerin geliştirilmesi yararlı olacaktır. Örneğin, CMK ile yürürlükten kalkan CMUK'taki şahsi dava, uzlaşmanın olumsuz sonuçlanması hali için geri getirilerek doğrudan kamu davası açma zorunluluğu kaldırılmalıdır. Böylelikle, savcılarının iş yükünün azaltılarak adaletin hızlı işlemesi sağlanabilecektir.

Anglo-Sakson kökenli bu müessesenin ülkemizde yeterince işlevsel hale getirilmesi, uygulamada karşılaşılabilecek boşlukların zamanla doldurulması ile mümkün olacaktır. Çalışmamız her ne kadar teoriye yönelik bir çalışma olsa da uygulamada ortaya çıkması muhtemel birçok sorun ile karşılaştık. Ülkemizde bu konuda daha önce yapılmış çalışmaların azlığı uygulayıcılar için ayrı bir sorun teşkil etmektedir.

Kanunumuzdaki düzenlemeler ile uzlaşma kurumu bir alt yapıya oturtulmuştur ancak Kanundaki boşluklar varlığını sürdürmekte olup uygulamada sıkça uzlaşmaya başvurulmadığından bu konuda Yargıtay İçtihatları da netleşmiş değildir. Ancak bunların yanında uzlaşma kurumu ceza muhakemesi hukukunda birçok yenilik ve

kolaylık getirmektedir: Uzlaşma uygulanır ise, mahkemelerin is yükü oldukça hafifleyecek, taraflar ispat yükümlülüğü altına girmeyecek, son yıllarda ortaya çıkan ispatı güç ekonomik ve teknolojik suçların ispat zorunluluğu ortadan kalkacak, mağdurun tatmin edilmesi ve failin pişmanlık göstermesi ile adalet sağlanarak toplumsal barış tesis edilecektir.

BİBLİYOGRAFYA

- **Albayrak Mustafa**, “Son Yasal Düzenlemeler Işığında Uzlaşma Kurumu Üzerine Düşünceler”, Terazi Aylık Hukuk Dergisi, Yıl 2, S.10, Haziran 2007
- **Arslan Çetin/Azizoğlu Bahattin**, Yeni Türk Ceza Kanunu Şerhi, Ankara Kasım 2004
- **Artuk Mehmet Emin/ Ahmet Gökçen/ Yenidünya Caner**, Ceza Hukuku Özel Hükümler, 7. Bası, Ankara 2006
- **Aybay Rona**, “AİHM’in İş Yükünün Azaltılması İçin Bir Öneri: Zorunlu Uzlaştırma”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S.67, 2006
- **Centel Nur/Zafer Hamide**, Ceza Muhakemesi Hukuku, 6. Bası, İstanbul Kasım 2008
- **Centel Nur/Zafer Hamide/Çakmut Özlem**, Türk Ceza Hukukuna Giriş, İstanbul 2005
- **Çolak Haluk**, “Yeni Türk Ceza Kanunu ve Ceza Muhakemesi Kanunu’nda Cezai Uyuşmazlıkların Alternatif Çözüm Yolu Olarak; Uzlaşma (Mediation)”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S. 62, Mart/Nisan 2006
- **Çolak Haluk/Taşkın Mustafa**, Açıklamalı- Karşılaştırılmalı- Uygulamalı Ceza Muhakemesi Kanunu, Ankara 2005

- **Çulha Rıfat**, “Uzlaşma”, Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaşma, Yayına Hazırlayan: Feridun Yenisey, İstanbul 2005
- **Demirbaş Timur**, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 2. Bası, Ankara 2005
- **Doğru Osman**, İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi İçtihatları, C.1, İstanbul 2002
- **Donay Süheyl**, Açıklamalı Ceza Muhakemesi Kanunu, İstanbul 2005
- **Dönmezer Sulhi/Erman Sahir**, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, Cilt III, İstanbul 1983
- **Dural Mustafa/Öğüz Tufan**, Türk Özel Hukuku Cilt II, Kişiler Hukuku, İstanbul 2006
- **Eren Fikret**, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 7. baskı, İstanbul 2001.
- **Ersoy Uğur**, “Ceza Hukukunda Uzlaşma”, Hukuk Gündemi, S.2, Ağustos 2005
- **Gökcan Hasan Tahsin/Kaymaz Seydi**, Uzlaşma ve Önödeme, Ankara 2007
- **Gözübüyük Şeref/Gölcüklü Feyyaz.**, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması, Ankara 2003
- **Hafızoğulları Zeki**, “5237 sayılı Türk Ceza Kanununda Davanın ve Cezanın Düşürülmesi”, Ankara Barosu Dergisi, 2006/3
- **Hakeri Hakan**, Yeni Türk Ceza Hukukunun Temel Kavramları, Ankara 2005

- **Hekimoğlu Fahrettin**, Fransa’da Hukuki Danışmanlık ve Arabuluculuk Uygulaması”, Ankara Barosu Dergisi, 2002/2
- **Ildır Gülgün**, Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, Ankara 2003
- **İçel Kayıhan/Sokullu Akıncı Füsun/Özgenç İzzet/Sözüer Adem/Mahmutoğlu Fatih/ Ünver Yener**; İçel Suç Teorisi, 3. Bası, İstanbul 2004
- **İnceoğlu Sibel**, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı, İstanbul 2002
- İstanbul Barosu Bülteni, “Kolcuoğlu: Uzlaşma Kurumunun Altyapısı Tam Oluşmadı”, Yıl:3 S:25, Aralık 2005
- **Koç Cihan**, Gerekçeli Karşılaştırma Tablolu 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu & Gerekçeli 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, Ankara 2005
- **Kunter Nurullah/Yenisey Feridun**, Muhakeme Hukuku Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, 13. Bası, İst.2005
- **Kunter Nurullah/Yenisey Feridun/Nuhoğlu Ayşe**, Ceza Muhakemesi Hukuku, 15. bası, İstanbul 2006
- **Legal Hukuk Dergisi**, Temmuz 2007
- **Legal Hukuk Dergisi**, Ağustos 2007

- **Oğuzman Kemal/Öz Turgut**, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, İstanbul 2000.
- **Önder Ayhan**, Ceza Hukuku Genel Hükümler, C.II, İstanbul 1989
- **Özbay İbrahim**, “Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri”, Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi, C.X, S.3-4, Erzincan 2006
- **Özbek Mustafa**, “Dünya Çapındaki Adalete Ulaşım Hareketinin Ortaya Çıkardığı Gelişmeler ve Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, (Kısaltma:Alternatif Uyuşmazlık Çözümü) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2002, S.2
- **Özbek Mustafa**, Ceza Muhakemesi Kanununda Uzlaştırma (Kısaltma: Uzlaştırma) Ankara Üniversitesi HFD, C.54, S.3, Ankara 2005
- **Özbek Mustafa**, “Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulunun Ceza Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Konulu Tavsiye Kararı”, (Kısaltma: Tavsiye Kararı) DEÜHFD, 2005
- **Özbek Veli Özer**, CMK İzmir Şerhi, Yeni CMK'nın Anlamı, İzmir 2005, (Kısaltma: CMK)
- **Özbek Veli Özer**, Yeni Türk Ceza Kanununun Anlamı-İzmir Şerhi, Ankara 2005, (Kısaltma: YTCK)
- **Özbek Veli Özer**, Ceza Hukukunda Suçtan Doğan Mağduriyetin Giderilmesi, Seçkin Yayınevi, Ankara (Kısaltma: Suçtan Doğan Mağduriyet).

- **Özen Atilla**, “Yeni Düzenlemeler Işığında Uzlaşma”, İstanbul Barosu Dergisi, C:81, S.1, 2007.
- **Özgenç İzzet**, Türk Ceza Kanunu Gazi Şerhi, Ankara 2005.
- **Özgenç İzzet**, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara 2006.
- **Öztürk Bahri/Erdem Mustafa Ruhan**, Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku, 10. bası, Ankara 2008 (Ceza Hukuku).
- **Öztürk Bahri/Erdem Mustafa Ruhan**, Uygulamalı Yeni Ceza Muhakemesi Hukuku, 12.baskı, Ankara 2008 (Ceza Muhakemesi).
- **Öztürk Yavuz**, “Uygulayıcı Gözüyle Uzlaşma”, Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaşma, Yayına Hazırlayan: Feridun Yenisey, İstanbul 2005.
- **Parlak Engin**, “Türk Ceza Hukukunda Uzlaşma”, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Kocaeli 2006.
- **Soysal Tamer**, “Türk Ceza Hukukunda Uzlaşma”, Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaşma, Yayına Hazırlayan: Feridun Yenisey, İstanbul 2005.
- **Şahin Cumhuri**, “CMK Uygulamasının Bir Yılı”, Hukuki Perspektifler Dergisi, S. 07, Temmuz 2006.
- **Taylor Susan C.**, Victim – Offender Reconciliation Program A New Paradigm Toward Justice (The University of Memphis Law Review 1996, Vol.26, s.1187-1195).

- **Tezcan Durmuş/Erdem Mustafa Ruhan/Sancakdar Oğuz/Önok Rıfat Murat**, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi El Kitabı, Ankara 2006.
- **Toroslu Nevzat**, Ceza Hukuku, Ankara 2005.
- **Yaşar Osman**, Uygulamalı Türk Ceza Yasası Genel Hükümler, Ankara 2000.
- **Yaşar Osman**, Uygulamalı ve Yorumlu 5271 Sayılı Yeni Ceza Muhakemesi Kanunu, Ankara 2005.
- **Yenisey Feridun**, Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaşma, İstanbul 2007.
- **Yenisey Feridun**, Suçların Azaltılması ve Ceza Hukuku Ultima Ratio, İBD 1994, C.68, S.10-11.
- **Yıldırım Zeynep**, “Türk Ceza Hukukunda Uzlaşma”, Legal Hukuk Dergisi, Şubat 2007.
- **Yıldız Ali Kemal**, “Uzlaşma-Şikayet İlişkisi (YTCK m.73)”, Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaşma, Yayına Hazırlayan:Feridun Yenisey, İstanbul 2005.
- **Yılmaz Ömer**, “Onarıcı Adalet Sistemi: Birey-Toplum-Devlet İlişkilerinde Yeni Bir Mücadele Alanı” (Suç Mağdurları, Editör: Halil İbrahim Bahar), Ankara 2006.
- **Yılmaz Zekeriya**, Notlu-Gerekçeli-Genel Açıklamalı Yeni TCK, Ankara 2004.
- **Yurtcan Erdener**, CMK Şerhi, İstanbul 2005.

- **Zafer Hamide**, Türk Ceza Hukuku'nda Fail-Mağdur Uzlaşması, Maltepe Üniversitesi HFD, 2006/2 Maltepe Üniversitesi Yayınları, İst. 2006.
- **Zafer Hamide**, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Özelleşme Eğilimi: Uzlaşma”, Prof. Dr. Ergun Önen'e Armağan, İst. 2003.
- **Zevkliler Aydın/Havutçu Ayşe/Gürpınar Damla**, Medeni Hukuk Temel Bilgiler, 6. Bası, Ankara 2008.
- <http://ihami.anadolu.edu.tr>